

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת כי תשא - פרה תשפ"ג

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

ה אספקלריא לפרשת כי תשא - פרה תשפ"ג..... ה

ה אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר..... ה
"והיה כעץ שתול על פלגי מים" - השוואה מפתיעה בין דברי הזוהר הקדוש
לדברי המגיד מקוז'ניץ!..... ה

ח אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים ... ח
היאך נתחייבו כליה ב'חטא העגל' וב'דורו של מרדכי', הרי עם ישראל
מובטח על נצחיותו?..... ח

יב אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לויקווד..... יב
הכל לטובה!..... יב

יב באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ'
בב"ב, מח"ס באר צבי..... טז
פיקוח נפש בחיי שעה אי דוחה שבת..... טז

יב בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר,
ירושלים..... כג
חטא העגל - יגיעת התורה..... כג

יב השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'. כה
פניני עיון בפרשת השבוע - פרשת כי תשא..... כה

יב ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,
מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס..... כט
פדיון הבן בגרגירי כסף..... כט

יב ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון
מרוגוטשוב..... ל
מחלוקת בני א"י ובני בבל בענין תפילין בחול המועד..... ל

יב חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב
'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה)..... לה
בעניו קידוש ידיים ורגלים..... לה

יב להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב..... לז
זו חטאת - וזה פריה!..... לז

לוית ח"ץ / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)..לט
"לא ידע" בביטול הדעת להוראת צדיקי וחכמת הדור וְהקשר לפרשת
השבוע.....לט

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
"אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד ..... מא
אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז. מא
משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית ..... מז
העגל - והמחולות.....מז

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח
החדשות', מודיעין עילית ..... נה
גדר ישראל אחרי מתן תורה, והשפעת חטא עגל על הכלל.....נה
נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, כולל מגדל עוז (רחובות) ..... נו
טהרת הלב.....נו

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
הגר"ש רוזובסקי זצ"ל ..... נט
הכתב והמכתב והלוחות נבראו ערב שבת בין השמשות.....נט

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת
מרדכי ..... סג
תוכחה בדרך הנכונה לשמירת שבת כהלכתה!.....סג

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט
מישראל', מאנשעסטער ..... סח
למה נבחר בצלאל לבנות המשכן.....סח

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן
זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה. ....עב
בחירה - כח חיובי או שלילי?.....עב

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,
מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד ..... עה
ה'דעת' הישנה, וה'דעת' החדשה.....עה
תבונות ההלכה - טהרה בפועל ובלב.....עט

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם
טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנדש, מח"ס תשובות הגר"ח ..... פ
שו"ת בפרשת כי תשא.....פ

שו"ת בענין נר יארצייט (לרגל היארצייט של מרן שר התורה רבינו הקדוש
רבי שמריהו יוסף חיים בן רבי יעקב ישראל זצוקללה"ה, שחל בשבוע זה
ביום רביעי ט"ו אדר שושן פורים)..... צא

חינוך..... ק

בנתיבות החינוך - הדרכה להורים, מחנכים ומשפיעים / הרב יעקב יוסף ווייס,
משפיע ומדריך, מח"ס 'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י. .... ק
השער הראשון - נחיצות השמחה..... ק
השער השני - שמחת הזולת..... קג
השער השלישי - שליטה עצמית..... קה
השער הרביעי - ישוב הדעת..... קט
השער החמישי - כלי קיבול..... קיא

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
קיד.....
בפנים מאירות!..... קיד

חידות..... קטז

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'..... קטז
חידה בפרשת השבוע!..... קטז
פתרון חידת 'פתשגן הכתב'..... קיז

אספקלריא לדף היומי..... קיח

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת ..... קיח
הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב..... קיח
תמצית נזיר פרק ה' - הרב אהרן פוטולסקי, גני איילון (אחיסמך) לוד... קכא

סיפור..... קכה

סיפור / מתוך המדור 'פרחים לתורה' באספקלריא הנוכחי ..... קכה
אם הקב"ה היה מבקש סיגרייה..... קכה

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

"והיה כעץ שתול על פלגי מים" - השוואה מפתיעה בין דברי הזוהר הקדוש לדברי המגיד מקוז'ניץ!

דוד המלך משבח את האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובתורתו יהגה יומם ולילה
במלים: "וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתוּל עַל פְּלָגֵי מַיִם אֲשֶׁר פְּרִיּוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ, וְעָלְהוּ לֹא יִבּוֹל, וְכָל אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ".

הבאנו כמה מקורות וטעמים לכך שהכתוב ממשיך את תלמיד חכם "כעץ", וכמה נאה
לעסוק בזה כעת, בעומדנו די סמוך לחמשה עשר בשבט, ראש השנה לאילנות!

*

בזוהר הקדוש מבואר הפסוק 'והיה כעץ שתול' כך:

כשם שעץ שתול על פלגי מים, שאינו יבש, מצמיח חלקים רבים (שרשים, גזע, ענפים,
עלים, פרחים וכו') - כך העמל בתורה כלולה תורתו מחלקים רבים (פשט, רמז, דרש, סוד
וכו').

*

נביא כאן את תרגום לשון הזוהר הקדוש (פרשת בלק, דף רב ע"א):

כמה טובים הם דרכי ושבילי התורה!

שהרי בכל דבר ודבר יש כמה עצות, כמה טובות לבני אדם, כמה מרגליות שמאירות לכל
צד. ואין לך דבר בתורה שאין בו כמה נרות מאירים לכל צד: פסוק זה הוא כפשוטו, ויש בו
כפי מדרשו, ויש בו חכמה עליונה להזהיר למי שצריך.

אשרי חלקו מי שמתייגע בתורה תמיד. מי שמתייגע בה מה כתוב בו? 'כי אם בתורת ה'
חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה והיה כעץ'. למה זה סמוך לזה? אלא, מי שמשתדל בתורה
יומם ולילה, לא יהיה כעץ יבש, אלא כעץ שתול על פלגי מים: מה אילן (1) יש בו שרשים,
(2) ויש בו קליפות, (3) ויש בו מוח, (4) ויש בו ענפים, (5) ויש בו עלים, (6) ויש בו פרחים,
(7) ויש בו פרי - שבעה מינים אלו עולים לשבעה עשר - לשבעים [כל מין מהשבע כלול
מעשר, כנגד עשר הספירות, סך הכל שבעים] - גם דברי תורה: (1) יש בהם פשט המקרא,
(2) דרש, (3) רמז שרומז חכמה, גימטריאות, (4) סודות טמירים, סודות נסתרים אלו על אלו,

(5) פסול וכשר, (6) טמא וטהור, (7) איסור והיתרא. מכאן והלאה מתפשטים הענפים לכל צד, 'והיה כעץ' ודאי. ואם לא - אינו חכם בחכמה".
עד כאן דברי הזוהר הקדוש.

*

והנה, השוואה נפלאה לדברי הזוהר הקדוש, שמשלימה את ביאור המשך המזמור בנוסח 'דברי תורה עשירים במקום אחר', נמצא בקונטרס של המגיד מקוז'ניץ זי"ע על עשרה מזמורים ראשונים (נדפס בתוך ספר 'אמרי צדיקים'):

בזוהר הקדוש התפרש הפסוק 'והיה כעץ שתול' שרומז על כך שיש בתורה גם את חלק הסוד, כמו עץ שיש בו 'שבעים' חלקים, ובא הכתוב להורות שלומד התורה צריך שיהיו בו כל חלקי התורה, ואם לאו - אינו נחשב חכם בחכמת התורה.

והנה, המגיד מקוז'ניץ, בלא להזכיר כלל את דברי הזוהר הקדוש, בא ומפרש כך את הפסוק הבא אחריו! 'לא כן הרשעים כי אם כמץ אשר תדפנו רוח' (תהלים א, ד), שהרשעים טוענים: 'לא כן' שיש בתורה את חלק הפנימיות, 'כי אם כמוץ' - הם טוענים שיש בתורה רק את חלק החיצוניות.

והדברים משלימים זה את זה להפליא, שעל מה שאמר הכתוב קודם לכן שהאמת היא 'והיה כעת שתול' שיש גם את חלק הסוד שהוא חלק בלתי נפרד מהתורה, על זה עצמו ממשיך הכתוב ואומר שהרשעים אומרים "לא כן!" [שבזה מבואר היטב שלא כן' אכן בא לשלול את מה שנאמר בפסוק הקודם].

ובזה לא נשלמה עדיין ההפתעה. המגיד מקוז'ניץ כותב שם לפרש, שבלשון 'לא כן' טמון רמז שלכך הכוונה, כי 'כן' עולה בגימטריא 70, כמנין "סוד!".

ובכך יש הוספה נפלאה להשוואה עם דברי הזוהר הקדוש, שהלוא אף בזוהר הקדוש הנ"ל נזכר שב'והיה כעץ וגו'" נרמז דבר זה בעזרת מספר זה עצמו - 70! שבתורה כמו בעץ יש 'שבעים' חלקים, שיש בתורה גם את חלק הסוד!

שהלוא כפי שהבאנו, מבואר בזוהר הקדוש שעל לומד התורה נאמר 'והיה כעץ', כי כשם שבעץ יש מניין 70 - שבעת חלקי העץ בהכפלת עשר כנגד הספירות, כך התורה כלולה מכל החלקים, גם חלק הסוד.

והוא נפלא בס"ד.

*

---

* אופן חלוקת ספירת שבע חלקי התורה רשמתי לעת עתה על פי השערה בלבד.

וראה גם בזהר חדש (רות צו ע"ב, תרגום):

"כמו"ץ אשר תדפנו רוח. זו התורה שלהם וכו'. מה שאין כן בישראל, מה כתוב? והיה כעץ שתול על פלגי מים", ושמה יש מקום לפרש גם שם כעין דברי הזוהר הקדוש הנ"ל, שתורת הגוים נמשלה כעץ יבש, כי אין בה את כל החלקים, חסר בה את חלק הסוד.^ב

*

וכעין ביאור זה למזמורנו, נמצא בתוך דברי רבינו ה'חתם סופר' (דרשות חלק א, דף כד ט"ד), שכתב, שלעומת הצדיק שתורתו היא 'כעץ שתול', הרי שתורתו של הרשע היא 'כמוץ' שאין לו שורש וענף. אכן שם מבאר זאת לכאורה מנקודת מבט אחרת: שלרשע אין סייעתא דשמיא לאוקמי גירסא.

*

מעניין לעניין באותו עניין:

בדברי הזוהר נכלל, ש'והיה כעץ שתול על אפיקי מים' בא להדגיש: 'ולא כעץ יבש'. והנה חשוב לדעת, שלפי האמת מצאנו דברים קרובים לזה גם בש"ס - לפי אחת הגירסאות במסכת עבודה זרה (דף יט ע"א).

רבינו חננאל כותב שם: 'והיה כעץ שתול. שמשלח שרשים וענפים, ולא נעוץ ועומד בלבד', ופירש שם ב'חשק שלמה' (נדפס על דף הגמרא), שנראה שגירסת רבינו חננאל בגמרא עצמה היתה: 'כעץ שתול ולא נעוץ ועומד' (עיי"ש).

---

^ב וראה גם בזהר חדש תקונא קדמאה על בעת"ו, והשוה לכאן את דרשת חז"ל (ע"ז יט, א) אין אדם וכו' ממקום ובמקום שלבו חפץ, והאריז"ל פירשו על חלקו בתורה, וכן "ובתורתו" מבואר בשבט מוסר (ר"א הכהן האתמרי, מא (טו)) שהכוונה לחלקו שלו בתורה.

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

היאך נתחייבו כליה ב'חטא העגל' וב'דורו של מרדכי', הרי עם ישראל מובטח על נצחיותו?

וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי וַיִּחַר אֶפֶי בָּהֶם וְאָכְלִים וְאָעֲשָׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל (לב, י)
"ואעשה אותך לגוי גדול"

א] בפרשת כי תשא (שמות לב, י) הקב"ה אומר למשה: "וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי וַיִּחַר אֶפֶי בָּהֶם וְאָכְלִים וְאָעֲשָׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל".

וכן בימי מרדכי ואסתר אומרים חז"ל (מגילה יב, א) ש'נתחייבנו כליה', ומובא במדרש (אסת"ר פ"ז) שהקב"ה כבר כתב אגרת כליה וחתמה בטיט.

וקשה, שהרי עם ישראל מובטח על נצחיותו, וכפי שכותב הרמח"ל (דע"ת סי' לו): "זאת נחמתנו בעניינו, כי לא על מעשינו יפקוד ולא לזכותנו ימתין או מחסרון מעשים יחליפנו חס ושלום".

וע"ע בגמ' בגיטין (נו, ב) שהקב"ה נשבע לנו שאין מעביר אותנו באומה אחרת. והמקור הוא בדברי הרמב"ן בעקידה עה"פ (בראשית כב, טז) "יען אשר עשית את הדבר הזה", שכותב: "גם מתחילה הבטיחו כי ירבה את זרעו ככוכבי השמים וכעפר הארץ, אבל עתה הוסיף לו יען אשר עשית המעשה הגדול הזה, שנשבע בשמו הגדול, ושיירש זרעו את שער אויביו. והנה הובטח שלא יגרום שום חטא שיכלה זרעו, או שיפול ביד אויביו ולא יקום. והנה זו הבטחה שלימה בגאולה העתידה לנו".

וא"כ איך יתכן שנתחייבנו כליה בזמן חטא העגל ובדורו של מרדכי.

והאור החיים (לב, י) כותב ליישב, שלכן הקב"ה אמר למשה "ואעשה אותך לגוי גדול", שבכך יהיה קיום להבטחת גוי גדול שהבטיח לאבות. ואלו דבריו: "עוד רמז לסתור טענת ואיה הבטחתך שנשבעת לאבות, לזה אמר "ואעשה אותך לגוי גדול", פירוש לקיום הבטחת גוי גדול שהבטחתי לאבות".

דהיינו, שאמנם הקב"ה יכלה אותם, אבל יתחיל את עם ישראל מחדש ממשה. וכפי שמובא בגמ' בברכות (לב, ב) שאמר משה לפני הקב"ה: "ומה כסא של שלש רגלים אינו יכול לעמוד לפניך בשעת כעסך, כסא של רגל אחד על אחת כמה וכמה".

וכך מובא בספר 'מגיד מישרים' למרן הבית יוסף (פר' ויקהל) גם כלפי דורו של מרדכי ואסתר: "בעא קב"ה לשיצאה לשונאי ישראל, ולמישבך למרדכי דלא חטא לאפקא מיניה עם סגי, כדאמר למשה רבינו ע"ה "ועתה הניחה לי ואעשה אותך לגוי גדול וכו'". ומרדכי

עבד כדעבד משה רבינו ע"ה. ומסר נפשיה למיתה, דאמר אי פתורא דתלת רגלין לא יכיל
למיקם כו".

גמירי דלא כלא שבטא

ב] אך עדיין קשה, שהרי חז"ל אומרים (ב"ב קטו, ב) "גמירי דלא כלא שבטא"ג, ופירש
הרשב"ם שם, ע"פ מה שנאמר (מלאכי ג) "כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם".
ואם כן איך התחייבו כליה?

[ועמד בזה החת"ס (דרשות לפר' נצבים וילך תקע"ז) כלפי חטא העגל וחטא המרגלים,
ומחדש שכל זה רק בגלל שבט איקרי קהל, והלכה זו התחילה רק ממתן תורה ואילך,
וכשאמרו "ניתנה ראש" אז עקרו את זה ולכן כל עם ישראל נחשב לקהל אחד וסגי באחד
מהיהודים עכ"ד. אבל לפו"ר אין דבריו מיישבים את תקופת מרדכי ואסתר, אא"כ נחדש
שכל זמן שלא "הדר קבלוה מאהבה" יש חיסרון].

והגרי"ז (עה"ת פר' ויחי) מציין מה שאמרו במדרש (שמו"ר מד, ט), שאכן כך טען משה
לפני הקב"ה, וכך אמרו שם:

"ולא עוד, אלא כשם שנשבעת לאבות וקיימת עמהן ברית, שנאמר "וזכרתי את בריתי
יעקוב", כך אף לשבטים נשבעת וקיימת עמהם ברית. ומנין שהקב"ה נשבע לשבטים?
שנאמר (חבקוק ג) "שבועות מטות אומר סלה", ומניין שקיים הקב"ה עמהן ברית שנאמר
(ויקרא כו) "וזכרתי להם ברית ראשונים" זו ברית השבטים, ולדברך הרי אתה מעמיד משבט
לוי שאני משבטו, מה יש לך לומר לשבט ראובן ולשבטים אחרים?! א"ר יצחק, אותה שעה
לא היה יכול להשיבו, אמר הקב"ה יפה אמרת, מיד "וינחם ה'", אמר לו האלהים, אף
הראשונות תהיתי עליהן".

ומבואר שבאמת משה טען את הטענה זו, ורק מכח זה הצליח להשיב את החרון אף.

ויעו"ש ביפה תואר שמוסיף לבאר מה שאמר הקב"ה "אף הראשונות תהיתי", כי באמת
היה יכול הקב"ה לקיים את ברית השבטים, על ידי שישאיר אחד מכל שבט, כגון כלב

ג הר"ן (סנהדרין קי, ב) כותב על מה ששנינו (שם) "עשרת השבטים אינן עתידין לחזור", שרק על אותו הדור הרע
בלבד אמרו כן, אבל לענין זרעם ודאי אם מעט ואם הרבה ישוּבו לימות המשיח ויעבדו את ה', והם נדחי ישראל אשר
יאסוף אותם השי"ת, דגמירי דלא כלא שיבטא, ואף בספר יחזקאל מזכיר כל השבטים, ומחלק להם את הארץ, ולא
היה בישראל מי שחלק על זה ח"ו.

ד ויש להעיר היאך יעקב אבינו היה סבור שיוסף מת, הרי גמירי דלא כלא שבטא. אך הישוב הוא כמש"כ הגרי"ז
בפרשת ויחי (מט, כח): כתיב "כל אלה שבטי ישראל שנים עשר", ואיתא באגדת בראשית (פרק פ"ג) שרק אחרי
הברכות שברכן יעקב חל עליהם שם "שבטים", ומשו"ה בפר' וישלח (לה, כב) כתיב "ויהיו בני יעקב שנים עשר", ולא
נזכר "שבטי ישראל" כמו שכאמור נזכר בפרשת ויחי, משום דלא חל עליהו שם שבטים עדיין. ולפי"ז מיושב שיעקב
היה סבור שיוסף מת הגם דגמירי ד"לא כלא שבטא", משום שאז עדיין לא חל עליהו שם שבט.

וכדאי לציין בזה דבר נפלא שמבאר הג"ר יצחק הוטנר (פחד יצחק רשימות לב) בנוסח התפילה "ומביא גואל לבני
בניהם", ע"פ מה שאמרו חז"ל (ב"ב קטו, ב) "גמירי דלא כלא שבטא", ולכן ברכת מגן אברהם שהיא ברכה על ההגנה,
הרי ההגנה קאי נמי על נצחיות ישראל, והגנה זו כוללת כל שבט ושבט. ו"בני בניהם" הכונה להמשכה מהשבטים.
וראה גם במהר"ל (במדבר כה, יא) מש"כ לבאר מה שאמרו "שהיו שבטים מבזין אותו" ולא אמרו "שהיו הבריות מבזין
אותו" ע"ש.

מיהודה ויהושע מיוסף ויעשם לגוי גדול ויכלה שאר הדור, אלא שגם מזה חזר בו, דכיון
שצריך להשאיר משאר השבטים גם מי שאינו כדאי להשאיר, א"כ יניח את כולם.

והוסיפו שעפ"ז א"ש, שרק כשאמר "וכל הארץ וכו' אשר אמרתי לזרעכם וכו' ונחלו כו",
והיינו שההבטחה לתת נחלה לכל שבט ושבט, אז "וינחם ה'".

אלא שמעתה צ"ב ביתר שאת, בדור המרגלים ובדורם של מרדכי ואסתר, איך שם היה
צד כליה, הרי "גמירי דלא כלא שבטא" - אחרי שאנו רואים שכאן בחטא העגל זה היה
באמת טענתו של משה?

"רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר"

ג] ובמשנת ר"א (ח"ד עמ' קלט) עומד על כך וכותב: ע"פ מש"נ "רוח והצלה יעמוד ליהודים
ממקום אחר", דהיינו שודאי כלל ישראל לא היה מתכלה, והרבה דרכים למקום איך
להושיע. ולכן מסתבר שעיקר הגזירה היתה על הדור ההוא, אבל ודאי היה המשך של עם
ישראל וי"ב השבטים מכח יחידים.

ויש לצרף בזה מה שכותב הכתב סופר (החדש אסתר ד, ז): שאכן מרדכי ואסתר היו
בטוחים שאי אפשר בעולם שיתקיים גזירתו של המן, מאחר שגזר על כל היהודים, וכבר
הבטיח לנו ה' "ואף גם זאת כו' לא מאסתים לכלותם כו'". וזה מה שאמר מרדכי "רוח
והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר", שבטוח ויודע בודאי שכן יהיה, רק לא ידע באיזה
אופן יגאלם ה' מיד השונאים. ומוסיף שלכן אסתר ביקשה ממרדכי שיסיר את שקו, מפני
שהיתה בטוחה בגאולה, אך מרדכי היה דואג, שגם אם תתבטל גזירתו של המן, מ"מ על
ידי גזירתו כבר נתקרר אצל ההמון עם רגשי היראה מלהרע לישראל ע"ש.

מלך קשה כהמן

ד] ויש דרך נוספת בכל זה.

ונקדים בדברי הגמ' בסנהדרין (צז, ב) שאמרו: "אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו
הקב"ה מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירין למוטב".

ומבואר מינה, שכל מטרת הגזירות של המן, היה בכדי שעם ישראל ישובו בתשובה. ואם
לא היו שבים בתשובה, היה מכביד בגזירות עד שלא היה להם ברירה רק לשוב בתשובה.

ואכן באמת אמרו בגמ' במגילה (יא, א): "במתניתא תנא "לא מאסתים" בימי כשדים
שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה, "ולא געלתים" בימי יוונים שהעמדתי להם
שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיה כהן גדול, "לכלותם" בימי המן שהעמדתי להם
מרדכי ואסתר, "להפר בריתי אתם" בימי פרסיים שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי
דורות".

וכך כותב השפת אמת (שמות לפורים שנה תרנג): "ובאמת כל הגזירה היה רק כדי שיבואו
בני ישראל לתשובה".

ולכן חז"ל אומרים שהגזירות בשמים היו בטיט ולא בדם, כדי שיוכלו לבטלם.

ועוד אמרו (מגילה יב, א) "מה הם לא עשו אלא לפנים אף הקב"ה עשה עמהם לפנים". ומבאר מהרש"א: "ר"ל שהם לא עשו כן רק מיראת הריגה כמפורש בספר דניאל ולא עשו כן בלבם לעבוד ע"ז, אף הקב"ה לא עשה עמהם רק לפנים לייראם שראוים לכליה שידאגו שיעשו תשובה ע"י כך, והיינו כי לא ענה האדם מלבו אם יעשה עבירה בלי לב ויגה הקב"ה בני איש שמביא לו תוגה כדי שיעשה תשובה וינצל מן הצרה".

וכך גם בכליה של חטא העגל, אומר הקב"ה למשה "וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי וַיִּחַר אַפִּי בָהֶם וְאָכַלְתִּים וְאַעֲשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גְדוֹל", ופרש"י: "עדיין לא שמענו, שהתפלל משה עליהם, והוא אומר "הניחה לי"?! אלא כאן פתח לו פתח והודיעו, שהדבר תלוי בו, שאם יתפלל עליהם לא יכלם".

נמצא שאכן עם ישראל מובטח על נצחיותו, אלא שההבטחה היא רק על הכלל, ואם אין ישראל עושין רצונו של מקום, הקב"ה יעשה כל טצדקי שצריך, כדי שיהיו מוכרחים לשוב בתשובה, ומי שישוב יזכה להיות בכלל עם ישראל הנבחר שעומם הקב"ה מוביל את העולם לידי תיקונו, ומי שלא ישוב בתשובה לא יזכה להיות בכלל.

פורים על שם הפור

הן ונסיים בדבריו של הכתב סופר (אסתר בסוף ד"ה בש"ס יומא), שמבאר מדוע צריך לקרוא את כל המגילה ולא רק את תוקפו של נס.

ומבאר, כי אין אנו שמחים רק בהצלת הגוף לבד, אלא על זה שזכינו עי"ז לקבל התורה מחדש ברצון הטוב מכח הגזירה שגזר המן שזה גרם שחזרו בתשובה, וכמו שאחז"ל (מגילה יד, א) "גדולה הסרת טבעת יותר ממ"ח נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל, שכולן לא החזירום למוטב ואילו הסרת הטבעת החזירתן למוטב".

ומוסיף, שלכן קוראים את כל המגילה מתחילה ועד סופה, כדי שנוכור איך סיבב הקב"ה בעל הסיבות כדי להחזיר אותנו למוטב.

ולכן "קראו לימים האלה פורים על שם הפור" (ולא על שם ההצלה כמו בפסח על שם שפסח ובסוכות שהושבת), "על כן על כל דברי האגרת הזאת שנוכור הכל גם הצרה, "ומה ראו על ככה ומה הגיע עליהם" שהדר קבלוה. ולכן ראוי לעשות זה עיקר הנס.

דהיינו שהחלק העיקרי הוא לזכור את הגזירה, שהיא זו שגרמה לנו לשוב בתשובה!

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

הכל לטובה!

וְהִסְרֵתִי אֶת פְּנֵי וְרְאִיתָ אֶת אַחֲרֵי וּפְנֵי לֹא יֵרְאוּ (לג, כג)
התגלות למפרע

ביאר החת"ס (תורת משה) וז"ל: "י"ל על פי רמז, הנה אנו רואין כמה דברים סיבות מסיבות שונות הנעשים בארץ מתחת אשר אנו מתמיהים למה עשה השי"ת ככה, אבל לאחר רבות הזמן אנו רואים ומבינים למפרע הכל כאשר לכל כל הסיבות תכלית כוונתם כי כולם הי' הכנות כדי שיעשה דבר גדול כזה, וכאשר היה בנס פורים הריגת ושתו ולקחת אסתר וכל הסיבות שהסביבו לדבר הזה והכל הי' הכנה להצלת ישראל, אבל קודם שנעשה פתגם המלך אין אנו מבינים רק מאמינים כי בלי ספק לא דבר ריק הוא, רק ממנו טעם הדבר כמוס ונעלם, וזה האמונה טובה גדולה הוא לנו כי מקבלין שכר על האמונה, וזה "וראית את אחורי" - לאחר שנעשה תכלית הדבר תראה ותבין למפרע מה שהי' ומה שנעשה, אבל לפני לא יראו קודם עשיית הדבר לא יראו ולא יבינו תכליתו וזה - "ופני לא יראו", עכ"ל.

כלומר, שמשה רבינו ביקש מאת השי"ת להבין דרכי הנהגתו, ועל זה אמר לו השי"ת שא"א להבין דרכיו, רק לאחר זמן שייך להבין עומק הנהגתו למפרע, שנתגלה שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד.

רפואה קודם למכה

ויסוד זה חזינן היטב ממעשה פורים שאסתר נלקחה להיות מלכה, ובאותה שעה היא נראה לכל שזו צרה גדולה עד מאוד, שתהיה יהודיה בבית הנכרי. ולאחר זמן נתברר שהיא היתה סיבת הצלת כלל ישראל וראו הכל שלמפרע לא היתה כאן צרה, אלא אדרבה, זו היתה סיבת הישועה.

אורך ה' כי אנפת בי

וזהו כדברי הגמ' (נדה לא, א): "דרש רב יוסף: מאי דכתיב "אורך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני", במה הכתוב מדבר - בשני בני אדם שיצאו לסחורה, ישב לו קוץ לאחד מהן - התחיל מחרף ומגדף, לימים שמע שטבעה ספינתו של חבירו בים, התחיל מודה ומשבח, לכך נאמר ישוב אפך ותנחמני. והיינו דאמר רבי אלעזר: מאי דכתיב עושה נפלאות גדולות לבדו וברוך שם כבודו לעולם - אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו", ע"כ.

וביאר הערוך לנר וז"ל: "בפי' זה י"ל דלפי לשון הפסוק ה"ל למימר - "שב אפך ונחמתני", לשון עבר ולא לשון עתיד, לכן מייתי המשל דזה שהי' מחרף ומגדף בשעה שישב לו קוץ רואה עתה שסכל הי', שמה שחשב לו רעה אדרבא הי' טובה גדולה לו להציל נפשו, לכן אמר הנביא לא כן אתנהג כי אם אורך ה' גם כי אנפת בי בשעה שבא לי דבר רע, מכ"מ

מיד אודך כי בטוח אני כאשר ישוב אפך כשיפסק הרע שהי' לי לנחמה לטובה ולא לרעה, ומייתי על זה, דהיינו דא"ר אלעזר מאי דכתיב עושה נפלאות גדולות לבדו, שאפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו, ולכן וברוך שם כבודו לעולם בכל מה שיבא עליך לעולם בין טוב בין רע, ברוך שמו כי טוב הוא לעולם, אף שאין אתה מכיר הטובה וכמאמר התנא (ברכות נד, א) בכל מאודך בכל מדה שמודד לך הוי מודה לו במאוד מאוד, עכ"ל.

מתבאר מדבריו כהיסוד הנ"ל, שאפילו הדברים רעים הם לטובת האדם, וצריך להודות להשי"ת עליהם, כי בסוף יתברר שהם לטובתו.

הטוב והמטיב

איתא בפסחים (נ, א): "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, אטו האידנא לאו אחד הוא? - אמר רבי אחא בר חנינא: לא כעולם הזה העולם הבא; העולם הזה, על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת. לעולם הבא - כולו הטוב והמטיב. ושמו אחד, מאי אחד, אטו האידנא לאו שמו אחד הוא? - אמר רב נחמן בר יצחק: לא כעולם הזה העולם הבא; העולם הזה - נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת, אבל לעולם הבא כולו אחד - נקרא ביו"ד ה"י, ונכתב ביו"ד ה"י, ע"כ.

והק' הצל"ח (שם) מדוע אמרה הגמ' שהחילוק בין עולם הזה לעולם הבא הוא הגיית השם, הרי החילוק ביניהם הרבה יותר גדול, שבעולם הבא לא יהיה שום רע כלל, והיה לגמ' לומר "לא כעולם הזה עולם הבא, העולם הזה יש בו רעות וטובות, העולם הבא אין בו אלא רק טובות".

ותי', דבאמת כל הרע שבעולם הזה - הכל טובה, ואפילו כל הפורעניות שבאות אינן רע, אלא הם לטובה לזככו ולהכניע יצרו ולטהר נשמתו ויזכה לעולם שכולו טוב, אלא שבעולם הזה איננו מבינים הדבר לאשורו ונדמה בעינינו כאילו הוא רע. רק אחר שהאדם מת, רואה ומבין מהו הטוב האמיתי, ואז נותן הודאה לשעבר על שאנף בו הקב"ה לפי שעה, כדי להטיבו באחריתו. וזו כוונת הגמ', שלעתיד לבא יברך הטוב והמטיב למפרע על כל הצרות שקיבל, שאז יבין שכולו היה לטובה.

על פי זה יש לבאר מה שאמר השי"ת למשה (לג, כ): "ויאמר לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וחי". כלומר, שכל זמן שהאדם חי בעולם הזה, א"א להבין דרכי השי"ת. רק לעתיד לבא, יבין שהכל היה לטובתו.

מעשה נפלא עם הרמב"ן

יש בנותן טעם להביא כאן סיפור נפלא (מובא בילקוט מעם לועז פרשת שופטים עמ' פא) שמבהיר לנו הענין בטוט"ו וז"ל, "ומעשה היה בתלמידו של הרמב"ן ז"ל שחלה, ובא הרמב"ן לבקרו. וראה שקצו קרוב והולך לבית עולמו. אמר לו: שמע נא בני את אשר אצוך, דע שבעולם העליון יש היכל עליון ושמה כסאות למשפט והשכינה נצבת בעדתם. הא לך קמיע, ודע שבקמיע זו יפתחו לך כל שערי ההיכלות שברקיע. עד שתגיע להיכל העליון הזה ושם תשאל כמה שאלות עצומות שיש לי בנוגע לכלל ישראל, ואת השאלות נתן לו בכתב. וביקשו שלאחר מאה ועשרים יבא אליו בחלום ויגיד לו התשובות שישמע שם.

והתלמיד נפטר לבית עולמו. ויהי היום והרמב"ן היה יושב על יד חלונו ולומד תורה, והנה דמות תלמידו הופיעה לנגד עיניו. אמר לו התלמיד: ידע רבינו שבכל מקום שבאתי והראיתי את הקמיע נפתחו בפני השערים ונתנו לי רשות לעלות מעלה מעלה עד ההיכל הזה שאמר לי, וכשרציתי לשאול את הקושיות שהכין לי רבי ומורי, נראה לי מיד שכל הקושיות אינן קיימות בעולם האמת ששם עלמא דקשוט והכל בצדק ובמשפט", עכ"ל. הרי שהדברים המכאיבים לנו בעלמא דידן מבלי להבין, בעלמא דאתי, דהוא עלמא דקשוט, ליתא לקושיות כלל. ולכן חובה מוטלת עלינו לחיות באמונה שלימה שכל דבר שאירע בעולם הוא מהנהגת הבורא יתב"ש, והכל לטובתנו, אף שכעת קשה להבין זאת, יבא זמן שנבין שהקושיות מעיקרא ליתנייהו.

להרגיש הטוב בחוש

ויש להתבונן, מאחר שאנו מאמינים שכל מה שעושה השי"ת, כולו טוב, רק שאין אנו יודעין מדוע, א"כ מדוע מברכין "דיין האמת" על בשורות רעות, הרי הן באמת לטובה - כמו בשורות טובות והיה לנו לברך עליהן "הטוב והמטיב"?

ותי' הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל בשם האדר"ת (מנחת שלמה פסחים נ.). שאין מברכין בעולם הזה "הטוב והמטיב" מכח אמונה זו, כי כלל הוא בברכות שמטבע הברכה הוא על פי מה שנראה במוחש, ודוגמא לדבר, שאין מברכין על הלחם "המוציא לחם מן הארץ" אלא אם כן יש עליו "תוריתא דנהמא". בזמן הזה שטחו עינינו מראות, אין לרעה צורת 'טובה', ולכן מברכים "דיין האמת".

והוסיף המשגיח רבי אליהו דסלר (מכתב מאליהו ח"א עמ' 167) שאפילו נחום איש גם זו, שבכל צרה שאירע לו, אמר "גם זו לטובה", ואפילו כשנתרגשו עליו צרות גדולות, מ"מ גם הוא חייב לברך על הרעה "דיין האמת" ולא "הטוב והמטיב", שגם הוא, בצילו של העולם הזה לא יכול להרגיש את שלמות הטובה בתוך הרעה.

כפרת העונות

ודין זה נפסק להלכה בשו"ע (סי' רכ"ב): "חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה, כדרך שמברך בשמחה על הטובה, כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם, כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם, שהיא שמחה לו", עכ"ל. וכתב המשנה ברורה (שם): "כי באמת כל היסורין בין בגוף ובין בממון הוא הכל כפרה על העוונות כדי שלא יצטרך להתיישר לעתיד לבא ששם העונש הוא הרבה יותר גדול", עכ"ל.

וכתב החפץ חיים בספרו שם עולם (פרק ג') וז"ל, "ושמעתי מזקן איש אמונים, ששמע בעצמו מהרה"ג ר' יעקב משה ז"ל, שאמר בשם זקנו הגר"א ז"ל, שאלמלא היסורין לא מצאנו ידינו ורגלינו בזה העולם. והענין הוא, כי בשעה שנפטר האדם והנשמה עולה למעלה, מתראה לפניו כמין כף, שהוא כדי לשקול מעשיו, אם יתגבר הזכות על החוב או להיפוך, ח"ו. והוא שומע שבת קול יוצא ומכריז שיתקבצו זכויותיו שעשה כל ימי חייו, והקול נשמע בכל העולמות שמתרש שם שורש נשמתו. והנה תיכף נקבצו כל המליצים

שנבראו מהמצוות, ועומדים כולם לצד ימין של הכף. ואח"כ יוצא ב"ק שיתקבצו ג"כ כל עוונותיו שעשה בכל ימי חייו. והנה מתקבצים המונים המונים לבושים שחורים ומתעטפים שחורים, ונתרבו מאד מאד, והכף חוב מכריע מצד ריבויים, וגם מחמת שמלאכי הזכות אין כחם יפה כל כך, שאין נעשה בכוונה וברצון כראוי, משא"כ העוונות הוא עושה אותם בתשוקה ובחפץ. והנה האדם כשרואה אז דבר זה מתמרמר מאד וחושב בנפשו: מה יהיה סופי, כי בודאי יכריזו עלי שאני רשע, כיון שכף חוב מכריע. ובתוך כך יוצא בת קול שמכריז ואומר: איה היסורים שהיו לו בעודו בזה העולם. מיד נקבצו כל היסורין שהיו לו בכל ימי חייו, והם רצין כולם לצד הימין, והכף מכריע הרבה והרבה, כי ע"י היסורין נתכפרו לו הרבה מעוונותיו, והוא נשאר בחזקת צדיק, והוא שמח ומודה לה' על כל מה שעבר עליו. ע"כ שמעתיי, עכ"ל. והדברים נוראים! חזינן מדבריו גודל מעלת היסורים שבאמת הם "טוב", ולעתיד ישמח מאוד על שקיבל יסורים, שעל ידיהם יצא צדיק בדינו.

לימוד למעשה:

דרכי השי"ת הם למעלה מהשגת אנוש, להבין מדוע אירעו לו כמה וכמה דברים. מ"מ חייב כל אחד להאמין שכל מה שנעשה לו, הכל לטובתו, ולפעמים רק אחר זמן יבין מדוע הם לגמרי לטובתו. ולפעמים אין רואין כלל מדוע זה לטובתו, ורק לעתיד לבא יתגלה שהכל היה לטובתו.

לתגובות: adebstein@gmail.com

באר צבי / הרב צבי קרייזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

פיקוח נפש בחיי שעה אי דוחה שבת

וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם (לא, טז)

המפרשים עמדו לבאר מהו "לעשות את השבת", וה'אור החיים' כאן כתב בזה י"ד ביאורים, ובביאור הי"ב כתב וז"ל: "או ירצה על זה הדרך, אימתי אמרתי לך לשמור איש ישראל אפי' בערך כבוד שבת, דווקא 'לעשות' - פירוש באדם שישנו בגדר עמוד לעשות, אבל מי שודאי לא יקום ולא יגיע לשבת לשמרו, הגם שרפואות אלו יועילו לשעות או לימים, לא יחלל עליו שבת". עכ"ל. מבואר מדברי האור החיים, שאין לחלל את השבת אלא על מי שישמור שבת על ידי הצלתו.

והנה ביאורו זה של ה'אור החיים' בנוי ומיוסד על דרשת רבי שמעון בן מנסיא ביומא (פה:), דאיתא שם בגמרא שבעה לימודים שונים מנין שפיקוח נפש דוחה שבת, ורבי שמעון בן מנסיא דרש זאת מן הפסוק דידן, "ושמרו בני ישראל את השבת" אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה", וזהו 'לעשות את השבת', שעי"ז שמחלל שבת זו ישמור שבתות הרבה. וא"כ משמע שרק אם ישמור שבתות מותר לחלל עליו. אלא שעל זה פריך הגמרא אשכחן ודאי ספק מנלן, ועל כן למסקנא נשאר הדרשא של שמואל דדריש יחי בהם' ולא שימות בהם.

והאחרונים הרבו לתמוה על דברי האור החיים הללו, שלכאורה הם נגד גמרא מפורשת בסוגיא שם, שעל דברי המשנה שם (פג.) מי שנפלה עליו מפולת וכו' מפקחין עליו את הגל, פריך הגמרא (פה.) מצאוהו חי פשיטא, לא צריכא דאפילו לחיי שעה. ומבואר שאפילו על חיי שעה מחללין את השבת. וכן פסק הרמב"ם (בפ"ב משבת הי"ח) והשולחן ערוך (סי' שכ"ט ד'). [והמהרש"ם (דע"ת או"ח שכ"ט) הניח דבריו בצ"ע. והשפ"א (בליקוטים) כתב 'אפשר דתלמיד טועה כתבו'].

ואפילו אם נימא שגם להאודה"ח יש להציל על חיי שעה אלא דבעינן שיוכל לשמור שבת, מכל מקום עדיין קשה ממה שכתב השולחן ערוך (שכ"ט ס"ד) 'אפילו מצאוהו מרוצץ שאינו יכול לחיות אלא לפי שעה מפקחין'. ומבואר שמחללין אפילו באופן שאינו יכול לשמור שבת.

ועוד יש להקשות מהא דמבואר שם (פה.) שלדעת שמואל אם מצאו תינוק תחת גל של אבנים בעיר שרובה נכרים, אע"פ שדינו כגוי דאזלינן בתר רובא, מכל מקום מחללים שבת להצילו שמא ישראל הוא. ואי נימא כדברי אור החיים שכל מה שמחללים שבת הוא דווקא כשישמור שבת, אם כן איך מותר להצילו והרי אותו קטן לא ישמור שבת כיון שדינו כגוי.

והנה לכאורה כקושיה זו יש להקשות גם על עיקר דרשת רבי שמעון בן מנסיא דדריש מ'ושמרו' חלל עליו שבת אחת, דהא בסוגיא שם לעיל מבואר להדיא דמחללין אפילו על חיי שעה.

אמנם על זה ביארו האחרונים, שבאמת גם לדעת ר"ש בן מנסיא מחללין על חיי שעה, ומה שאמר 'כדי שישמור שבתות הרבה', ביאר ה'תוספת יום הכיפורים' שאין הפירוש שישמור דוקא שבתות, אלא הכוונה ל'מצוות הרבה'.

והחתם סופר (בפרשת האזינו) ביאר הכוונה שיכול בשעה אחת לשוב על כל עונותיו. וקדמוהו בזה הר"י מלוניל והמאירי ביומא שם. וזה לשון המאירי: התחילו לפקח ובדקו בחוטמו ומצאוהו חי משלימין בפקוחו אף על פי שנתברר שאי אפשר לו לחיות אפי' שעה אחת שבאותה שעה ישוב בלבו ויתודה. [ע"ע שו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' ל"ח].

אלא שב'גליוני הש"ס' שם הקשה, שלפי המאירי יצא חידוש גדול, שאם הסיבה שניתן לחלל שבת גם על חיי שעה הוא מאחר ויכול לשוב בתשובה, א"כ קטן שאינו בר עבירה לא יהיה ניתן לחלל שבת על חיי שעה שלו. וזה לא מצאנו. וולהלכה כבר כתב הביאור הלכה (סי' שכ"ט ס"ד) שאפילו על שוטה גמור צריך לחלל שבת, ואפילו באופן שיהיה בלי הכרה ר"ל].

אולם בדברי ה'אור החיים' לא שייך לבאר כביאור תוספת יוה"כ והמאירי, שכן מבואר להדיא בלשונו לא כן. וסוף דבר דדבריו צריכים עיון רב.

במלאכות דאורייתא אין מחללין לחיי שעה

והנה המנחת חינוך (מצוה ל"ב מוסך השבת) הביא בשם 'למדן אחד' שהראהו את דברי האוה"ח, ורצה לבאר דבריו, שכל מה שאיתא ביומא דמחללין על חיי שעה היינו דוקא דומיא דפיקוח הגל, דאי"ז אלא דוקא בחילול שבת על ידי איסור דרבנן דטלטול אבנים, אבל בחילול דאורייתא באמת אין מחללין לחיי שעה. אך המנ"ח שם דחה דבריו וכתב דמהגמרא בסנהדרין עב: גבי הבא במחתרת מוכח שגם באיסור דאורייתא מחללין על חיי שעה.

תלוי במחלוקת

והמנחת חינוך שם (מצוה ל"ב מוסך השבת), וכן בשו"ת בית שערים (יו"ד סי' שנ"ה), ומנחת אלעזר (ח"א סי' ט'), כתבו ליישב דברי האוה"ח, דהדבר תלוי במחלוקת ביומא (פד:): מנא לן דפיק"נ דוחה שבת, [ויש שם ז' דיעות כמנין ימי שבתא], דלפי רבי שמעון בן מנסיא דדריש מקרא דהכא 'חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה', באמת אין מחללין לחיי שעה. וכן מחללין רק בודאי הצלה. אולם להלכה קיי"ל כשמואל, דילפינן מ'וחי בהם' ולא שימות בהם, ולפיכך עבדינן גם ספק הצלה.

ולפי זה נמצא שה'אור החיים' באמת לא פירש את הפסוק אליבא דהילכתא, אלא לפי מה שלמד רבי שמעון בן מנסיא המקרא הזה. [ובעצמו הזכיר בהקדמתו שאין דבריו שבספר זה נאמרים להלכה].

ומעתה הרי שוב לא קשה מהא דשמואל בתינוק שנמצא בעיר שרובה נכרים, דשמואל לשיטתו דשפיר מחללין גם על מי שלא ישמור שבתות, ולפיכך ס"ל דמפקחין גם על ספק בעיר שרובה נכרים.

אלא שיש להעיר שיש בזה מן הדוחק, דהא אפילו לפי רבי שמעון בן מנסיא על כרחק שמחללין שבת אפילו על חיי שעה, שהרי ביומא שם דייקו הלכה זו מן המשנה ולא מצינו בו חולק. ועוד, שהרי ר"ש בן מנסיא לומד מפסוק זה שפיקוח נפש דוחה את כל התורה כולה ולא רק את השבת, וכי נאמר שגם ההיתר להאכיל נבילות אינו אלא אם יוכל לחיות עד השבת, מה ענין זה אצל זה.

ביאור מחודש דבעינן גם לדרשת שמואל וגם לדרשת רבי שמעון

והנראה בזה, דבאמת להלכה קיי"ל גם כשמואל וגם כרבי שמעון בן מנסיא, והטעם דבעינן לתרוייהו הוא כיון שכל אחד מהם מורה על גדר אחר של היתר, ויש כמה נפק"מ להלכה שבהם לא שייך היתר הצלה מצד הדרשה של ר"ש אלא מ'וחי בהם', וכן להיפך, באופנים שלא שייך הצלה משום 'וחי בהם', אכתי יהיה שייך הדין של ר"ש 'חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה'. וכדיבואר להלן.

והנה בפשטות לפי המהלך הנ"ל של המנ"ח נראה דלדין דקיי"ל כשמואל שהילפותא מ'וחי בהם', ומחללים אפילו כשלא ישמור שבתות, א"כ אי"צ כלל לדרשת ר"ש בן מנסיא מהפסוק 'ושמרו בני ישראל את השבת', וכ"כ החת"ס בשנת תקס"ב בחידושיו לכתובות (דף טו ע"ב), וזה לשונו: ויש לומר דשמואל לא ס"ל הך דרשא דלעשות את השבת, ומפיק מ'וחי בהם' דמחללים לעולם על ספק ישראל אפי' לא ישמור השבת, וקרא דלעשות את השבת דריש ליה להא דמכילתא דמילה דוחה שבת, דהכי מפרשינן לקרא 'לעשות את השבת לדורותם ברית עולם' היינו מילה, עיין במכילתא פרשת תשא, ואם כן למאי דקיי"ל כרבי יוחנן (שבת קלב.) דמביום אפילו בשבת מפיק מילה דוחה שבת, איייתר 'לעשות את השבת' לומר שאין מחללין אלא אם כן ישמור שבתות הרבה, ואם כן אין הכי נמי דאין מפקחין על תינוק הנמצא ברוב נכרים, משום דאנו מאכילין אותו נבילות, וצריך עיון בכל זה, עכ"ל החת"ס סופר שם. (וכעין זה כתב החת"ס בחידושיו ליומא פה: משנת תקס"ב), והנה החת"ס שם נקט בפשטות שלשמואל לא ילפינן כלל פיקוח דוחה שבת מהפסוק ושמרו, ומכח זה יצא לחת"ס סופר שלכאורה לא קיי"ל כשמואל.

אמנם בתשובות מאוחרות של החת"ס סופר נראה שחזר בו מזה, דהנה בחת"ס סופר (יו"ד סי' רמ"ה בתשובה משנת תקפ"ד) כשביאר יסודו דשמואל פליג על רבי שמעון בן מנסיא, כתב אלא דש"ס שם מסיק כדשמואל מ'וחי בהם', וכן כתב הרמב"ם בעצמו פ"ב משבת עיי"ש. ובמק"א הארכת דתרוייהו צריכי וכו'. עכ"ל.

נתחדש גדר 'הותרה'

והנה נחלקו הראשונים והפוסקים אם שבת הותרה אצל פיקוח נפש או דחוייה, נדעת הרמב"ם בפ"ב מהלכות שבת דדחוייה היא השבת אצל פיקוח נפש, עיי"ש בכס"מ, אך דעת רבינו

מאיר שהובא ברא"ש דשבת הותרה לפיק"נ, ועיין במ"מ ברמב"ם שם, ובשו"ת הרמ"א סי' ע"ו מש"כ בזה, ואכמ"ל].

ובספר 'מאיר עיני חכמים' להאדמו"ר הק' מאוסטרובצא (ח"א סי' קכ"ח) לפרש בזה את דברי האוה"ח הנ"ל כהצד ד'הותרה', והיינו דיש לומר, דמקרא ד'יחי בהם' ידעינן רק גדר דחוויה, אבל מקרא ד'ושמרו' - חלל עליו שבת כדי שישמור שבתות הרבה' ידעינן ששבת הותרה לגמרי. וכתב דזהו כוונת האוה"ח, דאם יכול להגיע ולחיות לשבת נוספת - הותרה שבת אצל פיק"נ, אבל אם ימות באמצע השבוע דאז אי אפשר ללמוד דין הצלתו מ'ושמרו', אזי אין השבת בגדר 'הותרה', אלא רק בדרך 'דחוויה'.

ואכן כתב החת"ס (בשו"ת או"ח סי' פ"ח, ויו"ד סי' של"ח) לחלק בין שבת דהותרה אצל פקו"נ מ'ושמרו', לכל התורה דהוי רק 'דחוויה' מקרא ד'יחי בהם'.

אך יש להעיר, דלכאורה פשוט דמה שלמדנו מ'ושמרו' - לא לענין שבת בלבד נאמר, אלא לכל התורה כולה נאמר, דהלא ר' שמעון בן מנסיא יליף מקרא זה דפקו"נ דוחה כל התורה, ומהי"ת לחדש למסקנת ההלכה דקרא ד'ושמרו' קאי אשבת וקרא ד'יחי בהם' קאי על כל התורה.

יכול החולה להחמיר על עצמו

והנה השפת אמת (בליקוטים), וכן הערוגות הבושם (פר' תרומה), והקדושת יו"ט מיישבים את דברי האור החיים, דס"ל דשבת הותרה אצל פיקוח נפש ואין החולה רשאי להחמיר על עצמו. וסבירא ליה להאור החיים שבחילול שיעיל רק לחיי שעה רשאי להחמיר על עצמו. ויש לבאר להנ"ל משום שאז הוי שבת רק בגדר 'דחוויה'.

אמנם בפשטות אין זה תלוי בדחוויה והותרה, שהרי גם בעשה דוחה ל"ת אין לו רשות להחמיר. ואכן גם בשו"ת 'בית שערים' (יו"ד סי' שנ"ה), כתב כעין זה, שהאוה"ח מיירי באופן שרוצה להחמיר ע"ע, אלא שביאר בנוסח אחר, שהנושא הוא לא מצד הותרה ודחוויה, אלא הנושא הוא מצד חומרא דאתי לידי קולא, שאם זה חיי עולם אסור לו להחמיר כי זה חומרא דאתי לידי קולא שלא ישמור הרבה שבתות, אבל אם יהיה לו רק חיי שעה מותר לו להחמיר. מ"מ להלכה מותר לחלל שבת גם על חיי שעה בכל האופנים.

הרי לנו עוד נפק"מ אי ילפינן הצלה בשבת מקרא ד'ושמרו' דאז הוי הותרה ואין רשאי להחמיר על עצמו, לבין אי הלימוד הוא מ'יחי בהם' שאז שבת הוי דחוויה ורשאי להחמיר על עצמו.

ונמצא, שבאמת גם למאי דקיי"ל כשמואל שמקור הדין שפקו"נ דוחה שבת ילפינן מ'יחי בהם', מ"מ צריך גם את הילפותא של 'ושמרו' כדי לומר ששבת 'הותרה' במקום פקו"נ ולא רק דחוויה. ומאידך, במקום שיחיה רק חיי שעה שאין שייך הצלה מצד 'ושמרו', שלא יחיה לשבתות, התם הילפותא היא רק מ'יחי בהם'.

נפק"מ לדינא לחיי שעה

והנה אם כל המקור ששבת 'הותרה' בפיקו"נ הוא מהפסוק 'ושמרו', שמותר לחלל שבת כדי שישמור שבתות הרבה, הרי שיצא מזה עוד חידוש דין להלכה, והוא מה שכתב בספר 'אמת ליעקב' (להגר"י קמינצקי בפרשה), דהנה ידוע מש"כ הרא"ש (יומא פ"ח סי"ד) שבחולה מסוכן עדיף שיחללו שבת כדי לשחוט לו בהמה מאשר שיאכילוהו טריפה, כיון ששבת הותרה אצל פקו"נ, ואילו נבילה רק דחוויה. שלפי מה שילפינן ששבת 'הותרה' מקרא ד'ושמרו', נמצא שבאחד שיחיה רק חיי שעה, שע"ז אין את הילפותא מ'ושמרו', א"כ אצלו גם שבת הוי רק בגדר 'דחוויה' ולא הותרה, ועדיף שיאכל נבילה משיחללו שבת שהיא דחוויה. וכמו כן יהיה נפק"מ לגבי אי רשאי להחמיר על עצמו, וכדלעיל.

ראיות שפוסקים גם את רבי שמעון בן מנסיא

והנה מצאנו עוד כמה נפק"מ להלכה שמוכח מהם שאנו פוסקים גם את הלימוד של ר"ש בן מנסיא מ'ושמרו':

א. הר"ן בפ"ח דיומא (ג: מדפי הרי"ף) שכתב דמחללין שבת להצלת עובר, ואף דאינו 'נפש', דהרי מחתכין אותו איברים להצלת אמו כמבואר במשנה דאהלות (ז' ו'), מ"מ גם בעובר אמרינן הסברא דיחלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה. אלא שיש להעיר שבגמרא פריך על סברא זו 'אשכחן ודאי' ולא ספק, ואם כן רק בודאי הצלה יהיה מותר להציל עובר.

ובאמת שהנצי"ב ב'העמק שאלה' (קס"ז י"ז) כתב כך בדעת השאילתות, שלענין הצלת עובר ליתא לדינא ד'וחי בהם', שהרי עדיין אינו חי, ורק משום 'מוטב שיחללו עליו כדי שישמור שבתות הרבה' דוחה פיקו"נ, ולכן רק בודאי הצלה ולא בספק. וזהו חידוש גדול להלכה, כי לכאורה בכל המקרים של הצלת עובר אין זה ודאי הצלה אלא ספק. אך בדעת הרמב"ן הוכיח שם דאף על ספק של עובר מחללין, עיי"ש. [וצריך לבאר דה'וחי בהם' הוא גילוי אהא דכדי שישמור, דהוא שייך אף בספק. ועיין בשיעורי רבי שמואל לסנהדרין דך ע"ב הערה שי"ט]. וכן מבואר בשו"ע הגר"ז סי' ש"ו בקונטרס אחרון.

ב. התוספות בבבא מציעא (קיד:) הקשו איך אליהו הנביא שהיה כהן נטמא לבן הצרפתי כדי להחיותו, ותירצו בזה הלשון: "ויש לומר שהיה ברור לו שיחיהו לכך היה מותר משום פיקוח נפש". עכ"ל. ולכאורה הרי אין חיוב מצד 'וחי בהם' להחיות מתים, כי זה נאמר רק על חי ולא למת. וכבר ביאר הנצי"ב שם בהעמק שאלה, שההיתר הוא רק משום חלל שבת אחת וכו'. וזהו גופא היה הדיוק של התוס' שכתבו 'שהיה ברור לו שיחיהו', ושואלים מדוע הוצרכו התוספות לומר שהיה ברור בודאי, הרי מצד פיקוח נפש מותר אפילו בספק. אולם להמתבאר א"ש, כי נתבאר שעל ספק הצלה אין את הסברא של חלל עליו שבת אחת. ועל כל פנים על פי זה אפשר לומר שכוונת האוה"ח הוא בכהאי גוונא דליתא לקרא ד'וחי בהם', ועל זה חידש לנו שבחיי שעה ליכא דחיייה בכה"ג.

חילול שבת עבור מומר

והנה ה'בית מאיר' (או"ח סי' ש"ל) הביא את ספיקת הגרע"א האם מחללים שבת להציל הקראים, וכתב שם שכיון שישראל מומר ישראל נינהו, והם הקראים כתינוקות שנשבו ומחללים עליהם, וכן בכל מעוברת מומרת מחללין עליה את השבת.

וה'בית מאיר' נחלק עליו, וכתב שמה בכך שאינו גוי גמור, מ"מ כיון שכל היתר חילול שבת הוא 'כדי שישמור שבתות הרבה', א"כ כיון שנשבה, אף שאין זה באשמתו, מכל מקום הרי לא ישמור שבתות ואין מחללין עליו, ואפילו אליבא דשמואל שאמר דילפינן ליה מ'וחי בהם' מ"מ לא פליג לדינא על התנא שלמדו מ'ושמרו', ומודה שמי שלא ישמור בודאי אין מחללין עליו.

והנה חזינן בדברי ה'בית מאיר' חידוש טפי, דהא עד כאן לא ביארנו אלא דקיי"ל גם כר"ש וגם כשמואל לקולא, והיינו דיתכן אופן שיחללו שבת מדין 'וחי בהם', ויש אופן שנצטרך לפסוק כר"ש בן מנסיא שמחללין מטעם שישמור שבתות הרבה, אבל להטעם של 'וחי בהם' אין שייכות למוטב שיחללו עליהם. ואילו בדברי הבית מאיר מבואר דס"ל דלדינא אף שמואל ס"ל כר"ש לחומרא דהיכא שאין הטעם ד'ושמרו' אין מצילין אף מדין 'וחי בהם'. ולפי"ז אכתי יקשה מה ששאלנו לעיל מדינא דשמואל גבי תינוק הנמצא בעיר שרובה נכרים, דהא בודאי לא יקיים מצוות, ואפ"ה מצילין. ולכאורה זה ראייה מוכחת דשמואל לא ס"ל דבעינן נמי שישמור שבתות הרבה. ועיין שם בבית מאיר מה שיישב בזה ע"פ שיטתו.

ובדברי הגרע"א יש לדון האם פליג עליו בזה וס"ל שיש טעם נוסף של 'וחי בהם' המתיר הצלה גם באופן שלא ישמור שבתות, או דפליג על עיקר הנחת הדברים שמחמת הטעם ש'מוטב יחללו עליו' דנים ורואים בפועל אם יחלל או ישמור שבת, אלא ס"ל שכיון שיכול לשמור שבת שוב מחללין עליו. ונמצא שזה עדיף אפילו מספק הצלה דבזה אמרינן דליתא לטעמא דמוטב שיחללו עליו שבת אחת, דבמומר סו"ס ע"י ההצלה יוכל בודאי לשמור שבת אם ירצה או ישוב בתשובה, ועל כן נשאר ההיתר דחלל עליו שבת כדי לאפשר לו לשמור שבתות הרבה. ויל"ע.

כשיתרפא קודם מוצ"ש

ובשולי הדברים נביא מה שכתב בספר 'אוהב ישראל' מאפטא ליישב את דברי האוה"ח בדרך אפשר, דס"ל דמה שמחללין על חיי שעה היינו דוקא אם יש שהות ביום להתרפא, דנמצא שהוסיפו לו חיי שעה דשבת, אבל אסור לחלל את השבת ע"מ להוסיף לו חיות בחול. וכן מבואר גם ברש"ש (יומא פד:). אך תמה עליו במנחת אלעזר (שם) דלהלכה אינו כן, דמה נפק"מ אם יחיה בשבת או לא. ומנין לחלק בין חיי שעה דשבת לחיי שעה דחול.

האם יש חיוב הצלת חיי שעה

ולכאורה יש להוכיח מהגמ' בגיטין (ע.) שאי"צ להציל לחיי שעה כלל אפילו בחול, דאיתא שם דאדם שבלע צירעה או סם המות, ואפשר להצילו ע"י איזה מאכל או משתה, צריך

להצילו כיון דאפשר שיחיה קצת ויוכל לצוות על נכסיו. ומשמע שדוקא אם יש איזו תועלת בחיי שעה צריך להצילו, וכשאינ תועלת לא.

אולם ב'הליכות שלמה' (מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל, סי' שכ"ט) ביאר דיש להעמיד דברי הגמ' באופן שהטיפול בהצלתו תסב לו צער ויסורים, ודוקא בכה"ג אם אין תועלת אי"צ להצילו.

והנה אם נימא שיש חיוב של פיקו"נ גם על חיי שעה, חוקר הגליוני הש"ס' ביומא שם, בהא דתנן בסנהדרין (מב:) דהיוצא ליהרג ע"פ ב"ד, אם אמר יש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו, ובגמרא שם (מג.) אמרינן שבפעם ראשונה ושניה אף אם אין ממש בדבריו מחזירין אותו. ומעתה אם יש חיוב על חיי שעה האם יהיה מחוייב כל היוצא ליהרג לומר יש לי ללמד עלי זכות, כדי שיחזירוהו ויהיה לו הצלה של חיי שעה. אולם הוכיח שם מהגמרא בחולין קמ. שהמצוה של ובערת הרע מקרבך זה לא רק על ב"ד אלא גם על היוצא ליהרג. וכן מבואר בסנהדרין עב:, והאחרונים דנים האם מותר לו לברוח באופן שהמצוה של ובערת זה רק על בית דין.

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

חטא העגל - יגיעת התורה

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמִּצְחָה וַיֵּרָא אֶת הָעֶגֶל וַיִּמְחַלֵּת וַיִּיחַר אֶף מִשֵּׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת הַלֶּחֶת
וַיִּשְׂבֵּר אֶתֶם תַּחַת הָהָר (לב, יט)

איתא בפרקי דרבי אליעזר (פי"ב): דאדה"ר קודם החטא וקודם שנגזרה גזירת 'בזיעת אפיך תאכל לחם', כל עמלו היה רק בתורה, וז"ל: חיבה יתירה חבב הקב"ה לאדה"ר, שנאמר ויניחאו בגן עדן לעבדה ולשמרה, ושמא תאמר כי יש מלאכה בגן עדן לפתח ולשדד את האדמה, ולא כל האילנות נצמחין מאליהן, או שמא תאמר יש מלאכה בגן עדן להשקות את הגן, והלא כבר נהר יוצא מעדן להשקות את הגן, שנאמר ונהר יוצא מעדן וכו', ומה הלשון הזה לעבדה ולשמרה, לא אמר לעבדה ולשמרה אלא לעסוק בדברי תורה ולשמור את כל מצותיה, שנאמר לשמור את דרך עץ החיים, ואין עץ חיים אלא תורה, שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה, וכו', ע"ש.

ויש ללמוד מדברי המדרש לכאן, דבזמן שהיה אדה"ר בגן עדן, היה כל עסקו ועמלו אך ורק בתורה הקדושה, והיה פנוי מעסקי העולם הזה לגמרי, ומתענג מזיו השכינה. אכן כל זה קודם החטא, אבל אחר החטא כשגורש מגן עדן, כבר לא היה לו אפשרות לאדה"ר לעסוק רק בתורה"ק.

וטעם הדבר, כיון שאחרי החטא היה על האדם לעמול לפרנסתו, וכפי שנתקלל האדם 'בזיעת אפיך תאכל לחם', ולפיכך תחת שהיה אדה"ר עוסק בתורה, ונהנה מזיו השכינה, היה עליו לעמול בעמל הפרנסה. ונמצא, דתחת אשר קודם החטא הכל היה מוכן לפניו והיה עוסק בתורה וקיים בה 'לעובדה ולשומרה', עכשיו אחר החטא צריך לקיים 'לעובדה ולשומרה' בעמל הפרנסה.

וכך מתבאר מדברי התרגום יהונתן עה"פ: ויקח ה"א את האדם ויניחאו בגן עדן לעובדה ולשומרה. לעובדה ולשומרה, למהוי פלח באורייתא באורייתא ולמנטר פקודאה. ומקור דבריו בספרי (פ' עקב פסקא מא): לעובדה זה תלמוד, ולשומרה אלו מצוות. וכעיי"ז איתא בזוה"ק (בראשית דף כז.): לעובדה בפקודין דעשה, ולשומרה במצוות ל"ת. (וכ"ה בתיקונים תיקון כא דף סב.).

ולפי דרכנו למדנו, דבגזירה של בזיעת אפיך תאכל לחם, נגזר על האדם גם לגרע ולחסר מעסק התורה. ובלכתנו בדרך זה נראה, דמי שמרבה בעסק התורה, ויגע ועמל בתורה, יגיעת התורה בכוחה להשלים את חוק הגזירה של בזיעת אפיך תאכל לחם, ובכח עמל התורה, למלאת חוק עמל הפרנסה. ובטעם הדבר י"ל, דהנה כבר כ' הרמח"ל במסילת ישרים (פכ"א) וז"ל: וכבר היה אדם יכול להיות יושב ובטל והגזירה היתה מתקיימת, אם לא שקדם הקנס לכל בני אדם, בזעת אפיך תאכל לחם, אשר על כן חייב אדם להשתדל

איזה השתדלות לצורך פרנסתו, שכן גזר המלך העליון, והרי זה כמס שפורע כל המין האנושי אשר אין להמלט ממנו. עכ"ל. ונמצא שחוק הוא שעל האדם בעוה"ז לעמול וליגע, אכן זה שעמל ויגע בתורה, הרי זה חלף עמלו ויגיעו בעמל הפרנסה, ובעמלו בתורה הוא פורע את המס שנתחייב בו כל המין האנושי.

ולפי האמור נראה, דהנה במתן תורה כלל ישראל היו במצב שתוקן חטא אדה"ר, וכמ"ש בגמ' שבת (קמו.): בא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן, שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן. ולפי דרכנו מוכרח דמעלת וסגולת התורה שהיתה בזמן מתן תורה היא היתה בלא צער ויגיעה. שכן לפמשנ"ת עד עתה, כל ענין הצער והיגיעה הוא כתוצאה מחטא אדה"ר, וכיון שתוקן החטא, שוב א"צ לעמל ויגיעה, וכלל ישראל היו עוסקים בתורה בלא צער.

והדברים מבוארים בד' חז"ל בתנא דבי אליהו (זוטא פר' ד'), וז"ל: אמרו, כשירד משה מהר סיני וראה את הסרחון שסרחו ישראל במעשה העגל, נסתכל בלוחות וראה שפרח כתב מעליהן, ושיברן תחת ההר, מיד נתאלם, שוב לא היה יכול להשיב דבר, מאותה שעה נגזרה גזירה על ישראל, שילמדו אותה מתוך הצער ומתוך השעבוד ומתוך הטילטול ומתוך הטירוף ומתוך הדחק ומתוך שאין להן מזונות, ע"כ. וכן הוא בילקוט (פ' כי תשא אות שצא). ונמצא, שענין הצער והיגיעה בעסק התורה, נגזר רק במעשה העגל.

וזה מכוון עם מה שאמרו חז"ל בעירובין (נד.): מאי דכתיב חרות על הלוחות, אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל. והיינו, דכיון דיש ללמוד תורה בצער וביגיעה, לכן נגזר שישכח ד"ת, וכמו שביאר זאת מרן הקה"י בברכת פרץ (פ' כי תשא) וז"ל: כ"ז הוא נחוץ רק אחר שנשתברו הלוחות שהוא סימן לשכחת התורה וכדאמרינן (ברכות ח:): הזהרו בזקן ששכח תלמודו, שהרי לוחות ושברי לוחות מונחים בארון דשכחת תלמודו הוא בגדר שבירת הלוחות, ולכן אמרינן אלמלא לא נשתברו הלוחות לא נשתכחה תורה מישראל, שלא היתה אז כלל מציאות של שכחה בתורה. ולפ"ז אז לא ההכרח שיהיה עסק התורה מתוך הצער בתור עצה שלא תשתכח, ולכן רק כשנשתברו הלוחות ובאה השכחה נגזרה אז שלימוד התורה יהיה מתוך צער, עכ"ד.

ויש לבאר בזה ד' חז"ל (שמו"ר פ' מו ס"א): משה התחיל מצטער על שבור הלוחות ואמר לו הקב"ה אל תצטער, בלוחות הראשונות שלא היו אלא עשרת הדברות לבד, ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות, וכו'. ויש לומר דהכוונה שבלוחות שניות קיבלנו גם תושבע"פ, וענינה של תושבע"פ היא בצער וביגיעה וכמ"ש בתנחומא (פ' נח סי' ג) וז"ל: וזו היא תורה שבע"פ שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול שהוא משולה לחשך שנאמר העם ההולכים בחשך ראו אור גדול (ישעיה ט), אלו בעלי התלמוד שראו אור גדול שהקב"ה מאיר עיניהם באיסור והתר בטמא ובטהור, ע"כ. ונמצא שכל זה היה רק בלוחות שניות אחר חטא העגל.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע - פרשת כי תשא

ל, יג: זה יתנו, כל העובר על הפקודים מחצית השקל.

כתב בספר הרמזים לרבינו יואל [פרשת וארא עמ' ריג] בזה"ל, שקל בגימטריא נפש, דע שהקב"ה חולק נשמתו של אדם לשני חצאים חצי נשמה נותן לו בחול וכשתבוא השבת נותן לו החצי השני, וזהו שאמרו רבותינו ז"ל ביצה [טז, א] אמר רבי שמעון בן לקיש נשמה יתירה נותן הקב"ה באדם ערב שבת, ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו, שנאמר שבת וינפש, כיון ששבת ווי אבדה נפש.

*

ל, יח: ועשית כיוור וגו', ונתת אותו בין אהל מועד ובין המזבח, ונתת שמה מים.

כתב רבינו המשך חכמה היה צריך לומר "ונתת בו מים". והעיקר דכל כלי שרת ראוי לקדש מהם ידים ורגלים, וכמו שאמרו בזבחים [דף כב, א] רק הקידוש צריך להיות במקום הזה - מקום שבין אהל מועד ובין המזבח, ובין המזבח משוך קימעא כלפי דרום. וזהו שאמרו בירושלמי [יומא פ"ד סוף ה"ה] מתניתא פליגא הכיור והכין מעכבין, פתר לה מקומן מעכב [מתניתא פליגא על רבי יוסה] (שאמר שאפשר לקדש בכל כלי שרת), הפיור והכין מעכבין כלומר, שצריך לקדש בכיור, ואם לא קידש עבודתו פסולה! פתר לה מקומן מעכב אין הכוונה שהכיור מעכב לעניין קידוש, אלא מקומו צריך להיות בעזרה, אבל לעניין קידוש, כל כלי שרת כשרים]. פירוש שאין מקדשין ידים ורגלים רק במקום הזה. ולכן כתב "ונתת שמה מים" שזה היה מעכב אף אם אין המים נתונים בכיור [אלא בכלי שרת] ודו"ק. וכן כתוב בעשייה בפקודי "ויתן שמה מים וכו'" (להלן מ, ל).

מבואר מדברי המשך חכמה שאפשר לקדש בשאר כלי שרת אך רק כשהם מונחין בין אוהל מועד ובין המזבח. ושמעתי דלפי זה יש הוכחה שהבבלי חולק על הירושלמי בזה מהא דאיתא בזבחים [כ, ב] "קידש בכלי שרת בחוץ... ועבד עבודתו פסולה" ואמאי הוצרך לומר "בחוץ" אי אפילו בפנים שלא בין האולם ולמזבח נמי פסול, אלא ודאי כדאמרן.

ובאמת בקרבן העדה שם הבין אחרת בכוונת הירושלמי דרצה לומר אם אין הכיור וכנו במקומן פסול לקדש בשאר כלים, אבל אם יש שם כיור וכן, אף שאר כלים כשרים לקדש עכ"ד. וא"כ לפי זה אם יש כיור וכנו במקומן, כשר לקדש בשאר כלים גם במקום אחר בעזרה.

ולפי זה י"ל מה דכתיב ונתת שמה מים ולא בו, לרמז דבשאר כלים כשר לקדש בתנאי דאיכא ונתת שמה מים, די שם כיור וכנו במקומן שאפשר לתת שם מים. וראה עוד באוזנים לתורה. ובדיוקים עה"ת [הרב וולף] ביאר די"ל דבא לומר שצריך לתת את המים רק לאחר שהכיור יעמוד במקומו.

*

ל, כה: ועשית אותו שמן משחת קודש רוקח מרקחת.

ולהלן [פסוק לה] **גבי עשיית הקטורת כתיב ועשית אותה קטורת רוקח וגו', לא כתיב מרקחת, וצריך טעם.**

בערוך השולחן העתיד [כלי המקדש טז, י] כתב "דאחר שעשה שמן המשחה **בישל הכל על האש** עד שאבדו המים ונשאר השמן בכלי לדורות", ויש בזה שאלה מנלן שצריך כלל לבשלן במים, שמא כוונת התורה לחתוך כל המינים דק דק ולערבן ולשפוך עליהן שמן זית הין עד שהשמן יקלוט הריח, **אלא מדכתיב רוקח מרקחת ובקטורת לא כתיב מרקחת, שמע מיניה דבקטורת באמת לא בעי בישול** אלא כותשן ומערבן וזהו רוקח מעשה רוקח, אבל בשמן המשחה דכתיב גם מרקחת משמע להדיא דצריך בישול כמרקחת, כמו בשמואל [ח, יג] לרקחות ולטבחות, ובאיוב [מא, כג] "ירתיח כסיר מצולה ים ישים כמרקחה", כלומר שהים ירעיש כמו בבישול מרקחת דהאש מרעיד את המים, ואם נאמר לבשלן בשמן בלא מים אין זה דרך בישול כלל, אלא ודאי דשורן במים ואח"כ מבשל המים עם השמן עכ"ל.

שוב העירוני שזה מרומז בדברי רש"י ז"ל כאן שכתב וכל דבר המעורב בחבירו **עד שזה קופח מזה** או ריח או טעם קרוי מרקחת עכ"ל. והיינו דרק כשאחד סופג ומקבל מהשני טעם או ריח ובדרך כלל זה נעשה ע"י בישול יחד ולא רק כשאגודין ומעורבין יחד, אז זה קרוי מרקחת.

*

ל, לד: קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים ולבנה זכה, בד בבד יהיה.

פירש"י אלו הארבעה הנזכרין כאן, יהיו שווין משקל במשקל, כמשקלו של זה כך משקלו של זה, וכן שנינו הצרי והצפורן והחלבונה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה, **ולשון בד נראה בעיני שהוא לשון יחיד** אחד באחד יהיה לזה כמו זה.

צ"ב מהו לשון רש"י לשון בד **נראה בעיני** שהוא לשון יחיד וכו', משמע דמדנפשיה קאמר הכי, הלא ידוע דבד הוא מלשון בדד - יחידי כדאיתא במכות [י, א] "**חרב על שונאיהם של ת"ח שיושבין ועוסקין בתורה בד בבד**" והיינו יחידי. ובזבחים [יח, ב] אמרינן מאי משמע דהאי שש כיתנא הוא - אמר רבי יוסי ברבי חנינא: דאמר קרא בד - **דבר העולה מן הקרקע בד בד. ופירש"י, קנה יחידי מכל** גרעין ואין ב' קנים עולים מגזע אחד.

שוב מצאתי בתוספות השלם שכתב וז"ל פירש"י נראה לי שהוא לשון יחידי זה כמו זה, ולא תאמר שרצה לומר בד בבד שאם שקל ליטרא סממנים שלא ישקול ליטרא אחרת באותם סממנים ששקל, אלא צריך שישקלם בליטרא עצמה משום בזיון, וזה הייתי אומר שהוא בד בבד כלומר משקל כל אחד לבדו ישקול, וכן מפרשים בכריתות [ה, א] למאן דאמר שיש הכרע למשקל אחד מהאחר, לכן פירש"י שהוא יחידי.

*

לא, ו: ובלב כל חכם לב נתתי חכמה.

עיינן ברכות [נה, א] א"ר יוחנן אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, שנאמר יהיב חכמתא לחכימין, שמע רב תחליפא בר מערבא ואמרה קמי רבי אבהו, אמר ליה אתון מהתם מתניתו לה, אנן מהכא מתנינן לה דכתיב ובלב כל חכם לב נתתי חכמה.

ולכאורה החכמה הראשונה מאין תמצא. אלא הענין הוא דיש בני אדם שיש להם כשרונות ויכולות לקנות החכמה ולהבינה, אבל אינם חיים על פי זה בהנהגה שלהם וזהו חכמה מבחוץ, אבל חכמה שהופכת את הגברא להיות חכם בעצם, מי שחי ומתנהג על פי חכמה זו, כענין ששנינו באבות "איזהו חכם הרואה את הנולד" דהיינו דמה שיהיה בעתיד על פי חכמתו הרי זה מוחשי שהוא רואה את זה כבר עכשיו בעיניים, עד כדי שהוא מתנהג על פי זה כבר עתה, והיינו איזהו חכם ולא מה זה חכם היינו דהוא גופא מקרי חכם ולא משהו חוץ ממנו, והנה כתיב ראשית חכמה יראת ה', היינו דהיראת שמים זה גופא חכמה מקרי והיראת שמים היא פתח ליכנס לחכמת התורה, דבלי יראת שמים הרי הוא לומד ואינו חש לתורתו כלשון רש"י [שבת לא, ב ד"ה יראת], ממילא "יהיב חכמתא לחכימין" המכוון הוא שהקב"ה נותן חכמה רק למי שהוא חכם בעצם היינו שיש בו יראת שמים, וממילא כל חכמה שילמדו אותו אחרי כן ידע לשמור לעשות ולקיים על פי חכמה זו, ואינו נותן החכמה למי שיזלזל בזה לאחר מכן ולא יתנהג על פי זה כמו שצריך. [שמעתי מהג"ר יאיר עיני שליט"א]

*

לו, יא: ויעש לולאות תכלת.

המעיינן יראה דרך ביריעות התחתונות מפורש שזה היה "תכלת", כאן ובפרשת תרומה, אולם ביריעות עיזים כתיב להלן פסוק יז ויעש לולאות חמישים ולא מפורש ממה היו עשויות הלולאות, לא כאן ולא בפרשת תרומה [כו, י], וצריך ביאור.

והיה אפשר לומר בב' דרכים. א. דילמד הסתום מן המפורש וכמו דלולאות של יריעות התחתונות היו תכלת כך ג"כ של יריעות עיזים היו תכלת. ב. דכמו דהיריעות היו מעיזים כך הלולאות היו מעיזים ולא הוצרך לפרש, ודוקא ביריעות התחתונות דמפורש בפסוק ח' שעשו היריעות מ"שש מושזר ותכלת וארגמן ותולעת שני" הוצרך הפסוק לפרש דהלולאות נעשו מתכלת בלבד, אבל כאן ביריעות עיזים, לא הוצרך לומר כלום ואמר שזה נראה לו יותר [מדודי הג"ר שלמה כהן שליט"א]. וכן כתב בספר מעשה חושב [למקובל רבי עמנואל חי ריקי, פ"ד] דבשאר מעשיהן שוות ליריעות התחתונות, חוץ מהלולאות שהיו ממין היריעות.

שוב מצאתי מפורש בברייתא דמסכת מידות אות י' וז"ל ביריעות התחתונים חמישים לולאות תכלת בכל אחת ואחת לחברן בהן וכן בסדר חמש יריעות האוהל עכ"ל. מפשטות דבריו נראה דגם ביריעות עיזים היו לולאות מתכלת. אמנם בספר מעשה חושב שם כתב: והינך רואה בעיניך דגירסא זאת לאו דבר סמכא היא, שהרי לא שמענו מעולם שלא היו הלולאות תכלת ביריעות האהל כי אם במחברת החמש.

לא, טז: ושמרו בני ישראל את השבת.

בחוות יאיר [סימן רלז] כתב חידוש דלפי מסקנת הבית יוסף [או"ח שכח ד"ה היה] דשבת דחוויה אצל פיקוח נפש ולא הותרה, וא"כ נראה דיש סברא שמי שחילל שבת על פיקוח נפש שצריך כפרה, וכן לענ"ד כל מקום שאמרו כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה [ברכות יט, ב] צריך כפרה, ולכן מסיק דטוב ונכון ליחיד ההוא לענות בצום נפשו וכו', ומ"מ אין להורות כן למי ששואל אם יתענה עיין שם.

ובהגהות בני יהודה [שם] כתב ונראה לענ"ד דבין ליחיד ובין לציבור אין לעשות שום דבר דאינו צריך לכפרה כלל כיון שהתורה התירה לחלל שבת מפני פיקוח נפש, ואפילו למאן דאמר דשבת דחוויה ולא הותרה, היינו בשעת מעשה אם ימצא לעשות בקל על ידי אחרים, דאי לא תימא הכי מילה שנדחית שבת אצלה מי יצטרך המוהל לשום כפרה לכשירצה להחמיר, וכן בכל מקום דאמרינן עשה דוחה לא תעשה מי נימא דיחמיר הדוחה לבקש כפרה אתמהא, וזה דבר שאין הדעת סובלתו, ולדידי זה המחלל שבת במקום סכנה חשיב אותו מעשה כאילו עשאו בחול ואין לו בית מיחוש כלל, ואדרבה חייב הוא לחלל ולא סגי בלאו הכי, דהתורה אזהרה וחי בהם ולא שימות בהם. וכן פסק במשנה ברורה [סימן של"ד ס"ק עח] בשם זכור לאברהם. ועיין בסימן תריח, ה בסופו בשם תשובת בנין ציון החדשות גבי חולה שמאכילין אותו ביוה"כ אין צריך כפרה דאונס רחמנא פטריה. וכן בשו"ת שבות יעקב [א, ג] שאין צריך כפרה, שאם אתה אומר צריך כפרה נמצאת אתה מכשילן לעתיד לבוא בפיקוח נפש.

וכן מה שכתב החוות יאיר "דכל מקום שאמרו גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה צריך כפרה", לכאורה לפי מה שכתב רב ניסים גאון [בשבת קלג, א] דכל מקום שאמרו עשה דוחה לא תעשה פירושו שהאזהרה על תנאי נאמרה עיין שם, לכאורה ודאי אין צריך כפרה שהרי לא עבר צד איסור כלל משום דכהאי גונא זה לא נאמר בכלל ופשוט.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

ושא"ס

פדיון הבן בגרגירי כסף

פֶּל בְּכוֹר בְּנֵיךְ תִּפְדֶּה (לד, כ)

י"ב טבת התשפ"ג

כבוד ידידי המופלג והעילוי, הרה"ג רבי יוסף אביטבול שליט"א

בדבר שאלתו על שימוש בגרגירי כסף לפדיון הבן של בנכם הבכור נ"י, ששווים היום 280 שקל:

הנה מצד הדין אפשר לתת שיעור שלשים דרהם כסף מזוקק למצות פדיון הבן, או שוויו, שהוא תשעים גרם, כמבואר בבכורות דף ה' ועוד דוכתינן, שהן ארבעה דינרים, וכל דינר הוא דרהם וחצי כסף טהור, כמבואר ברמב"ם עירובין פ"א הי"ב, וסלע הוא ששה דרהם, וחמשה סלעים הם שלשים דרהם כסף טהור. וכ"פ בשלחן ערוך יו"ד סי' שה. אולם לפי המנהג שנהגו מדורי דורות בירושלים, נותנים שלשים ואחד דרהם כסף טהור, או שיוויו, שהוא כ-93 גרם כסף טהור. ויש לעקוב תמיד אחר מחיר כסף טהור, ולתת לפדיון הבן בהתאם למחירו המשתנה בשוק, שיעור של כ-93 גרם כסף טהור.

ויש סוברים ששווי חמש סלעים לפדיון הבן הוא 96.15 גרם כסף נקי. ונהוג לעגל כלפי מעלה ולהשתמש ב-100 גרם כסף מחשש לטעות.

ישנה גם מחלוקת בין פוסקי זמנינו האם נקבע המחיר לפי מחיר הכסף בתוספת עמלות סוכנים ומע"מ (כלומר מחיר סופי שמשלם הלקוח בחנות), או במחיר של כסף על פי המקובל בין הסוחרים לבין עצמם.

ובקידושין דף ח' ובשו"ע סי' שה ס"ג דה"ה דאפשר ליתן בשו"כ מכל דבר שירצה, חוץ מקרקעות ועבדים ושטרות. ואם פדהו בהם אינו פדוי. ממילא כל שיש בו השיעור הנ"ל, כשר וישר לקיום מצות פדיון הבן. וודאי גרגירי כסף טהור.

כעת שבתי וביררתי. אם יש בגרגירי הכסף 280 ש"ח כפי שציינתם, הם טובים לפדה"ב לפי השיטה המקילה (הסכום לפני כחודש עמד על 238 ₪), ולפי השיטה המחמירה, נכון ללפני כחודש, הסכום הוא כ-320 שקל, ובוודאי שא"צ מטבעות ששוויים הוא כ-500 שקל.

בברכה לרוב נחת, תזכו לגדלו לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך הרחבה

שמואל ברוך גנוט

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

מחלוקת בני א"י ובני בבל בענין תפילין בחול המועד^ה

אך את שבתתי תשמרו פי אות הוא ביני וביניכם (לא, יג). ביני וביני ישראל אות הוא לעולם (לא, יז)

קיימא לן דשבת וימים טובים לאו זמן תפילין הם, והטעם מבואר בעירובין צ"ו ע"א: "רבי עקיבא אומר יכול יניח אדם תפילין בשבתות וימים טובים תלמוד לומר והיה לך לאות על ירך מי שצריכין אות יצאו אלו שהן גופן אות" [וברוקח סי' ל' הקשה שבשאר הימים ג"כ יש לנו אות ברית מילה, ותירץ "דאות ממילה לא קרי אות דבעינן אות מיציאת מצרים, ושבת ותפילין אות יציאת מצרים הוי, ולא עבדינן אות על אות", והסמ"ג מ"ע ג' ביאר שצריך שני אותות כמו שני עדים].

אמנם נחלקו רבותינו הראשונים האם חול המועד גם כן הוי אות ואינו זמן תפילין, או שחול המועד אינו אות וזמן תפילין הוא, ונחלקו בזה מנהגי הקהילות עד היום, וננסה לעמוד על מקור חילופי המנהגים בזה:

הנה כפי הנראה דעת כל גאוני בבל היתה שאין להניח תפילין בחול המועד, בבה"ג כ"י רומי (דפוס ברלין) הלכות תפילין (עמ' 230) כתב: "ושאילו מקמיה **מר בר יעקב בן חביב** שאילה לענין תפילין ואמר אסור להניח תפילין בחולו של מועד", וכ"כ התוס' מו"ק י"ט ע"א ד"ה ר' יוסי: "ובהלכות גדולות פסק דאסור להניח תפילין בחולו של מועד", וברא"ש הלכות תפילין סי' ט"ז כתב: "ובספר העיתים של הרב הברצלוני ז"ל ראיתי כתוב, **ובפסקא לגאון**, הלכה אסור להניח תפילין בשבתות וי"ט דכתיב ושמרת את החוקה הזאת, ואסור להניח תפילין בחול המועד", וכ"כ בספר האשכול (אלבק) ח"ב עמ' 88 בשם "פסקא לגאון", וידוע שרוב ספר האשכול הוא קיצור מספר העיתים, וכמעט כלשון הזה ממש הוא **בתשובת רב משה גאון** שבשו"ת הלכות פסוקות מן הגאונים סי' ס"ו, ובשו"ת הגאונים שבספר תורתן של ראשונים ח"א עמ' 47, וז"ל: "והלכתא אסור להניח תפילין בחולו של מועד", ובעיטור דכתיב ושמרת את החוקה הזאת למועדה, ואסור להניח תפילין בחולו של מועד", ובעיטור הלכות תפילין שער ראשון חלק ו': "**לגאון**, ט"ב דגלות עתיקא הוא נתחייב בתפילין וכן מנהג בשתי ישיבות, ובחול המועד אין מניחין כשבת ויום טוב", וכע"ז ממש **בתשובת רב ששנא גאון** שבתשוה"ג שערי תשובה סי' רס"ו, וז"ל: "תשעה באב דאבלות עתיקא היא ודשנן בה האידנא כמה שני עאכ"ו דחייב להניח תפילין, וכן הלכה למעשה בשתי ישיבות מניחין תפילין בתשעה באב, ואסור להניח תפילין בחולו של מועד", ובספר הנייר הלכות חול המועד בהגהה כתב: "ר"ת מתיר להניח תפילין בחול המועד **ורב עמרם אוסר**".

^ה מאמר זה נתפרסם בפרשת כי תשא תש"פ, ועתה בא בשנית עם הרבה הוספות.

הרי לנו שהרבה גאונים אסרו להניח תפילין בחול המועד, ומאידך לא מצאנו בשם אף אחד מהגאונים שהתיר להניח תפילין בחול המועד, לכן מסתבר שבכל בבל לא הניחו תפילין בחול המועד. ויש מי שטען שכל הגאונים הנ"ל היו משיבת סורא ויתכן שרק שם לא הניחו תפילין בחול המועד אך בפומבדיתא הניחו, אך אי"ז מסתבר כלל, שהרי יש לנו הרבה תשובות מרב שרירא ורב האי גאוני פומבדיתא, ואם היה בענין זה חילוק בין סורא לפומבדיתא ודאי היה מזדמן להם לכתוב על זה כמה פעמים, ועוד דאם הרבה מגאוני סורא סברו שאין להניח תפילין בחול המועד ודאי ראו וקיבלו כן איש מפי איש עד האמוראים, ואם נאמר שכבר בימי האמוראים נחלקו בזה בני סורא ובני פומבדיתא, אם כן איך לא נזכר בגמרא דבר מזה בכל המקומות שדנה הגמרא בענין הימים הפטורים מתפילין.

ומה שכל הגאונים האוסרים להניח תפילין בחול המועד הם מגאוני סורא אין מזה שום ראיה שרק הם סברו כך, שהרי מגאוני פומבדיתא לא הגיעה אלינו שום הוראה בענין זה, ואם נאמר שחלקו על הוראת גאוני סורא בזה אם כן יותר קשה איך לא מצאנו שפירסמו את דעתם בזה, אך אם נאמר שהסכימו עם גאוני סורא פשוט שלא הוצרכו לפרסם את דעתם בענין זה, כי כבר קדמום גאוני סורא.

ולכן נראה ברור שכל גאוני בבל לא הניחו תפילין בחול המועד, וכך היה מנהג בבל כבר בזמן האמוראים, ובאמת לא מצאנו בבבלי שום ראיה שיש להניח תפילין בחול המועד.

אמנם מאידך בתוס' בשלש מקומות (עירובין צ"ו ע"א, מו"ק י"ט ע"א, מנחות ל"ו ע"ב) הביאו ראיה חזקה שיש להניח תפילין בחול המועד מהירושלמי מו"ק פ"ג ה"ד, דאיתא שם שאדם אחד איבד את התפילין שלו בחול המועד ורשב"ח הורה לר' חננאל שיתן לו את התפילין שלו ויכתוב תפילין לעצמו, אך רב הורה לו שיכתוב עבורו תפילין בלי הערמה, הרי שחול המועד זמן תפילין, וכ"כ עוד הרבה ראשונים (התרומה, או"ז, מהר"ם, אגודה, השלמה, ריטב"א, אבודרהם) שמדברי הירושלמי הללו מוכח שחול המועד זמן תפילין.

ובביאור הגר"א דחה את הראיה מהירושלמי דרב סבר כמ"ד שבת ויו"ט זמן תפילין, אכן התוס' במנחות כתבו: "ומסתמא רב הוה סבירא ליה כהלכתא דשבתות וימים טובים לאו זמן תפילין... דכולהו אמוראי סבירא להו שבת לאו זמן תפילין, רב חסדא ורבה בר רב הונא, ואף על גב דסבירא להו לילה זמן תפילין", וכ"כ הרא"ש בהלכות קטנות ובתוס' רא"ש עירובין צ"ו ע"א.

ובשו"ת משכנות יעקב או"ח סי' ל"ז הביא ראיה אלימתא שיש להניח תפילין בחול המועד מדברי המכילתא פרשת בא מסכתא דפסחא פרשה י"ז: "רבי יצחק אומר הואיל ושבבת קרויה אות ותפילין קרויין אות לא יתן אות בתוך אות או יתן אות לתוך אות", הרי שהפטור מתפילין הוא רק ביום ש"קרוי" אות, והלא רק שבת נקראת בתורה אות, וכן ימים טובים כיון דאיקרו שבתות ממילא גם הם קרויים אות, אך חול המועד ודאי לא איקרי שבת, שהרי

י ידוע שבתחילה היתה ישיבת סורא יותר מפורסמת, ורוב השאלות מכל העולם היו נשלחים אל גאוני סורא, ורק בסוף תקופת הגאונים ירד קרנה של ישיבת סורא, ורוב השאלות נשלחו לגאוני פומבדיתא.

מפורש בתורה (ויקרא כג לט) "תחגו את חג ה' שבעת ימים ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון", אלמא חול המועד לאו שבתון הוא, וכן במן כתוב (שמות טז כו) "שבת לא יהיה בו", ובחול המועד ירד מן, ואם כן חול המועד לא נקרא בתורה אות, והיא ראייה אלימתא.

ועוד נראה להוכיח מהא דאמרינן בהמשך המכילתא שם: "אמרת קדמה שבת שחייבין עליה כרת ומיתת בית דין לתפילין שאין חייבין עליו לא כרת ולא מיתת בית דין", ולכאורה קשה דהא ביו"ט אין כרת ומיתת בית דין ואף על פי כן פטור מתפילין, וצ"ל דמכל מקום יו"ט איתקש לשבת כיון שנקרא שבת, ולפי זה בחול המועד שלא נקרא שבת לא שייך לימוד זה (ועיין מה שכתב בזה המשכנו"י שם).

ועוד ראייה חזקה יש ממה שכתבו בתר"י ברכות י"ד ע"ב מדפי הרי"ף וברא"ש ברכות פ"ג סי' ל"א ובהלכות קטנות הלכות תפילין סי' י"ט בשם ירושלמי (שאינו לפנינו): "ר' יוחנן לא היה מניח תפילין אלא מפסחא לפסחא והיה מחזיק לרישיה מפסחא ועד עצרתא", הרי שהיה מניח תפילין בפסח (ולפי דברי הגר"א גם את ראייה זו אפשר לדחות דר' יוחנן סבר כמאן דאמר שבת זמן תפילין, אך לפי דברי הראשונים הנ"ל לא מסתבר לומר כן) וכתב הרא"ש בהלכות תפילין: "ומה שהיה מניח יותר בפסח נראה לי משום דכי כתיב ושמרת את החקה בפסח כתיב".

[ועוד ראייה הביא האבודרהם (בתפלות הפסח) מדברי המדרש, וז"ל: "ואומר במדרש שהשי"ן שהיא רשומה בתפילין היא רומזת לג' מאות ימים שבשנה שמניחין תפילין כשתסיר שבתות וימים טובים, ואם תסיר ימי חולו של מועד לא יהיה כך", ובספר המוסר לר"י כלץ כתב רמז זה בשם רז"ל, אמנם יתכן שהכוונה למדרש מזמן הראשונים, ובמנורת המאור הל' תפילין כתב: "כדגרסינן בסיפרי מי שאינו מניח תפילין יש עליו שלש מאות עונשין בכל שנה, שהן כנגד ימות השנה שהן ראויין להניח בהן תפילין", אך בספרי לפנינו ליתא, ואולי צריך לומר "כדגרסינן בספרים"].

ובסוף ספר קהלת יעקב (להגר"י מקרלין בעל המשכנות יעקב, עמ' 64), הביא בקצרה עוד ראייה נכונה מדברי הזוהר (ויחי רלו): "והיו לאותות אלין שבתות דכתיב כי אות היא, ולמועדים אינון יו"ט". וכוונתו דלכאורה קשה, דהא גם ימים טובים הוו אות ולמה לא אמר "לאותות אלין שבתות וימים טובים", וצריך לומר דכיון דימים טובים בכלל שבתות לא הוצרך לכתבם, ולפי זה על כרחך מה שאמר אחר כך "ולמועדים אינון ימים טובים" קאי רק על ימי חול המועד שאינם בכלל אות. עכ"ד בתוספת ביאור. ויש להעיר שדרשה זו מובאת גם בפסיקתא רבתי (פיסקא טו): "והיו לאותות אלו השבתות שנאמר כי אות היא וגו', ולמועדים אלו ימים טובים" (וכן הוא בפסדר"כ פיסקא ה). וכן הוא בב"ר (ו א) "והיו

¹ ואמנם לכאור' יש מקום לדחות, דהשבת הויא אות טפי מיו"ט, כי בה מפורש בתורה שהיא אות, אך לא נהירא, דמכל מקום גם יו"ט הוי אות, מה גם שהאור החיים (לא יג) פי' ד"אך את שבתותי" לשון רבים כולל גם את המועדים, וכן ביאר בחידושי מרן רי"ז הלוי בפרשתינו, והוכיח כן מדברי רש"י (עירובין צו. ומנחות לו:), ע"ש, ולפי פירושם מפורש בתורה שגם יו"ט נקרא אות. ובעיקר פירושם ביארתי במקום אחר שנחלקו בזה ראשונים ואחרונים.

לאותות אלו שבתות ולמועדים אלו שלש רגלים", ולפי האמור נראה שהנוסח "אלו ג' רגלים" הוא ט"ס וצ"ל "אלו רגלים" (והכוונה לפסח וסוכות שיש בהם חוה"מ), וכן הוא בלקח טוב (בראשית א יד) "והיו לאותות אלו שבתות שנא' כי אות הוא ביני וביניכם, ולמועדים אלו רגלים"י. ומכל זה מוכח שלדעת המדרשים חוה"מ אינו אות^ט.

וכיון שראינו שכל גאוני בבל ס"ל דחול המועד לאו זמן תפילין, ומאידך בירושלמי ובמכילתא ובמדרשים מוכח דחול המועד הוי זמן תפילין, על כרחך דדבר זה כבר היה שנוי במחלוקת בין בני א"י לבני בבל, דגם המכילתא נסדרה בארץ ישראל, ובדרך כלל דבריה מתאימים לגירסאות הירושלמי.

וכמו כן ראינו שהראשונים בני אשכנז כולם ס"ל דחול המועד זמן תפילין, ספר התרומה הלכות תפילין סי' רי"ג (עמ' ס'), או"ז הלכות תפילין סי' תקפ"ט, דרשות מהר"ח או"ז סי' כ"א, שו"ת מהר"ם מרוטנבורג ח"א סי' תצ"ד, רא"ש הלכות תפילין סי' ט"ז ותוס' רא"ש עירובין צ"ו ע"א ושו"ת הרא"ש כלל כ"ג סי' ג' וסי' ט', ובהגה"מ הלכות תפילין פ"ד ס"ק כ' כתב שכן דעת רבינו שמחה, וכתב "וכן הנהיגו כל רבותינו להניח תפילין בחול המועד".

וכן דעת הפסקי רי"ד עירובין צ"ו ע"א ותוס' רי"ד שם שיש להניח תפילין בחול המועד, ובספר מנהג טוב סי' ל"ב כתב "ומנהג טוב להניח תפילין בחולו של מועד, וכן ראיתי מה"ר משה במה"ר מאיר ז"ל בחולו של מועד של פסח שנת ל"ג שהיה פה עמנו שהניח ואמר לי שרוב גדולי עולם מניחין ורבי ישעיה גם כן", נראה מדבריו שכך היה המנהג הפשוט באיטליה.

וכיון שבאיטליה ואשכנז היה המנהג הפשוט להניח תפילין בחול המועד ודאי כך ראו וקיבלו מאבותיהם מדור דור, וכיון שראינו שבבבל לא הניחו תפילין בחול המועד, אם כן ודאי מנהג זה ירושה הוא לבני אשכנז ואיטליה מאבותיהם הקדמונים שנהגו כמנהג ארץ ישראל [כידוע שהמנהג הקדום בארצות אירופה היה כמנהג א"י], ונראה שכך היה המנהג הקדום בכל אירופה להניח תפילין בחול המועד, שהרי יש ראיות נאמנות שגם הרי"ף והרמב"ם סברו כן, ורק בזמן הראשונים נשתנה המנהג בספרד ופרובאנס וחלק מצרפת ע"פ הגאונים.

(ומה שהביאו הפוסקים מן הזוהר שבחול המועד אסור להניח תפילין, עיין במשכנות יעקב סי' ל"ז שהאריך להוכיח שגם בזוהר נזכרו שיטות הרבה חכמים הסוברים שחול המועד זמן תפילין, ודעתנו נוטה דאפילו לרשב"י חול המועד זמן תפילין ופירש את דברי הזוהר באופן אחר, ע"ש).

ולפי זה נמצא דלשני המנהגים יש שורש קדמון מזמן האמוראים, ואלו ואלו דברי אלקים חיים.

^ח ואפשר לקיים בדוחק את גירסת הספרים שהכוונה גם לימי התשלומין של שבועות.
^ט אמנם בפ"י התפילות לר"י בר יקר כתב: "ודרשינן בבראשית רבה והיו לאותות אלו המועדים והשבתות".
^י ראה מה שהארכתי בענין זה במאמרי בירחון האוצר גליון מ"ד, וראה עוד במאמרי בירחון הנ"ל גליון ע"ג.

ולפי זה לכאורה כיון דבכל מחלוקת הבבלי והירושלמי קיי"ל כהבבלי אם כן הכא נמי קיי"ל כבני בבל דחול המועד לאו זמן תפילין, אמנם במקומות אחרים כתבתי שנראה שבארצות אירופה וצפון אפריקה קיבלו על עצמם באופן מוחלט רק את הדינים המפורשים בתלמוד בבלי (וגם בזה יש יוצאים מן הכלל), אך את הדינים והמנהגים הבבליים שלא מבוארים בגמרא לא קיבלו תמיד, אלא חלק מהדינים קיבלו וחלק לא, ואם כן לכאורה י"ל שכיון שדין תפילין בחול המועד לא מפורש בגמרא יש ללכת בו אחר המנהג, ועל כן יפה עשו אבותינו בחו"ל שנהגו להניח תפילין בחול המועד. אמנם בימינו שרוב העולם נוהגים לא להניח תפילין בחול המועד, ובפרט בא"י, אפשר דנחשב שכבר קיבלנו עלינו את דעת אמוראי בבל בזה, וגדול המנהג.

ובביאור דעת בני בבל אפשר דס"ל דהלכה כר' יוסי דלילה לאו זמן תפילין דס"ל וקרא דושמרת את החוקה הזאת קאי אתפילין, ואם כן ממעטינן גם את ימי חול המועד מימים ימימה, דנתמעטו בזה כל הימים שאינם כמו שאר ימים, וכן מפורש בדברי הגאון שבספר העיתים הנ"ל דילפינן מושמרת את החוקה הזאת, וכן הוא בבה"ג סי' כ"ה לפי נוסחת הילדסהיימר.

אמנם בבה"ג בנוסח הרגיל סי' כ"ה הביא את דרשת ר"ע מוהיה לך לאות, וכן פסק שם דלילה זמן תפילין הלכה ואין מורין כן, הרי דפסק דלא כר' יוסי, וכן בהלכות קצובות שימוש תפילין ועשייתן פסק דלילה זמן תפילין, ולדידהו צריך לומר דסבירא להו דאף שימי חול המועד לא קרויין בתורה אות מכל מקום הם גם כן אות משום איסור מלאכה או משום שיש בהן מצוות מצה וסוכה, וכמו שכתבו הראשונים, ואף שבמכילתא מבואר שרק יום שקרוי אות פטור מתפילין, חכמי בבל לא סברו כן.

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה)

בעניו קידוש ידים ורגלים

וְרַחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמָּנֹה אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם. בְּבֹאֵם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ מִיַּם וְלֹא יִמְתּוּ אוֹ בְּגִשְׁתֶּם אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְשֵׁרֵת לְהִקְטִיר אֲשֶׁה לָּהּ. וְרַחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יִמְתּוּ וְהִיָּתָה לָהֶם חֶק עוֹלָם לֹא וּלְזָרְעוֹ לְדֹרֹתָם (ל, יט-כא)

היינו, דעבודה בהיכל ובמזבח טעונה קידוש ידים ורגלים. והנה דבר נוסף תנן במתני' יומא כ"ח. זה הכלל היה במקדש כל המיסך את רגליו טעון טבילה וכל המטיל מים טעון קידוש ידים ורגלים

כ' המנ"ח במצוה ק"ו וז"ל ומסיך רגליו ומטיל מים, מבואר ביומא כ"ח ע"א ובר"מ כאן ה"ה, והר"מ סתם הדברים דמטיל מים צריך קידוש, ונראה דחייב מיתה ועבודתו מחוללת. ועיין ש"ס שם כ"ט: דמקשה אהא דמטיל מים צריך קידוש, דבשלמא רגלים משום ניצוצות אלא ידים מאי טעמא, אמר ר' אבא זאת אומרת מצוה לשפשף. אם כן נראה דהיכא דיודע דלא שפשף אין צריך לקדש ידיו כלל, א"כ היאך סתם הר"מ דמטיל מים צריך קידוש, ונראה דעבודתו מחוללת, ובאמת אין עבודתו מחוללת רק בשפשף, אבל בלא שפשף אף לכתחילה אין צריך לקדש.

וממשיך במנ"ח שם והנה מש"ס יומא הנ"ל מבואר, דאין צריך תמיד קידוש ידים ורגלים, רק פעמים בידיו בלבד סגי, כמו שהקשו שם בשלמא רגליו משום ניצוצות אלא ידיו וכו', אם כן נמי כגון שהסיח דעתו מאחד מהם, או מידי ואלא הסיח דעתו מרגליו, או מרגליו ולא הסיח דעתו מידי, אין צריך לקדש רק מה שהסיח דעתו, ומה שלא הסיח אין צריך לקדש, כן נראה פשוט.

ומתוך כך ששייך להפריד בין קידוש ידים לקידוש רגלים, רצה המנ"ח לחדש דלענין חציצה דפוסל רובא ומקפיד מה"ת דיש לומר דהידיים ורגלים אין נחשבין לאחד לענין חציצה, לומר דרובו דוקא בידיים ורגלים, אלא אם יש חציצה ברובן של הידיים או של הרגלים ומקפיד, הוי ליה חציצה מן התורה. וכו' דכאן נראה מהש"ס יומא כ"ט: כנ"ל, דפעמים אין צריך אלא לקידוש הידיים בלבד או לרגלים בלבד, ובכל אחד רובו ומקפיד חוצץ מן התורה.

ויתירה מזו כתב המנ"ח דהוא הדין בידו אחת או ברגלו אחת נמי מהני קידוש, כגון שהסיח דעתו מידי אחת או מרגלו אחת, או שנתלכלכה ידו אחת או רגלו אחת, אין צריך לקדש רק יד אחת או רגל אחת, וכו' דלענין קידוש מן התורה אין לנו רק מה שצריך מקדש עכ"ל. והנה כל זה הוא לפי ההנחה שהמטיל מים צריך קידוש ידים ורגלים מן התורה ומחלל עבודה בלעדיה, ודבר זה צ"ע מנא פשיטא לי'. הרי המקור לכך הוא זמן המשנה דתנן

בענין קידוש ידים ורגלים

הכלל היה במקדש וכו' וכל המטיל מים טעון קידוש ידים ורגלים. וע' שפ"א ביומא שם ובזבחים כ: דמקשה מנ"ל דבעינן כלי שרת לקידוש כזה והרי דפשיטא לי' שהוא מדרבנן וכן ראיתי בערוך השולחן הל' ביא"מ סי' מ"א וז"ל דהנה הך דמסיך ומטיל מים פשיטא דאינו אלא תקנתא דרבנן דמן התורה אין לזה עניין כמובן. ולכן תני זה הכלל היה במקדש כלומר דכן הנהיגו חכמים במקדש. וכן ראיתי בחי' הגרי"ז על זבחים כ:.

ולפ"ז מדאורייתא וודאי לא שייך קידוש ידים ללא רגלים או להיפך. אלא כל חיילי' דהמנ"ח לחלק בין ידים ורגלים היא קו' הגמ' ביומא כ"ט. דמקשה אהא דמטיל מים צריך קידוש, דבשלמא רגלים משום ניצוצות אלא ידים מאי טעמא, אמר ר' אבא זאת אומרת מצוה לשפשף.

ולפ"ז שכל זה היא תקנתא דרבנן אין ללמד לענין חציצה דאורייתא לומר שידיים לעצמן וכן רגלים יש להם דין רוב לעצמם, שכן המקור להפריד ביניהם הוא רק מדרבנן.

ואף בדרבנן י"ל שלאחר שתיקנו חכמים קידוש ידים ורגלים למטיל מים, כבר תיקנו כעין דאורייתא שמקדשין ידים ורגלים ביחד ותלויים זה בזה. ומה שהק' בגמרא דבשלמא רגלים משום ניצוצות אלא ידים מאי טעמא וכו' הוא רק בבירור הטעם לצורך התקנה, כלומר למה היה הי' צריך לתקן קידוש ידים ורגלים למטיל מים, אמנם לאחר שכבר נקבעה ההלכה שיש צורך בקידוש שניהם מטעם ניצוצות וגם שפשוף, כבר אין לחלק ולהפריד בין ידים ורגלים וכו' אע"פ שידוע שלא שפשף.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

זו חטאת - וזה פריה!

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמִּצְחָה וַיִּרְא אֶת הָעֵגֹל וּמַחֲלַת וַיַּחַר אֶף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ מִיָּדָיו אֶת הַלֶּחֶת וַיִּשְׂבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר (לב, יט)

וַיְהִי מִמִּחְרַת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם אַתֶּם חֲטֵאתֶם חֲטָאָה גְדֹלָה וְעַתָּה אֵעֲלֶה אֶל ה' אֹלָי אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטֹּאתֵיכֶם: (לב, ל)

יש שני דברים שעד עתה אנו סובלים מהם בעבור חטא העגל. הראשון הוא מה שאמר הקב"ה למשה רבינו אחרי שפייסו "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם". ואמרו חז"ל עתה שמעתי אליך מלכלותם יחד, ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות, ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל.

והשני: מה שמה רבינו שבר הלוחות כמו שכתוב: "וירא את העגל ומחלת, ויחר אף משה, וישלך מידי מידי את הלוחות, וישבר אתם תחת ההר". ואמרו חז"ל (עירובין נב.). אמר רבי אלעזר מאי דכתיב "חרות על הלוחות". (שמות לב, טז) אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל. שהיתה סגולה בהם שאם למד אדם פעם אחת, היה שמור בזכרונו לעולם.

והקשר ביו שני דברים אלו, שדברים אלו לא נגרמו מעצם החטא הנורא שעבדו ע"ז בעגל, אלא מהתגובה של עם ישראל לחטא. כי מבואר בפסוקים שכל אלו שחטאו בעגל מתו, ואלה שהיה עליהם עדים והתראה נהרגו בסיף ע"י בני לוי. ואלה שהיה עליהם עדים בלא התראה מתו במגפה. ואלה שלא היה עליהם לא עדים ולא התראה מתו מהמים המאררים שהשקה אותם משה שבדקום המים וצבו בטניהם. ולפי"ז יש לשאול מה חטאו שאר העם שעד עתה אנו סובלים בעוונם.

וביאר המפרשים (ספורנו אלשיך אוה"ח ועוד) שהעוון של כלל ישראל היה שלא מחו בכל אותם שעשו את העגל, והיה אשמתם כאילו הם חטאו, וכמו שנאמר: "ויאמר משה אל העם אתם חטאתם חטאה גדלה ועתה אעלה אל ה' אולי אכפרה בעד חטאתכם". ועל עוון זה נאמר "ביום פוקדי ופקדתי". דהיינו שמה שאנו סובלים עד עתה אינו מצד החטא הנורא שעבדו עבודה זרה בעגל, אלא על מה שרוב העם ראו החטא ונשארו אדישים למראה החרפה שחרפו את ה', ושתקו ולא מיחו מדם לבם לדבר נורא זה. נודרך משל אם אדם רואה שמבזים ומשפילים את אביו ביד רמה, הטבע האנושי נותן שיגן על כבודו ולמחות בעושים כן, ואף אם הוא מעט מול רבים, לא ינוח ולא ישקוט. ואילו בחטא העגל רוב העם עמדו ושתקו למראה בזיון כבוד ה'.

ובזה ביאר הספורנו מה שנאמר: "וירא משה את העם כי פרע הוא כי פרעה אהרן לשמצה בקמיהם". וז"ל: כי פרוע הוא. מגולה ומפורסם לרוע בהתגלות לבו בזה, כי פרעה אהרן. גילה שאין ביניהם צדיקים, שאם היו שם צדיקים עוזרים לאהרן כאשר נקהלו עליו לא היה אהרן עושה העגל כלל. לשמצה בקמיהם, לשם רע בין אויביהם שיאמרו עליהם שלא נאמנו בבריתם ושביניהם אין עושה טוב אין גם אחד, ושלא נשאו פני נביא ונשיא בתוכם, וזה כי אע"פ שלא כולם ולא רובם נקהלו על אהרן היו כלם לשמצה על שלא מיחו בקמים עב"ל.

וכן מה שמשה רבינו שבר הלוחות לא היה זה על עצם החטא שעבדו ע"ז, שא"כ היה צריך לשוברם מיד בשומעו על הדבר. אך בפסוק מבואר: "ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחולת ויחר אף משה וישלך מידו מידיה את הלחת וישבר אתם תחת ההר". ומבואר שהכעס שהיה למשה רבינו בעוון העגל היה על הריקודים והמחולות שעשו בעגל, ולא עמדו בצער ובבושה למול החרפה הנוראית למעשיהם. ובספורנו כתב וז"ל: כשראה שהיו שמחים בקלקול שעשו, כענין "כי רעתכי אז תעלוזי". (ירמיהו יא, טו). ובוה התקצף ונואש שיוכל לתקון המעוות באופן שיחזרו לתמותם ויהיו ראויים לאותן הלוחות. עב"ל.

וזה לשונו של רבינו האלשיך: כי כאשר עיקר עבודת שמים היא העשותה בשמחה ובטוב לבב, שנאמר "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל". (דברים כח, מז). כן בעוברי רצונו יתברך, החוטא ומתעצב יש לו תקוה לשוב ליתקן, אך השמח בעונו אבדה תקותו ח"ו. על כן כאשר הוגד לו מפי הגבורה, לא הוגד לו היותם שמחים ובלתי מתחרטים על עונם, ועל כן לא חרה אפו מאד. אך בראות העגל ומחולות שהיו שמחים לאידם, אז ויחר אף משה כו' וישבר עב"ל.

ובזה ביאר החת"ס דברי הגמרא (מגילה יב:) שאמרו תלמידיו של רשב"י שהטעם שבזמן הזמן התחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה, מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע. שלכאורה הרי היו אנוסים על הדבר והיו חייבים לבוא ובפרט שהאוכל כולו היה כשר בתכלית הכשרות וא"כ על מה נתבעו.

וביאר החת"ס שהתביעה עליהם היתה למה אכלו שם באופן שנהנו מהאכילה, שהרי באותה שעה ראו את כלי המקדש מבוזים ע"י אחשוורוש ואיך יכלו לשבת ולהינות בשעה כזאת שהחורבן מתגלה במלא קשיותו, והיה להם לאכול קודם בביתם כדי שאכילתם אצל אחשוורוש תהא בגדר אכילה גסה שאין בה הנאה ואינה חשובה כאכילה, ובוה מדוייק לשון הגמ' 'שנהנו' מסעודתו.. ולא כתוב שאכלו מסעודתו.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)

"לא ידע" בביטול הדעת להוראת צדיקי וחכמת הדור [והקשר לפרשת השבוע]

עומדים אנו תחת הרושם של ימי הפורים האלה אשר לא יסוף מזרעם, וממשיכים לקראת פרשת פרה. והרי הכל מונח בפרשת השבוע, ולכן העבודה לראות האיך שהכל מתייחד יחד. ולזאת נעתיק דבר נפלא ששמעתי ממו"ר הגר"ח קויפמאן זצ"ל בעמח"ס משחת שמן, מראשי ישיבה בישיבת תפארת יעקב, גייטסהעד יצ"ו.

הנה מצינו בריש פרק ח' כי ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המן צרר היהודיים.. ותוסף אסתר ותדבר לפני המלך.. יכתב להשיב את הספרים מחשבת המן בן המדתא האגגי אשר כתב לאבד את היהודים אשר בכל מדינות המלך.. ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם בשם המלך וחתמו בטבעת המלך.. ויקראו ספרי המלך בעת ההיא **בחדש השלישי הוא חדש סיון בשלושה ועשרים בו** ויכתב.. אשר נתן המלך ליהודים אשר בכל עיר ועיר להקהל ולעמד על נפשם להשמיד ולהרג ולאבד את כל חיל עם ומדינה הצרים אתם טף ונשים ושללם לבוז..

והדבר תמוה ביותר, למה המתינו עד כ"ג סיון בכדי לשלוח אלו האגרות, הרי כלל ישראל עמדו בסכנות נפשות ממש, עד כדי שמצינו בגמ' (יב.) "אמר רבא אלמלא אגרות הראשונות (שכל איש יהיה שורר בביתו) לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט" ופרש"י "אלמלא אגרות ראשונות - שהוחזק בהן שוטה בעיני האומות. לא נשתייר משונאי ישראל שריד ופליט - שהיו ממהרין להורגן במצות המלך באגרות האמצעיות, ולא היו ממתנינים ליום המועד". וא"כ למה המתינו עד כ"ג סיון.

והגר"א בביאורו על אסתר מבאר וז"ל "לכך המתינו, לשלוח באותן השלוחים עצמן, שלא יאמרו שקר הוא, מאי חזית דציית להני ציית להני (ב"ק עב:), לכך המתינו עד שיבואו אותן השלוחין וחזרו ושלחו בהן עצמן". אולם הגר"ח הראה שבפרש"י על מגילת אסתר מבואר אחרת, כי בפסוק י"ד כתיב "הרצים רכבי הרכש האחשתרנים יצאו מבהלים ודחופים בדבר המלך והדת נתנה בשושן הבירה", ופרש"י "מבהלים - ממהרים אותם לעשות מהרה לפי שלא היה להם פנאי שהיה להם להקדים רצים הראשונים להעבירם", והרי א"כ תמוה ביותר למה באמת המתינו כל כך עד כ"ג סיון.

וברוב התפעלות הראה מדרש רבה בפרשת ויחי שמגלה לנו סוד הענין (!) והוא בבראשית רבה (פרשה ק' פסקה ו') "א"ר אבהו אותן שבעים יום שבין אגרת לאגרת כנגד שבעים יום שעשו מצרים חסד עם אבינו יעקב". דהיינו שמכיון שהמצרים עשו חסד עם יעקב אבינו, היה קטרוג על כלל ישראל, והיו צריכים להיות בפחד מוות במשך שבעים יום, מי"ג ניסן עד כ"ג סיון. וצ"ב. וביאר, כי מכיון שכלל ישראל חטאו בזה שלא שמעו למרדכי הצדיק

שאמר להם שלא לילך לסעודת אחשורוש, ונהנו שם, הרי נתעורר הקטרוג כי אפילו המצריים הבינו שצריכים לכבד ולעשות חסד עם יעקב אבינו.

והנה לכאור' התיקון של כלל ישראל היה בזה שמצינו (סוף פרק ד') ש"ויעבור מרדכי" ופרש"י "ויעבר מרדכי - על דת להתענות בי"ט ראשון של פסח שהתענו י"ד בניסן וט"ו וט"ז שהרי ביום י"ג נכתבו הספרים", וא"כ הרי כלל ישראל בטלו דעתם לדעת מרדכי ואסתר שצריכים להתענות בפסח ושלא לאכול מצה וכו', אע"פ שהיה מקום לטעון כי הרי הגזירה רק בעוד כמה חדשים בחודש אדר, ובכל זאת שמעו אליו והתענו אז, ולכאור' היינו תשובת המשקל בזה שלא שמעו אליו והלכן ליהנות מסעודת אחשורוש.

והנה זאת הענין, לבטל לדעת חכמי הדור מצינו גם בפרשת פרה, במשנת האור החיים הקדוש, כי מחדש דבר נפלא, כי הרי העושה מצוה "בלא ידיעת טעמה וסודה נחשבת המצוה כגוף בלא נשמה", וא"כ האיך מקיימים מצות פרה אדומה שהיא חוק, ומבאר כי לכן כתיב "ויחקו אליך" פירוש יקחו למה שאתה יודע ומכוין בדבר להיותך יודע סוד הענין ופלאיו, ובוזה תהיה המצוה נעשית שלימה במעשה ובמחשבה הצריכה", וממשיך לשאול "ואם תאמר תינח אותה פרה של אותו דור, פרה שיעשו בכל דור ודור מה תהא עליה", ומבאר בזה שתי דרכים שונים, א' - דבר חידוש (!) - "אפשר שלא מכולן העלים ה' סודה אלא מכללות ישראל, אבל למיוחדים שהם אהרן וכיוצא בו נמסרו סודותיה, והם ימסרו למיוחדים הבאים אחריהם: ב' - או אפשר שבכל דור ודור יכוונו למה שידע משה, ומצאתי שאמרו במדרש (תנחומא חקת ח) וז"ל ויקחו אליך, ללמד שכל הפרות שנעשו יהיו נקראים על משה".

והנה גודל השפעת הצדיק ורצונו מצינו בשפת אמת בביאור הפסוק בריש הפרשה "העשיר לא ירבה" ואלו דבריו (פרשת שקלים - שנת תרל"ה) - שמעתי מאא"ז מו"ר ז"ל (-) החידושי הרי"ם) כי העשיר שיש לו רוב נדיבות זה הכח יתן שלא ירבה כו'. ונראה הטעם כדי שיבטל עצמו לכללות ישראל שידע שמה שכל בני ישראל מתחברין להיות שוה בנדבה זו זה לרצון יותר מנדיבות שלו. ונראה שזה עצמו העצה שהדל לא ימעיט. שע"י שהצדיק מבטל עצמו אף שמעשיו מרובין ומשתוקק להרבות ומונע ע"י כלל ישראל לכן רצון הצדיק מתכנס בכלל ישראל וזה נותן כח להדל שיהי' לו ג"כ נדיבות זה כיון שמניעת נדיבות הצדיק היא בעבור כלל הצבור כנ"ל.

נמצינו למדים עד כמה צריכים לבטל דעתינו לצדיקי וחכמת הדור, לשמוע אליהם בתמימות, בין שאומרים שלא "לילך לסעודת אחשורוש", ובין שאומרים להתענות בימי הפסח, שלפעמים הוראתם נראה אלינו נגד השכל, ובכל זאת כאשר זוכים להתדבק אליהם, ולשמוע אליהם בתמימות, ולעשות תורה ומצוות על דעתם שידועים סודות הענינים, יכולים גם ליהנות מקיום מצותיהם כראוי.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז

פרק לב (א) וַיֵּרָא הָעָם כִּי בָשַׁשׁ מֹשֶׁה לָרֶדֶת מִן הָהָר וַיִּקְהַל הָעָם עַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לִפְנֵינוּ כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מָה הָיָה לוֹ: (ב) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֶהֱרֹן פָּרְקוּ נְזָמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם וּבְנִתֵיכֶם וְהִבִּיאוּ אֵלָי: (ג) וַיִּתְּפְּרְקוּ כָּל הָעָם אֶת נְזָמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיְבִיאוּ אֶל אֶהֱרֹן: (ד) וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיַּצֵּר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֶׂהוּ עֵגֶל מִסַּכָּה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֹךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (ז) וַיְדַבֵּר יְקֹוֹק אֶל מֹשֶׁה לֵךְ רֵד כִּי שַׁחַת עָמַךְ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (ח) סָרוּ מִהָר מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתָם עֲשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מִסַּכָּה וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֹךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם.

שאלת השאלות בפרשתנו: כיצד יתכן שעם ישראל אשר חוה את מעמד הר סיני אשר נאמר בו לפני ימים ספורים כל אשר דיבר השם נעשה ונשמע וכעת אומרים אלה אלוהיך ישראל?

כמבואר במסכת אבות דרבי נתן (פרק כ): דבר אחר, בני אמי נחרו בי אלו ישראל שעשו העגל. שבתחלה אמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שם כ"ד ז') חזרו ואמרו אלה אלהיך ישראל (שם ל"ב ד'): ולהחמיר את השאלה נקדים ונבאר דרגת עם ישראל במעמד קבלת התורה.

אחדות ישראל

א. כתוב בשמות פ"ט (ב) וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינִי וַיַּיְחֲנוּ בְּמִדְבַּר וַיַּחֲזֵן שֵׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר: ופרש"י והוא מבואר במכילתא דרשב"י ויחזן שם ישראל נגד ההר להלן ויסעו בני ישראל ויחזנו בני ישראל נוסעים במחלוקת וחונים במחלוקת, וכאן הוא אומר ויחזן שם חנייה אחת ניתן בלבם כדי שיאהבו זה את זה ויקבלו את התורה. נמצא שהתורה מעידה על מצב עם ישראל במעמד הר סיני באחדות שלא היה כמותו.

פסקה זוהמתן

ב. עוד מבואר במסכת שבת דף קמו ע"א כתוב שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא. ישראל שעמדו על הר סיני, פסקה זוהמתן. וביאר האלשיך על שמות פרשת יתרו פרק יט פסוק ב וזהו שהטיבו אשר דברו רבותינו ז"ל (שבת קמו א) בנועם מליהם, באומרם, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן. כי בדבר הזה המה כללו יופי מאמרנו זה. והוא, כי לולא היות

אם חומה היא נבנה עליה טירת פסוף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז

בנו זוהמת נחש היינו זכים ומשוללי עכוב לדבר הוא יתברך בנו, והיינו כולנו נביאים. אך זוהמת נחש, היה לנו כמסך מבדיל, לבלתי הדבק ודבר בנו ה'. אך בהר סיני על ידי שפסקה זוהמתן של כולם כאחד לא היה להם מעצר יעצרם מהדבק בו יתברך ולשמוע דבריו יתברך. כי זה חשקו ואין מעכב. ועל כן היו כל עם ה' נביאים. ובזה נחה שקטה השאלה ובטלה לה. הרי שהגיעו לדרגת אדם הראשון לפני החטא שפסקה מהן מיתה כמבואר בזוהר בפרשתנו.

פריחה נשמתן מרוב קדושה

ג. עוד כתוב בשמות פ"כ (טו) וְכָל הָעַם רֵאִים אֶת הַקּוֹלֶת וְאֶת הַלְפִידִם וְאֵת קוֹל הַשָּׁפָר וְאֵת הַהָר עָשָׁן וַיֵּרָא הָעַם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמְדוּ מֵרָחֵק: ומבואר במסכת שבת דף פח ע"ב ואמר רבי יהושע בן לוי כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא יצתה נשמתן של ישראל, שנאמר נפשי יצאה בדברו. ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתן, דיבור שני היאך קיבלו? הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים, והחיה אותם. שנאמר גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה. ואמר רבי יהושע בן לוי כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא חזרו ישראל לאחוריהן שנים עשר מיל, והיו מלאכי השרת מדדין אותן, שנאמר מלאכי צבאות ידדון ידדון אל תיקרי ידדון אלא ידדון. הרי שראו בעיניהם את השכינה עד שפריחה נשמתן מרוב קדושה.

כלל ישראל נתרפאו מכל חולי ומחלה

ד. ומבואר במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק כ פסוק טו, וכן פרש"י וכל העם ראים וכו' מלמד שלא היה בהן סומין, וממה שנאמר אתה הראית לדעת כי השם הוא האלוקים, מלמד שלא היו בהן טיפשים, וממה שכתוב מן השמים השמיעך, מלמד שלא היו בהם חרשים, וממה שכתוב ויענו כל העם יחדו, מלמד שלא היו בהן אלמים. וממה שכתוב אתם נצבים, מלמד שלא היו בהן חגרים. ומנין שלא היו בהן אחד חושש בראשו וחש בשיניו תלמוד לומר ואין בשבטיו כושל, ובזה מיושבת קושיית האלשיך כיצד השתתפו כלל ישראל שנעשה נס בגופן שלא כדרך הטבע וכל המחלות והמומין נתרפאו.

נס ראיית הקולות

ה. עוד פרש"י ומבואר במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק כ פסוק טו וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים בנוהג שבעולם אי אפשר לראות את הקול אבל במעמד הר סיני כשם שראו את הלפידים כך ראו את הקולות.

הקדימו נעשה לנשמע כמלאכים

ו. שמות פרק כד (ז) וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר יִקְוֶה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע: ומבואר במסכת שבת דף פח ע"א דרש רבי סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. וכיון שחטאו ישראל, ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה, ופירקום. שנאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב. אמר רבי אלעזר: בשעה

אם חומה היא נבנה עליה טירת פסוף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז

שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן: מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשיין בו? דכתיב ברכו ה' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו, ברישא עשי, והדר לשמע. אחר הדברים האלה אשר ביארנו מעט מגדולת דור דעה ובפרט בעת מעמד קבלת התורה עד שהגיעו לדרגת מלאכים, ובלב אחד, וכאדם הראשון לפני החטא, וראו נסים גלויים ברפואת כלל ישראל אפילו סומים וחרשים ואלמים נגד הטבע, ואף גם זאת ראו את הקולות דבר שאינו נראה. הרי שנכפלת שאלת השאלות הכיצד אחרי תקופה קצרה כזו יכולים להידרדר ולומר על העגל אלה אלוהיך ישראל?

הרוח הנושבת בציבור לי זה לא יקרה

הנה בטבעם של בני אדם לבטוח בעצמן וביכולתן ולזאת האדם מרשה לעצמו לעשות דברים ומעשים שיש בהן חשש סכנה אך בוטח שלי זה לא יקרה כי אני חזק ושכלתן השולט על גופי ומעשי, וזו אחת הטעויות של זוגות שבונים ביתם בשפת העם פתוח ומודרני מתוך תפיסה שהם יודעים לשמר את הבית ולגדל דור חדש בתפיסה "פחות חונקת" לדבריהם, ומרשים לעצמם דברים רבים אשר בהן מביאים את עצמן לידי נסיונות, ולצערנו בתים רבים נהרסים מכך ואף כושלים בחינוך ילדיהם.

ונקח לדוגמה אחד הדברים אשר זועקים עליו כל גדולי הדור ואף רבים פועלים לערוך כנסי התעוררות בעניין פגעי הטכנולוגיה והתקשורת שאינה מבוקרת וחסומה אלא פרוצה לכל דבר ועניין, והרי אין ספק שאנו מדברים כלפי מי שמשייך את עצמו לקהל שומרי התורה והמצוות, אך למרות זאת יש לו את הביטחון שלי זה לא יקרה והוא שולט על עצמו לבל ישל וכדומא, אולם לצערנו המציאות טופחת על פנינו ואנו עדים למראות ומחזות אומללות כאשר אותם מחזיקי מכשרים אלו בכל רגע נתון נצמדים לקופסה השחורה ומבלים את זמנם ודעתם בכל שטות שאחד כותב לחברו ומתעדים כל תנועה ואמירה שאחד מהקבוצה עשה וסביב זה מתנהלים החיים, ובפרט כאשר גם האשה מחזיקה אותו מכשיר ובדרך כלל יש שוויון זכויות הרי כאשר מגיעים לבית המחזה הנפלא שמצטייר לעיני כל שכל אחד שקוע וצמוד לקופסה השחורה ונעשית שיחת אלמים. וכן הדבר כלפי בניהם שמאוד מפריע להורים שהילדים מפריעים באמצע, וכל המשפחה הופכת למופרדת, חוסר אהבה וחמימות וחינוך, בהיות והדבר הראשון זה המכשיר שמנהיג את חייו של האדם.

זאת ועוד לא רק סכנת חיי הרוח אשר טמון בחובו מאחר ואין חסימה הרי יכול לקפוץ כל סוגי הפרסומות או חדשות ביחד עם כל מראה העריות ואלים אשר צד עינו של האדם ומרוב שעמום פעמים רבות מסקרן אותו במה דברים אמורים ואידך זיל גמור, כאשר בפועל רבים חללים הפילה ונהרסו משפחות וחוסר שלום בית. ולפי כל המחקרים בעולם כולם הגיעו למסקנה שחשיפה זו הורסת ומקלקלת ומשפיעה על התנהגות האדם, אלא אף גם זאת כל נסיעה על הכביש אשר נוסע ברכבו היא סכנת חיים של ממש לו ולסובב אותו מאחר ואינו יכול להתאפק לכל צפצוף ששומע כאילו הדבר כרוך בפיקוח נפש וחייב להסתכל ולהסיח דעתו מהנהיגה ומהקורה בכביש ובכך מסכן חיי בני ביתו והסובבים

אם חומה היא נבנה עליה טירת פסוף ואם הלת היא נצור עליה לוח אָרז

אותו, כאשר אנו עדים לאסונות רבים בשביל שהסיח דעתו וסטה מהדרך ובשבריר שניה קורא האסון, וכך הדבר בהרבה נושאים סומך האדם על עצמו שלו זה לא יקרה.

אולם תורתנו מלמדת שחובה על כל אדם באשר הוא גדול כקטן לעשות גדרים וסייגים בכדי לשמר את עצמו מפתיון יצרו ואין לו לבטוח בעצמו וביכולותיו וכמו שאנחנו מתפללים ומבקשים בכל יום אל תביאיני לידי ניסיון כאשר נבאר.

הן בקדושו לא יאמין

לזאת באה פרשתנו ללמדנו אין גדול מדור דעה ואף לאחר שזכו לכל נסי יציאת מצרים ומעמד הר סיני והגיעו לדרגות הגבוהות ביותר ששייך להגיע בן אנוש, ולמרות זאת ירדו עד שאול תחתית ומאמירה של נעשה ונשמע הגיעו למצב שאמרו אלה אלוהיך ישראל, ללמדנו שהן בקדושו לא יאמין, וחובתו של האדם להכיר בחולשתו והשוטה בוטח בעצמו ולבסוף נופל לשאול תחתית ומאבד עולמו בעוה"ז ובבא. כי האדם נוצר עפר מהאדמה ולכן שמו אדם בכדי שידע שאותה עפרורית מלווה אותו כל ימיו עד זיבולא בתרייתא. ובזה נבין את חטא העגל תורתנו הקדושה רוצה ללמד שגם אדם אשר מגיע לפסגה לא יבטח בעצמו ותמיד מחוייב לעשות סייגים וגדרים להינצל ורק בדרך זו יכול האדם להצליח להינצל.

מדוע הזהיר במעמד הר סיני על רציחה וגניבה

ובזה גם נבין כיצד במעמד הר סיני הקב"ה מצוה על רציחה וגניבה ניאוף וחמדה וכדומא דבר שאינו מתאים כלל למעמד בני דור דעה ועוד במצבם הרוחני של מעמד הר סיני כאשר ביארנו לעיל, אולם דווקא התורה מלמדת אותנו חולשתו של האדם שבכל דרגה שיגיע יכול להגיע גם לדבר הכי רחוק מהשכל אם לא ישמור את עצמו.

מעשה של יוחנן כה"ג

וראיה לכך כתוב בפסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פיסקא יא ויהי בשלח אמרו עליו על יוחנן כהן גדול ששימש בכהונה גדולה שמונים שנה ובסוף נעשה צדוקי. ונתאר לעצמנו הרי כל כה"ג שנכנס לקודש הקודשים ואינו ראוי מת באותה שנה כאשר היה בימי בית שני שהיו מאות כהנים גדולים מאחר ולא היו מתאימים היו מתים, ואילו יוחנן זכה שמונים שנה להיכנס לקודש הקודשים ולא מת וזה מראה על דרגתו, אך למרות זאת בסוף ימיו בזקנותו כאשר היה כבר בגיל מעל מאה שנים התדרדר והפך להיות צדוקי בגלל שנתחבר להם, ללמדנו שכל עוד האדם חי עלי אדמות אין ערובה וביטחון למצבו ויכול ליפול ברשת יצרו. וא"כ כיצד אותם הבוטחים בגבורתם ושכלם שהם לא ימעדו ולא יכשלו ולהם זה לא יקרה אינם אלא טועים.

מעשה של רב עמרם חסידא ר"מ ור"ע

ומסופר במסכת קידושין דף פא ע"א כמה מעשיות המלמדות אותנו על גדולי ישראל שבטחו בעצמן והובהר להם שאין לאדם לבטוח בעצמו. מקרה ראשון עם רב עמרם חסידא שפעם ציוה לפדות שבויות והעלו אותם לעלייתו וכיון שלעלות לשם היה נעשה הדבר על

אם חומה היא נבנה עליה טירת פסוף ואם הלת היא נצור עליה לוח ארז

ידי סולם ביקש שיסלקו את הסולם משם שלא יתאפשר לעלות, והנה בהיות והיית ארובה מביתו לעליה עברה אחת מהן וראה את פניה מאירים ונתגרה ולכן הלך והביא את הסולם אשר מפני משקלו צריך עשרה אנשים להרימו ומרוב יצרו הגביהו לבדו והתחיל לעלות וכאשר הגיע לאמצע התחיל לצעוק שאש שורפת את עמרם עד ששמעו השכנים ובזה הציל עצמו מכישלון. **מקרה שני עם רבי מאיר** שהיה צוחק על עוברי עבירה כיצד נכשלים והנה פעם השטן נדמה לו לאשה יפה מאוד והיא מעבר לנהר ובהיות ולא היית סירה לעבור תפס בחבל דק שבו עוברים על המיצר ומאוד מסוכן מרוב שנתגרה בו יצרו, ובאמצע הדרך אמר לו יצרו לולי שמכריזים עליך בשמים היזהרו ברבי מאיר ותורתו הייתי מכשיל אותך. **מקרה שלישי עם רבי עקיבא** שגם היה צוחק על עוברי עבירה כיצד נכשלים יום אחד נדמה לו השטן כאשה יפה בראש האילן גבוה ונתגרה בו יצרו והתחיל מטפס ובאמצע הטיפוס אמר לו היצר שלולי שמכריזים עליך בשמים להיזהר ברבי עקיבא ותורתו הייתי מכשילך. **הראת לדעת שאסור לאדם לבטוח בעצמו ולהכיר בחולשתו ועליו להתרחק מן הכיעור והדומה לו.**

מעשה בזוג מאוד מוצלחים

ולצערנו רבים הם הסיפורים על חורבן בתים שלא ידעו לעשות לעצמן גדרים וסייגים, ואספר מעשה שהיה לפני כמה שנים זוג שהתחתנו שניהם מצויינים ומיוחדים עד שאמרו עליו שהוא עדיו להיות הזון איש של הדור הבא, ואכן ישב ולמד בהתמדה גדולה כמה שנים, אולם לפתע ביום בהיר הפך עורו עד לקצה האחרון והתברר שנחשף למדיה המקולקלת והיה רואה סרטי תועבה והדרדר עד שפרק עול התורה והמצוות מעליו וכמובן שנפרדה החבילה ונחרב אותו בית שהיה יכול להיות למגדל אור לו ידעו לעשות גדרים וסייגים. ולצערנו ישנם מעשיות רבות שקראו בזמננו עם רבנים מפורסמים שנפלו ברשת בגלל שלא נזהרו ועשו סייג עד שנכשלו וחרב עולמם רח"ל.

*

מוסר השכל

למדנו מכאן עד כמה חייב האדם להכיר בחולשותיו ולהיות זהיר ונזהר להיות בורח מן העבירה וחשש עבירה כבורח מהאש וסחור סחור אמרינן לנזירא בכדי שלא יבא לידי מכשול כי טבעו העפרי כוח השפעתו רב על האדם עדי ביכולתו להפכו עד הקצה השני, ואיזהו חכם הרואה את הנולד כי רק זקני העדה אשר להם עיני השכל רואים למרחוק מה יכול הדבר לגרום בהשפעתו, וחובת השעה להתחזק ולחזק אחרים, **כך שכל זוג שבונה את ביתו** בכדי שתהיה הצלחה אהבה ואחוה שלום ורעות בבית תלוי כיצד בונים את הבית ומהן הגבולות והסייגים ששמים לעצמם, וכבר אמרו הדרשנים **על הפסוק בשיר השירים פרק ח פסוק ט אם חומה היא נבנה עליה טירת פסוף ואם הלת היא נצור עליה לוח ארז:** כי כאשר הבית הוא חומה בבית כזה הולך וקם ארמון טירת כסף, אבל אם הבית כדלת הסובב על צירו שאינו יציב הרי בית כזה לא ניתן לבנות אלא לוח ארז אולי איזה קרוון, ולכן כל זוג צריך מתחילת דרכו בחיים לדעת להציב אתגרים בנושאים הרוחניים לדעת לעשות

אם חומה היא נבנה עליה טירת פסוף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז

גבולות וסייגים ושמירה על קדושת וטהרת הבית ולא לסמוך על שכלו ויכולתו להתגבר ולשמור את עצמו, וכמו שאנחנו מתפללים בכל יום אל תביאיני לידי ניסיון, אלא הדרך הנכונה לעשות חומה בצורה שלא ניתן למעוד, כעין מגרש לבניה שמציבים שלט כאן בונים סכנה. כך כל זוג צריך להציב שלט וגדר לבניית הבית היהודי על אדני התורה והיראה, ובעידן המדיה שלנו אשר יכולה לכלות כל חלקה טובה רבים חללים הפילה רח"ל החובה כפולה ומכופלת, ועוד יותר בכדי לגדל ולחנך דור חדש בבית, ובפרט שצריך שיהיה המחנה קדוש בכדי שתשרה השכינה בבית אבל אם נראה בו ערוות דבר השכינה מסתלקת מהבית, כמו שכתוב דברים פרשת כי תצא פרק כג פסוק טו: **פִּי יִקְוֶק אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מִחֲנֶיךָ לְהַצִּילְךָ וְלִתֵּת אִיבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהִנֵּה מִחֲנֶיךָ קְדוֹשׁ וְלֹא יֵרָאֶה בְּךָ עֲרֹת דְבָר וְשֵׁב מֵאֲחֵרֶיךָ:** וכמו כן בכל תחומי החיים כגון כשרות הבית אם מתפשרים הרי בסופו של דבר מרחיקים לכת ואם מציבים גבולות ועקרונות בבית הרי הדבר נשמר ונשרש בבית, ורק בדרך זו ישכון בטח ויבנה בית לשם ולתפארת ולגדל בו דור ישרים מבורך ברוח ישראל סבא ותשרה השכינה בביתם תמיד. ושומר נפשו ירחק מהם והמזהיר והנזהר ירבה שלומם כנהר אמן ואמן.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

העגל - והמחולות

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמִּצְחָה וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֶל וּמַחֲלַת וַיַּחַר אֶף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת הַלַּחַת
וַיִּשְׂבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר (לב, יט)

משה רבנו 'יורד' - כדי 'להוריד' תורה לעם ישראל; ואז - הוא 'רואה'.
פסל. מסכה. עגל. מחולות.

- ואז הכל - משתנה לגמרי. 'מתהפך'. עם 'מקבלי התורה' - מאבדים את היכולת לקבל
תורה.

וגם משה עצמו - 'הופך' את הכל. הלוחות - אלו שב'גלגול הקודם' היו נלמדים בחשק
ובאהבה, ביראה וברעדה - נשברים. מ'איגרא רמא', מהדבר ה'נחשב' ביותר - הם הופכים
למשהו, שבמצב הנוכחי - אין אפשרות להותיר אותו על כנו.

משה, ידע היטב מה הוא הולך לראות. ה' יתברך, גילה את אוזנו. זה היה מאוד ברור:
'שיחת עמך'; 'סרו מהר מן הדרך'; 'עשו להם עגל מסכה'; ועוד ועוד.

והוא שומע את כל זה, ויורד - עם הלוחות. עם התורה הקדושה. עדיין הוא ב'עמדה' של
יחל משה, בעמדה - של מוסר התורה.

וכשהוא 'רואה' - רק אז, ויחר אפו. והוא מחליט - להשליך. לשבור. לנתץ.
- מה השתנה אצלו? מה הוא לא ידע קודם לכן?*

הסכם שהופר

מה התרחש כאן.

עם ישראל, אלו שיצאו ממצרים ב'יד חזקה', עומדים מול הבורא יתברך - זה שהוציא
אותם משם, ומקבלים ממנו - 'משהו'.

- מה זה ה'משהו' הזה?

- סוג של - 'הסכם'.

הסכם מאוד מפורט. סעיפים רבים, וגם תתי סעיפים. וגם תתי תתי.

יש שם מעשים, ודיבורים, ומחשבות, שאם תקיים אותם - זה יביא אותך לחיי העולם
הבא. לשכר נצחי. לעונג שאין לתאר - והוא בלתי נפסק לעולם.

ומאיך, יש שם 'חבילה' שלמה - של 'מגבלות'. אל תעשה כך, ואל תדבר כך, ואל תחשוב כך. ומי שיעבור על הוראות אלו - זה לא יהיה כדאי. יש גהינום, ושם - מלאכי החבלה. והם עומדים הכן - ליסר את האדם על מעשיו הרעים.

אז 'מצידנו' - זה כל הסעיפים הללו. ו'מצידו', זה שכר. ואם לא - עונש.

ועם ישראל - חתם על ההסכם. והכל שריר וקיים.

- ו'תוך כדי דיבור' - ההסכם מופר. ה'עם' עושים פסל, מסכה. זה אחד מהדברים השייכים ל'חבילה' ההיא, של מלאכי החבלה. של הגהינום. מהחמורים שבהם.

ואז משה רבנו שובר את הלוחות. אי אפשר להמשיך ככה. אין הסכם.

- אם כך הם פני הדברים, אז באמת אין שום הבדל בין 'שיחת עמך' - ל'יורא את העגל ומחולות'. הכל היה ברור עוד קודם, ובאמת קשה להבין - 'מעיקרא מאי קסבר, והשתא מאי קסבר'. מה חשב משה כש'ראה' - שלא היה ב'תודעה' שלו עוד קודם לכן.

*

הסכם - או נשיקות

אז מה באמת היה שם?

חז"ל מלמדים אותנו:

'עלובה כלה, מזנה בתוך חופתה' (שבת פח:).

זו היתה 'כלה'. והיה גם 'חתן'.

והם עשו - 'חופה'.

וזה לא היה 'הסכם'. ממש לא!!

- זה היה - 'חתן וכלה'. חתונה.

היה 'ישקני מנשיקות פיהו'. שתי נשיקות, שכוללות - את כל התורה כולה (עי' ביאור"ג לשיה"ש א, ב).

שוב:

- זה לא הסכם!!

- זה נשיקות!!!

זו אהבה עצומה; זה קשר נפלא כל כך - שאין כל אפשרות להגדיר עד כמה הוא 'נפלא'.

וב'שיא' היצירה של הקשר, כשה'רגשות' עדינים כל כך, 'שבריריים' כל כך - זה קרה.

וזו היתה אכן 'עליבות' נוראה. הכלה 'שברה' את הכל. במחי יד. כאילו לא היה כאן מאומה.

נראה, שכשזה 'קשר', כשזו 'אהבה' - אז יש הבדל גדול בין מה שמשה שמע ב'הר' - למה שהוא 'ראה' למרגלותיו.

כי פסל, זה דבר נורא. זו ה'נטיה' למישהו 'אחר'. חלילה.
אבל יש דבר אחד שהוא יותר גרוע:
- המחולות.

יש 'מצב' - שהאדם 'מתפתה'. נופל לרשת שטמן לו יצרו.
- 'נופל'.

וכל עוד זו 'נפילה' - יש גם 'תקומה'. אפשר לקום. אפשר לצאת. אפשר אפילו להבין
אותו, הוא בן אדם. לא מלאך. 'שבע יפול צדיק וקם'.

- אבל - 'לרקוד'??

לשמחה מה זו עושה??

זו כבר אינה 'נפילה'; זהו 'חיבור'.

'נפילה' - זה כשהאדם אינו 'שם'. הוא רק 'נפל' לשם, ממקומו האמיתי. עוד מעט הוא
יחזור.

ואם אתה רואה מישהו רוקד בתוך ה'תהום' - זה אומר שהוא 'שם'. שזה חלק ממנו.
ש'למעלה' - כבר 'גדול עליו'.

[כמובן - שאין לנו צל צילו של מושג בדרגתם של דור דעה; אנו רק לומדים את הדברים
כפי ערכנו. התורה ניתנה לכל דור, ולכל אדם. מה הם עצמם עשו - זאת לא נדע; אבל מה
זה אומר לנו - עלינו ללמוד היטב.]

שוב:

אם זהו 'הסכם' - אז יש שני אפשרויות: א. לעמוד בהסכם. ב. להפר את ההסכם.

ואם יש כאן 'חתן' ו'כלה' - אז יש שלש אפשרויות: א. להתחבר. ב. למעול בחיבור. ג.
ליהנות מהמעילה.

וה'הנאה' הזו - היא המעילה הגדולה ביותר.

*

נהנתנות לשמה

מאות שנים לאחר מכן.

עם ישראל חוטאים. יוצאים לגלות.

וה' מחכה לנו. לתשובה שלנו. ש'נשוב' אליו.

ה'חתן' מחכה, שה'כלה' - תרצה בו. תתגעגע אליו.

- שהמקום שהיא נמצאת בו, יהיה 'זר' עבורה. שהיא תהיה מאופקת, בפנים חתומות,
ובתחושה חזקה - של 'אי שייכות'.

אפשר גם להשתמש בביטויים עדכניים: 'זה לא מתאים לי'. 'זה לא המקום שלי'. 'זה לא אני'.

שהיא תהיה כל הזמן עם תחושה ותקוה, של - 'אשובה אל אישי הראשון, כי טוב לי אז מעתה'.

ואז מגיע אחשורוש. ה'אדון' ה'חדש'. מלך אדיר, השולט בכל העולם כולו, או כמעט בכל העולם כולו.

והוא - מחייך אלינו. מזמין אותנו. חבר'ה, בואו. יהיה כף.

יהיה גם 'מלא' אוכל. חבל-על-הזמן. בארץ ה'ישנה' שלכם, לא ראיתם כזה שפע (זה לא נכון, אבל נגיד). וגם יהיה יין. בכמויות. הכל כשר. בד"ץ מהדרין. אל תגיד שלא ידעת. וגם שאר הנאות. מותרות, וגם אסורות. הכל בשפע.

אחשורוש, היה - 'נהנתן' לשמו. ברמ"ח איבריו. באידיאל. אפילו הריצפה ב'משתה' - היתה עשויה מאבנים יקרות. וגם שאר הנאות ה'עולם הזה', היו שם בשפע.

וכשזו ה'דוגמא האישית' של המלך - אז מסתבר, שכל העם - 'אחריו'.

אז גם עם ישראל, באו. והתפתו. קורה.

- אבל 'נהנו'??

מה אתה מפגין 'הנאה'?!?

גם אם אתה אוכל, לפחות שב שם בפנים חתומות. בתחושה של אי שייכות. תהיה מאופק. תפגין - בעיקר לעצמך - ש'זה לא מתאים ל'אני' שלי'.

אתה ה'כלה'! של מלך מלכי המלכים!

אתה לא שייך לכאן!! לסעודתו של 'רשע'!!

- זה לא המקום שלך!!

יש לנו מקום הרבה יותר 'גבוה'. והוא המקום האמיתי שלנו.

- אסור לנו לשכוח את זה.

*

ראש הזהב

ה'נהנו מסעודתו' הנ"ל, זה תירוץ - לקושיא של חז"ל (מגילה יב.): מדוע נתחייבו 'שונאיהם של ישראל' שבאותו הדור, כליה.

הגמרא שם, דוחה את התירוץ הזה. 'א"כ - שבשושן יהרגו, שבכל העולם כולו אל יהרגו'. ה'נהנים', היו רק - דרי העיר שושן.

משמע - שזו היתה יכולה להיות סיבה לכך ש'נתחייבו'; אמנם א"כ קשה - מדוע היתה הגזירה על יהודי העולם כולו, ולא רק על שושן.

המסקנה שם, אותה מלמד אותנו רבי שמעון בר יוחאי - שזה 'מפני שהשתחוו לצלם'. בימי נבוכדנצר.

- מה היה שם?

נבוכדנצר הרשע, זה שהחריב את בית ה', חלם חלום.

ובחלומו - פסל ענק (עי' דניאל פ"ב).

ראש הפסל - היה עשוי זהב; חזהו וזרועותיו - כסף; מעיו וירכיו - נחושת, שוקיו - ברזל, ואצבעות רגליו - מהם ברזל, ומהם חרס.

דניאל, פתר לו את החלום. היה זה רמו למציאות דאו - ולמה שעתיד להיות לאחריה.

ראש הזהב, הוא מלכותו של נבוכדנצר. ההמשך - אלו המלכויות שיבואו אחריו.

[אגב, משמע כאן שכל המלכויות שהיו במשך כל ההסטוריה המוכרת לנו - לא 'מתקרבים' לעוצמה שהיתה לנבוכדנצר. לא היטלר, לא סטאלין. ולא כל הרודנים המוכרים. אפילו לא 'בית המשפט העליון'.]

כל אלו ישלטו, עד - שיבוא המלך האמיתי; אז המלכויות כולן - ייעלמו לחלוטין.

נבוכדנצר שמע, הפנים - אבל לא 'הסכים'. הוא החליט לייצר מציאות חדשה.

הוא הקים פסל כזה - כמו שהוא ראה בחלום, בגובה של ששים אמה. זה היה ב'בקעת דורא'.

- וכולו - מזהב!

דהיינו:

כולו - נבוכדנצר. ובניו. ונכדיו. ולמטה ב'קודש'.

אין מלכויות אחרות. אין 'כסף' ו'נחושת' ו'ברזל'. הכל - צאצאי ה'זהב'. זהו.

והוא דרש, מכל העמים כולם, להשתחוות לפסל זה. שכל העולם כולו, 'יסכים' - שהמלכות היחידה תהיה שושלתו של נבוכדנצר.

ל'הסכמה' כזו, יש כח. בדיוק כמו ה'ארוע' הקדום שהיה באותה בקעה בדיוק - מגדל בבל (עי' זוה"ק נח ע"ה ע"א), שעליו נאמר 'ועתה לא ייבצר מהם כל אשר יזמו לעשות'.

- לא ייבצר! זה יכול - להצליח!!

והתוצאה היתה עלולה להיות הרת אסון: 'להפוך את העולם כולו ללילה'. לחושך. ל'אין'. חלילה (עי' סנהדרין צג.).

ומי שהציל את העולם, היו - חנניה, מישאל, ועזריה. הם סרבו להשתחוות, אף שלפי הידיעה שלהם - נבוכדנצר ישליך אותם לאש, והם ישרפו. היתה זו מסירות נפש אמיתית.

אברהם אבינו, כשראה את הלבנה בפעם הראשונה, עבד לה. וכשהיא התחלפה בשמש - הוא החל לעבוד לשמש. ובלילה הבא, כשהוא ראה שהשמש שוב נעלמת, הוא הבין - 'בודאי יש אדון לאלו' (מדה"ג נח יא, כח).

דהיינו.

כשיש 'מאור' אחד, יתכן שהוא ה'אדון'. אבל כשאתה רואה שיש 'שנים', אז מוכרח - שיש מישהו 'מעליהם'. כי ה'אדון' - הוא ודאי אחד ויחיד. הפסל שבחלום נבוכדנצר, היה 'מורכב'. כמה מלכויות. ומשכך, ברור - שיש מישהו 'מעל'. מישהו ש'מנווט' את המלכויות הללו. יתכן, שנבוכדנצר - לא 'הסכים' עם הקביעה הזו. יש אדון אחד, מלכות אחת. זהו. אין 'מעל'. - וזו מרידה נוראה במלכות שמים. עם ישראל, חוץ מחנניה מישאל ועזריה - השתחוו לאותו צלם. נכון שזה היה מיראה; אבל היה כאן 'השתתפות' חזקה מאוד - עם ה'צד האחר'. יתכן לומר, שזה אותו ה'רעיון' - כמו ה'נהנו מסעודתו'. נכון - שזה לא היה 'נהנו'. גם לא היה שם 'ריקוד'. אבל עצם מעשה ההשתחויה, היווה השתתפות ב'חיבור' - אולי הכי 'רחב' שהיה אי פעם - ל'צד השני'. ומכל מקום - זה היה 'לפנים' (מגילה שם). מיראה. לא 'באמת'. וגם גזרת הכליה - היתה 'לפנים'. 'לייראם, שראויים לכליה - שידאגו, שיעשו תשובה' (מהרש"א שם).

*

ערכה של בושא

ואם זה באמת קורה. אם האדם - חוטא. נופל. והוא עדיין לא קם. - אבל - הוא לא מרגיש 'שייכות'. לא טוב לו שם. מה התוצאה של ה'חוסר שייכות' הזו. אז זה קרה, אצל המלך הראשון (המוזכר כמלך; כי גם משה היה בגדר מלך, וגם יהושע בן נון. ואכמ"ל) של ישראל: שאול. החטא - לפי ערכו - הריגת נוב, עיר הכהנים. נוב - היוותה את ה'בית המקדש' של אותה תקופה. ומה שעשה שם דואג האדומי - בשליחותו של שאול - היה 'חורבן'. לא פחות ולא יותר (עי' זבחים קיח: וברש"י שם). נוב חרבה - על ידי שאול! ולאחר תקופה. המלחמה האחרונה של שאול. הפלישתים היו רבים. וחזקים. ומפחידים. ושאל המלך - 'וירא, ויחרד ליבו מאוד' (שמואל א פכ"ח. וע"ע ברכות יב:). - מה עושים??

באותה תקופה - היה מה לעשות. יש נביא, יש אורים ותומים. מקסימום - יש גם שאלת חלום.

אבל כל זה - לא 'הולך'.

הנביא - שמואל - כבר אינו כאן; שאול מנסה את האורים ותומים - ולא נענה, החטא של חורבן נוב - 'חוסם' לו אותם (רש"י); וגם 'שאלת חלום' - לא מצליחה.

ואז שאול מנסה ב'מקום' אחר. אצל בעלת אוב.

והיא מעלה לו - את שמואל הנביא.

שאול שוטח בפניו את הבעיה. 'פלישתים נלחמים בי. ואלוקים סר מעלי ולא ענני עוד. גם ביד הנביאים גם בחלומות'.

הוא אינו מזכיר את האורים ותומים. יש לו 'כתם' שם. זה 'לא נעים' לו.

שמואל, מבשר לו רעות. אין לכם סיכוי. הפלישתים ינצחו.

אבל - 'מחר אתה ובניך עמי'.

ומה זה 'עמי' - כשמדובר בשמואל?

- במחיצתי!

במחיצתו - של שמואל הנביא. השקול כנגד משה ואהרון (ברכות לא:).

- כנראה, שזו 'מחיצה' יפה. מאוד יפה.

וזה במקום - שכל כולו הרבה יותר 'יפה', ממה שאנחנו מסוגלים לדמיין.

ולמה הוא זכה לכבוד הגדול הזה?

- כי היה לו 'לא נעים'!

החטא, לא היה 'נחמד' לו. הוא התבייש בו.

והתוצאה - ה'חלום' של כל יהודי באשר הוא:

- 'מוחלין לו על כל עוונותיו'!

אם אתה לא 'שם', ואתה גם 'מתבייש' - אתה מקבל מחילת עוונות מלאה! על הכל!!

- אז זה שווה...

*

לסיכום:

נראה, שה'בעיה' הכי גדולה ב'עוון' - זה ה'חיבור' אליו. הריקוד איתו. ה'נהנו'. חוסר הבושה בו.

ומדוע?

כי מה שיש לנו עם ה' יתברך, זה לא איזה 'הסכם'. תעשו - תקבלו שכר, לא תעשו - 'תחטפו' עונש.

ה' יתברך, ואנחנו - זה 'חתן' ו'כלה'. זה יחס. זה קשר.
ומשכך, כל עוד זה בגדר 'נפילה' - אז הקשר עדיין לא נותק.
אבל כשהאדם 'מתחבר' לחטא שלו - זה כבר בעיה בעצם הקשר. בעצם היחס. כשהוא
מסוגל 'ליהנות' ולרקוד - עם מישהו 'אחר'.
- כשמדובר ב'חתן וכלה', זו הבעיה הגדולה באמת.
עלינו 'ליהנות'; לשמוח; ו'לרקוד' - אך ורק עם ה'חתן'.
- אך ורק - עם ה' יתברך.
לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

גדר ישראל אחרי מתן תורה, והשפעת חטא עגל על הכלל

וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל ה' וַיֹּאמֶר אֲנִי חָטָא חָטָא הָעָם הַזֶּה חָטְאוּ גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהִי זָהָב (לב, לא)
הנה לשונו של רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל במכתב: "והנה במכלתא פ' יתרו [פרשה ג'] פליגי ר"י ורבנן בבנין מזבח שבנה משה, דר"י אמר י"ב מצבות לי"ב שבטים, ורבנן ס"ל דכל מצבה הוה מן י"ב, ור"ל דהם ס"ל שבט אחד נקרא קהל הוריות דף ה' [ורבי שמעון שבט אחד דאקרי קהל מנא להו כו'] ופסחים דף פ' [ע"א מ"ט דרבי שמעון קסבר שבט אחד איקרי קהל כו'] ופירש"י שם איקרי קהל ומילתא מפ' בהוריות דקאמר ליה רחמנא ליעקב גוי וקהל גויים יהיה ממך וכבר נולדו לו כל השבטים חוץ מבנימין הילכך שבט אחד חשוב כציבור ולא מידחי לשני].

אך מ"מ פליגי בזה, דרבנן סברי דאז במתן תורה של לוחות א' [- ראשונות] נעשו כל הקהל ישראל מציאות אחת גדר מקודה"א כמבואר במכלתא ויחן ישרא"י, ולכך אף שחטאו ג' אלפים כל העדה הרגישו, וכן מכות דף כ"ג ע"ב כולם בלשון יחיד"י, וחולין דף קל"ה ע"א ברש"י ד"ה למעוטי ע"ש, לכן כולם צריכים שיהיה מכולם אך לאחר שבירת הלוחות נשאר כשיטת ר"י כל שבט ושבט בפרט". [מקור: שו"ת צ"פ החדשות ח"ב מכתבים מכת' ח']

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

---

יא "יש שיעור שהוא בגדר "נקודה" שהדבר נקבע ע"י השיעור כולו, ובפחות מזה השיעור גם מקצת מהדבר אין, הכמות היא הקובעת את האיכות, ויש שיעור שהוא בגדר "מצטרף" צירוף כמותי של מהויות של איסור (צפונות הרוגוצ'ובי), וזה מה שכותב רבינו ז"ל "מקודה" שנקבע ע"י שיעור כולו, משא"כ "פרה" ששייך צירוף, דהזאות מצטרפות. [ועי' לעיל סי' צ"ד].

יב שמות י"ט ג', כתב רש"י שם בשם המכילתא ויחן שם ישראל, כאיש אחד בלב אחד כו'.

יג שמואל נמי כולוהו ישראל קרי להו בלשון יחיד כו'.

יד למעוטי שותפות דעובד כוכבים, אבל דישראל מיוחד לך קרינא ביה הואיל ושניהם בני חיוב וכל ישראל קרויים בלשון יחיד.

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, כולל מגדל עוז (רחובות)

טהרת הלב

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֵלֹאן יְדָכֶם הַיּוֹם לֵה' פִּי אִישׁ בְּבִנוֹ וּבְאָחִיו וּלְתַת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה (לב, כט)
שכרם של שבט לוי

במכת בכורות במצרים כאשר הציל הקב"ה את בכורי ישראל, נתקדשו הבכורים לעבודת המקדש (במדבר ג יג) וכשחטאו בעגל הפסידו קדושה זו. והטעם ששבט לוי נבחרו לעבודת המקדש במקומם, לפי שאחר חטא העגל קרא משה "מִי לֵה' אֱלֹהֵי" (פרק לב פס' כו) ובאו אליו כל שבט לוי. ופקד עליהם משה "מֵלֹאן יְדָכֶם הַיּוֹם לֵה' פִּי אִישׁ בְּבִנוֹ וּבְאָחִיו וּלְתַת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה" (שם כט). פירוש, שעליהם להרוג את חוטאי העגל גם אם הם קרובי משפחתם, ובכך יזכו לברכה. ועניין הברכה כתב רש"י (והוא מזבחים קטו א) "בדבר זה תתחנכו להיות כהנים למקום", וכפי שכתוב (דברים י ח) "בְּעֵת הַהִוא הִבְדִּיל ה' אֶת שֵׁבֶט הַלְוִי לְשֵׂאת אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' וְגו' לְשָׂרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשֵׁמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה".

תמיהה מדוע קיבלו שכר ההיפך ממעשיהם

ויש להבין, שאף שוודאי ראויים שבט לוי לשכר על שהרגו את חוטאי העגל, אולם השכר המסוים שקיבלו - עבודת בית המקדש, טעונה ביאור. שהרי הם עשו מעשה שפיכות דמים ורציחה, והיאך זכו על ידי זה להיות כהנים ולויים שכל תכליתם הוא להביא שלום בין ישראל לאביהם שבשמים. וכפי שמצינו אצל דוד המלך, שכאשר רצה לבנות את בית המקדש, אמר לו הקב"ה "דָּם לָרֵב שִׁפְכָתָ וּמִלְחָמוֹת גְּדֹלוֹת עָשִׂיתָ לֹא תִבְנֶה בַּיִת לְשָׁמַי פִּי דָמִים רַבִּים שִׁפְכָתָ אֶרֶץ לְפָנָי" (דברי הימים א כב ח). ואף שמלחמותיו של דוד היו בשביל לנקום באויבי הקב"ה, וקיים בכך את רצון ה', אולם כיון שבפועל ידיו שפכו דמים לכן לא זכה לבנות את בית המקדש. וכן הטעם שאין להשתמש בברזל בבניית המזבח מבואר בתורה "פִּי חֲרָבְךָ הִנֵּפֶת עָלֶיךָ וְתַחֲלֶלְתָּ" (כ כב) וכתב רש"י, שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם, ואילו הברזל נברא לקצר ימיו של אדם, ואין ראוי שיונף המקצר על המאריך [ויעויין ברד"ק (דברי הימים שם) שביאר שזה הטעם שלא זכה דוד לבנות את המקדש]. ומעתה יקשה, היאך אצל הלויים דווקא מעשה ההריגה שעשו, זיכה אותם להיות משרתי ה' בבית המקדש.

מדוע מדגיש הכתוב את נכונותם

ובגוף הפסוק שציוה משה את שבט לוי "מֵלֹאן יְדָכֶם וְגו' בְּבִנוֹ וְגו'" שעניינו שיש לשבט לוי להרוג גם את בניהם שחטאו בעגל, הקשו המפרשים שכיון ששבט לוי לא חטאו בעגל היאך ייווצר מצב שבן שבט לוי יזדקק להרוג את בנו [ויעויין בגמ' (יומא סו ב), ובמדרש הגדול, וברש"י (דברים לג ט) ובמושב זקנים ובגור אריה]. וברא"ם ובשפתי חכמים ביארו, שאף שבפועל לא הרגו הלויים את בניהם, הזכיר משה את בניהם להגדיל מעלתם, שגם

אילו היה חוטא בנו היה הורגו. ויש להבין דבריהם, שמאחר שבפועל לא הרגו את בניהם, על אף שהייתה להם מחשבה טובה, מאיזה טעם מציינת התורה שהם היו מוכנים להרוג את בניהם.

יסוד - מה המניע של מעשה אכזריות

ונראה לבאר, שעשית מעשה אכזריות נובעת או מחמת טבע האדם או למרות טבעו. שאצל דוד המלך מצינו שנולד עם נטיה לשפיכות דמים כמו שנאמר (שמואל א טז יב) "אֲדַמוּנִי עִם יְפֵה עֵינַיִם", ושנינו במדרש (בראשית רבה סג ח) שכשראה שמואל שדוד אדמוני "נתיירא ואמר 'אף זה שופך דמים כעשו', אמר לו הקדוש ברוך הוא עם יפה עינים, עָשׂוּ מדעת עצמו הוא הורג אבל זה מדעת סנהדרין הוא הורג", כלומר שדוד ישתמש בתכונה זו על פי דעת תורה וקיום רצון ה', וכפי שבפועל אכן הרג רק את החייבים מיתה, והכשיר את בניית בית המקדש על ידי סילוק אויבי ישראל.

ומאידך, אצל אברהם אבינו מצינו שלאחר ניסיון העקידה אמר לו הקב"ה "עֲתָה יִדְעָתִי כִּי יִרְאֶה אֱלֹקִים אֶתָּה" (בראשית כב יב). וצריך ביאור, וכי רק עכשיו נודע שאברהם ירא אלוקים, והרי כבר נתנסה בתשעה ניסיונות ועמד בכולם, ומהו שאומר הכתוב "עתה ידעתי" (יעויין ברש"י). וביאר הגר"א, שעד עתה לא היו מוכח מפעולותיו של אברהם שעושה אותן רק מכח יראת השמים שבו, שמה שהיה מכניס אורחים גדול וגומל חסד עם כולם, אפשר שעשה זאת מפני שמטבעו אהב את הזולת ורצה בטובתו, אבל לא עשה מפני צווי ה' יתברך [ואף בשאר ניסיונות אפשר שלא היו מנוגדים לטבעו ואין הוכחה על שיעבוד ליבו לקב"ה], רק בניסיון העקידה שבא לעשות מעשה שהוא לכאורה 'פעולה אכזרית' נגד טבעו, בזה הוכיח בעליל שכל מעשיו הם אך ורק מיראת אלוקים. על כן אמר לו 'עתה ידעתי' - למפרע שכל מה שעשית עד היום היה מכח יראת השמים שבך. כלומר, שאברהם אבינו הכין עצמו למעשה אכזרי כשחיטת בנו, לא מחמת טבעו אלא כבש את טבעו הרחמן בשביל אביו שבשמיים.

והדרך לבחון האם מעשה הנראה כאכזרי נובע מחמת תכונת הנפש, או מחמת אהבת ה' וביטול הרצון בשביל רצון ה', היא לבחון כיצד מתנהג האדם במקום שהדבר מנוגד לטבעו. שהנה, אף אדם שיש לו נטיה לאכזריות, מכל מקום אוהב הוא את בנו ואינו יכול להתאכזר כלפיו. וכפי שמצינו אצל דוד המלך, שעל אף מלחמותיו הרבות והיותו 'אדמוני', בכל זאת, כאשר אבשלום, שהיה בבחינת בן סורר ומורה (זוהר ח"ג כד א) והרג את אמנון והוסיף למרוד בדוד, בכל זאת הזהיר דוד את לוחמיו שיזהרו שלא יהרגוהו. ולאחר שנודע לו ממיתתו, ביָּפָה אותו רבות והתאבל עליו ימים רבים. כי אין אדם אכזרי על בנו. ולכן, במקום שרואים שהאדם נוהג באכזריות גדולה כלפי בנו, בהכרח שאין זה מחמת טבעו, אלא שכופף את טבעו לרצון ה', כאברהם אבינו שעקד את יצחק למרות אהבתו העצומה לבנו - שביטל רצונו מפני רצון ה'.

ישוב התמיהות לפי זה

ובכך, שתי ההערות - מדוע זכו שבט לוי לעבודת המקדש בגלל מעשה הריגתם ומדוע הדגיש הכתוב את נכונותם של שבט לוי להרוג את בניהם - מתיישבות זו בזו. שכיוון ששבט לוי מצד עצמם מוכנים היו להרוג את בניהם, אות הוא שאין ההריגה באה בגלל נטייה לאכזריות - שהרי אין אדם מתאכזר לבניו. ובהכרח שאהבתם לקב"ה כל כך גדולה, שמסכימים הם למסור אפילו את בניהם בשביל רצונו יתברך. ורצון זה מעיד שאף את מי שהרגו בפועל, לא עשו זאת אלא מאהבתם את ה' ותשוקתם לקיים רצונו, ולכן אין מעשה זה דומה לדוד המלך שבהריגתו היה שורש של מידת האכזריות, ואין זה דומה לברזל שעיקרו נברא בשביל לקצר ימיו - אלא מעשיהם נבעו מרצון טהור לקיים רצונו יתברך, ולכן זכו במידה כנגד מידה להתקרב לקב"ה ולהיות משרתי ה'.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

הכתב והמכתב והלוחות נבראו ערב שבת בין השמשות

וַיִּפֶן וַיֵּרָד מֹשֶׁה מִן הָהָר וּשְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת בְּיָדוֹ לַחַת פְּתָבִים מְשֻׁנֵי עֲבָרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם פְּתָבִים. וְהַלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹקִים הִמָּה וְהַמְּכָתֵב מְכָתֵב אֱלֹקִים הוּא חָרוּת עַל הַלַּחַת (לב, טו-טז)

וברש"י, מעשה אלקים המה, כמשמעו הוא בכבודו עשאן, דבר אחר כאדם האומר לחבירו כל עסקיו של פלוני במלאכה פלונית כך כל שעשועיו של הקב"ה בתורה.

הנה אין אנו יודעין מה מבטא יותר גדולתן וקדושתן של הלוחות, אם זה שנעשו כביכול בכבודו, או מה שכל שעשועיו של הקב"ה המה, ובודאי שניהם כאחד מורים מעלתן. ולכאורה לפי לשון ראשון של רש"י מעשה אלקים, היה החומר של הלוחות, ולפי הלשון השני, מעשה אלקים, היינו התוכן של הלוחות. והבן.

וברמב"ם הלכות ספר תורה פ"י ה"י, מצוה לייחד לספר תורה מקום ולכבדו ולהדרו יותר מדאי דברים שבלוחות הברית הן הן שבכל ספר וספר וכו'. הרי שהרמב"ם חידש שיסוד החיוב ליחד מקום לספר התורה ולכבדו ולהדרו יותר מדי, הוא מפני שכל ספר תורה כולל בתוכו את הדברים שבלוחות.

והנה ברמב"ם שם הי"א, מי שיושב לפני ספר תורה ישב בכבוד ראש באימה ופחד, שהוא העד הנאמן לכל באי עולם שנאמר והיה בך שם לעד. ונראה שהנך תרי הלכות תרי עניני נינהו, דבהלכה י' הביא הרמב"ם הדין ליחד מקום להספר תורה, ובהלכה י"א הביא דין ההנהגה של כל אחד כאשר הוא בפני ספר התורה, והם שני חיובים שנובעים ממקורות שונים, והדין ליחד מקום כפי הנראה הוא דומיא דהלוחות, וזהו שכתב הרמב"ם בטעמא, דברים שבלוחות הם שבכל ספר וספר.

והנה במסכת אבות פרק חמישי מ"ו שנינו כך, עֲשֶׂה דְבָרִים נְבָרָאוּ בְּעֶרְבַּ שַׁבַּת בֵּין הַשְּׁמֹשׁוֹת, וְאֵלוֹ הֵן, פִּי הָאָרֶץ, וּפִי הַבְּאֵר, וּפִי הָאֶתּוֹן, וְהַקֶּשֶׁת, וְהַמֶּן, וְהַמָּטָה, וְהַשְּׁמִיר, וְהַפְּתָב, וְהַמְּכָתֵב, וְהַלּוּחוֹת. וַיֵּשׁ אֲוִמְרִים, אֵף הַמְּזִיקִין, וְקְבוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְאֵילוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ. וַיֵּשׁ אֲוִמְרִים, אֵף צָבַת בְּצֵבַת עֲשׂוּיָה. ע"כ.

ועי' בברטנורא שם שכתב, דהלוחות של סנפרינון היו, ארכן ששה ורחבן ששה ועביין שלשה כאבן אחת שארכה ורחבה ועביה שוין ונחלקה לשנים, ונגללין היו וחצובים מגלגל חמה. ובתוספות יום טוב, כלומר לפיכך היו נגללין ולא היו כסנפרינון לנו שהוא מקשה ולא נגלל אבל היה ספירי למראה וכעצם השמים לטוהר. ע"כ.

ובאמת הנה אין אתנו יודע עד מה כלל ועיקר, ענין הלוחות וענין הכתב והמכתב, ועוד מהו ההפרש שבין הכתב, והמכתב. ואולי הכתב והמכתב אחד הוא.

ולכאורה משמע שהכתב והמכתב הם שני ענינים, שהרי התנא נחית למנינא, ואין אתה מוצא בפרטן עשרה, אלא אם כן אתה מונה הכתב והמכתב לשנים. וצ"ב. וכבר עמדו בזה הרבה.

ובפשוטו היה אפשר לומר, דכתב היינו צורת האותיות, והמכתב, היינו התוכן שכל אות ואות מביעה. ואף שבקרא כתיב, והמכתב... חרות על הלוחות. ואיך יובן דהתוכן של הכתב חרות הוא על הלוחות, הלא לכאורה אין חרות על הלוחות רק צורת האותיות כמו שהן, ולא התוכן. יש לומר שגם התוכן החרות על הלוחות בעצמו, נותן קדושה ורוממות מיוחדת להלוחות, אף שאין נראה כן לעיני בשר ודם, אמנם כך הוא באמת. וכאשר הקדוש ברוך הוא מלך מלכי המלכים, חקק בהלוחות כתב מסוים, בעל הבעת תוכן קדוש ונורא, הרי גם התוכן מקדש את הלוחות בקדושה ונפלאה. וגם בדברי הרמב"ם שהבאנו שכתב, דברים שבלוחות הן שבכל ספר וספר, מבואר שתוכן הדברים שבהלוחות נותן קדושה מיוחדת, ואשר על כן המצוה היא ליחד להספר תורה מקום ולכבדו ולהדרו יותר מדי, וכנ"ל.

וזה לשונו הקדוש של המקובל האלקי הרמח"ל בספר דרך עץ חיים:

על התורה נאמר (ירמיה כג כט): "הלוא כה דברי כאש נאם ה'". והודיענו בזה, כי אמת הדבר, שהתורה היא ממש אור אחד ניתן לישראל לאור בו, כי לא כחכמות הנכריות וידיעות החול, שאינן אלא ידיעת דבר מה אשר ישיג השכל בטרחו - אך התורה הנה קודש ה', אשר לה מציאות גבוהה בגבהי מרומים. וכאשר יעסוק בה האדם למטה - אור היא אשר תאיר בנשמתו להגיע אותו אל גזי מרומים, גזי הבורא יתברך שמו, בדרך הארה ופעולה חזקה אשר היא פועלת בה:

והוא דבר החכם (משלי ו כג): "ותורה אור" - אור ממש, ולא חכמה לבד, ולא שמראה אור בדרך דמיון, אלא אור ממש, כי זו מציאותה למעלה, ובהיכנסה בנשמה יכנס אור בה, כאשר יכנס ניצוץ השמש באחד הבתים.

ומדבריו הקדושים למדנו שקדושת התורה היא בעצם תוכן ענינה. והנה הרמח"ל מכוין בזה, שכל דין ודין מדיני התורה שהאדם זוכה ללמוד ולהבין, הרי נכנס אור להאיר בנשמתו, כאשר יכנס ניצוץ השמש באחד הבתים, וזהו ותורה אור, אור ממש. ולפי זה ניתן להבין עוד, שלא רק שתוכן התורה וידיעותיה קודש הן, אלא שגם צורת האותיות, וגם צורת הבעתן, הכל בכל מכל כל, קודש קדשים הן לד'. וממילא שכאשר נחקקו תוכן דברי הלוחות בהלוחות, חלה בהם קדושה מיוחדת שהקדישה בורא כל עולמים יתברך. וזהו, **והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלחת.**

והנה איך שיהיה, צריך להבין מה שאמר התנא הקדוש באבות שהבאנו, שנבראו בערב שבת בין השמשות, הכתב והמכתב והלוחות, הלא התורה נבראה בתקע"ד דורות קודם שנברא העולם.

ועי' בזה בספר **מגלה צפונות** לבעל **השבט מוסר**, בפרשת בראשית, שאף שהתורה בעצמותה נבראה קודם בריאת העולם, אבל לא היתה כתובה באופן זה שהיא כתובה לפנינו, וזה נתחדש בערב שבת בין השמשות.

ועצם הדברים מפורשים בדברי רש"י באבות שם שכך כתב, והכתב, גוף האותיות נברא מששת ימי בראשית, ואף על פי שהתורה קדמה לעולם אלפים שנה, לא היה בה גוף האותיות, אלא בעל פה היתה עומדת. ע"כ לשון רש"י שם.

ועיין שם בספר **מגלה צפונות** שגילה סוד גדול ונורא, ראוי למי שאמרו. דהנה צריך להבין מה היה מיוחד בהנך עשרת הדברים, שלא נכללו במעשה שמים וארץ וכל צבאם, ולמה נזדמן שנבראו בזמן של ערב שבת בין השמשות.

וכתב על זה רבינו בעל **המגלה צפונות** כך, שאותם עשרה דברים כולם לא היו נצרכים להיות חלק מן הבריאה, ולא היה בהם צורך כלל מצד עצם צורך הבריאה. אולם זה היה רק קודם חטא עץ הדעת, אכן לאחר חטא הראשון, היה צורך לאלו הדברים, ולכן נבראו בזמן המיוחד הזה. והיינו שהקלקול של חטא אדם הראשון גרם לכך שהיה נצרך לברוא את אותם עשרה דברים.

והנה בשלמא דברים כעין פי הארץ ופי האתון מובן לומר שלא נצרכו רק אחר החטא הראשון, אמנם היותר קשה הוא לכאורה, הכתב והמכתב והלוחות, וכי ניתן לומר שלא היה נחוץ לעולם הכתב והמכתב והלוחות, הלא כל הבריאה לא נבראה רק בשביל התורה כידוע.

אמנם כך חידש בעל **המגלה צפונות**, שקודם החטא לא היה נחוץ שום כתב מכתב ולוחות, כי אף שכבר היתה התורה הקדושה בבריאה, היתה אפשרות שיקבלו תורה בלא שום כתב ומכתב, ובלא לוחות, אלא מיד שהיו מקבלים היתה התורה חרותה על לוח ליבם, ולא היתה משתכחת מהן כל עיקר, ורק לאחר החטא, שהאדם הפך גשמי יותר, נולד המצב של שכחת התורה. ולכן היה צריך בערב שבת בין השמשות, לברוא את הכתב והמכתב והלוחות. והבן.

ועי' רש"י באבות על המשנה הנ"ל שכתב, והמכתב, עט סופר, גריפ"א בלע"ז, שבו חקק עשר הדברות על הלוחות שניתנו למשה, אותו עט נברא מקדם וגם הלוחות הראשונות מאז נבראו ומוצנעות היו אצלו עד אותה שעה. ע"כ.

ונראה שהחידוש הגדול שזכו ישראל עם קדושים בהלוחות, היה שכביכול הקדוש ברוך הוא כותב להם הוראות ושולח להם בכתב, והוא ענין דבקות של עם ישראל עם אלקיהם שכותב להם מכתב מאלקים. ולזה היה צריך בריאה חדשה של הלוחות הכתב והמכתב. והיינו שהקדוש ברוך הוא ברא בריאה של לוחות שעליהן נכתבו עשרת הדברות ועט סופר שבו נכתבו הדברים.

ואיה שוקל ואיה סופר לתאר לנו השמחה בקבלת הלוחות ומכתב אלקים. ואף שבסופו של דבר נשתברו הלוחות, עם כל זה קיבלנו לוחות שניות שפסלן משה רבינו אדון הנביאים,

ועליהם כביכול הקדוש ברוך הוא כתב אותם דברים ממש, באותו עט סופר. איה שוקל
ואיה סופר...

יהי רצון שנזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה באהבה
וביראה.

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

תוכחה בדרך הנכונה לשמירת שבת כהלכתה!

וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת (לא, טז)

סח איש ירושלים:

בשכונת מגוריי התגורר יהודי נכבד ונעלה, איש יקר וירא שמים מאד, שהצליח להקים דורות ישרים ונאמנים, אנשי מעלה המאירים את העולם בתורה ובחכמה ובמעשים טובים. בביקור חג שערך פעם בביתנו, נענה ואמר בכנות, כי את כל חייו וחיי משפחתו המפוארת הוא חייב להרב זאקס! מיהו אותו הרב זאקס, מה מעשהו, ומדוע זכה להציל נפשות כה רבות מישראל?

על כך פתח אותו יהודי וסיפר את קורות חייו בעבר:

עליתי ארצה בבחרותי לאחר שנות השאת והשבר, כל מאורעות ומוראות השואה האיזומה עברו עליי עד להרס נפשי המוחלטת. הגעתי לכאן ע"י אחת היעליות המפורסמות, שלא היו אלא 'ירידות', באמצעות הארגונים הציוניים שביקשו למחוק כל סממן של יהדות.

באתי לאחר תלאות ממושכות לאחד הקיבוצים הנודעים בסביבות ירושלים, כמובן שמצבי הרוחני הדרדר שם במאד מאד, שם מצאתי גם את זוגתי שהתאימה לי כמעשיי. במסגרת הקיבוץ התקדמתי בדרגתי עד שהתעליתי להיות מזכיר הקיבוץ.

אני נזכר כעת, כי 'עונג השבת' הנעלה ביותר שחוויתי אז, היתה רגילות נסיעתי מדי שבת בשבתו רח"ל עם רכבי לירושלים, שם אהבתי עד מאד לנסוע דווקא באיזור 'כיכר השבת', ולמשמע קולות המחאה: 'שבת! שבת!' הייתי מתענג לנסוע שוב ושוב למקום הזעקה ולהכעיס את המוחים.

שבת אחת כשהגעתי לירושלים, עצרתי את הרכב שלי משום מה באמצע רחוב חרדי, ואז נאספו עליי כל אנשי המקום בזעקות וקולות מחאה אדירים וביקשו לעשות בי שפטים גדולים על חילול השבת בתוככי ירושלים. כמובן לא שתקתי להם, ועניתי להם שהם לא בעה"ב על העיר ואני מצפצף עליהם...

התחיל ויכוח קולני וכמעט שהגיע לתגרת ידיים, אך אז צצה דמותו המאירה של יהודי בעל הדרת פנים - ה"ה הרב הגאון רבי מרדכי לייב זאקס זצ"ל. התברר כי הינו רב חשוב הזוכה לאהדה בקרב הציבור, משום שכולם פינו לו מקום וכבדוהו. אני הבחנתי מתוך הרכב כי אותו רב מרגיע את קהל המוחים ומדבר אל לבם ומשכנע אותם לפזר את השטח, ופילסתי לעצמי תיכף מקום לברוח ולהגיע אל הקיבוץ.

אבל אם חשבתי שהסיפור עם הרב העלום נגמר, מה נדהמתי למחרת לשמוע דפיקות עדינות על פתח ביתי שבקיבוץ, ומי האורח? - אותו רב הדור הפנים שפיזר אתמול את ההפגנה והציל אותי מזעם ההמון! לפליאתי איך הצליח לאתר את מקום מגורי, השיב בפשטות: 'אמנם מחלל שבת הנך, אבל אני מאמין שאינך גנב, וכך - הרכב בו אתה נוהג, בוודאי שייך לך'...

לא הבנתי מה שייכות דבריו להצלחתו למצוא כתובתי - 'פשוט מאד', הסביר, 'אתמול בעיצומן של המהומות בכיכר השבת, בחנתי את מספר הרכב שלך, הכנסתי את המספר עמוק במוחי, מיד בצאת השבת רשמתי אותו לפניי. הבוקר ביררתי אצל רשויות הרישוי על פרטיו של בעל הרכב, והנה אני כאן לפניך'...

נדהמתי מעוצמתו של אותו רב פלאי, נפעמתי עוד יותר מסגנון דבורו הנעים והאווהב: 'אמנם מחלל שבת הנך, אבל בוודאי שאינך גנב' □ הוא הצליח להתחבב עליי עד מהרה, יצא אתי לטיול בין שבילי הקיבוץ, סובב וטייל איתי בידידות ובחיבה ובתמיכת ידו הרחומה והאווהדת, שוחח עמי בנעימות על התורה והמצוות, וסופו של אותו טיול מופלא הסתיים כאן בשכונה הזאת.

כמובן שה'טיול' נמשך זמן רב, ולא הגעתי בבת אחת לאן שהגעתי, אבל בזכות אותו צדיק וסבלנותו הנפלאה הצלחתי לשכון בשכונה של אנשי ירושלים של מעלה, קהל יראי ה' ועוסקים בתורה ומגדלים דורות ישרים מבורכים על ברכי היהדות הצרופה.

(הרב ש' רוזנפלד, טיב הקהילה בחוקותי תשע"ד)

*

בחודש אלול, שנת תרל"ט, באו לפני רבה של ירושלים הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל וסיפרו לו כי במושבה פלונית מחללים שבת. רבי שמואל שלח לקרוא את רבי זלמן חיים ריבלין זצ"ל ואמר לו: אני שולח אותך בשמי למושבה להוכיח אם זו אמת, ואם כן - תמצא את הדרך הנכונה לתקן זאת.

רבי זלמן חיים נסע לשם. ויהי כבואו שמה קבלוהו בכבוד גדול בשל היותו שלוחו של הרב מירושלים. נתנו לו חדר לנוח מטורח הדרך, אחרי שנח מדרכו נכנסו לפניו מנהל המושב וחברי ועד המושב ושאלו אותו לסיבת בואו.

הוא סיפר להם בצורה גלויה בשביל מה בא ושאל אותם אם חלילה עובדים בשדה בשבת. הם ענו אותו: "חס ושלום, לא עובדים שום עבודה בשבת". שאל אותם, "מה עם האוכל בשבת, האם מבשלים בשבת חלילה?" ענו: "חס ושלום, בשבת לא מתקנים שום דבר אוכל, רק הכל מכינים מערב שבת".

שאל אותם: "האם יש עירוב?" ענה לו המנהל: "אין עירוב, ואני לא מרשה לעשות עירוב". שאל אותו: "למה לא תרשה לעשות עירוב? הלא מצוה לעשות עירוב, ואם אין עירוב הלא אסור להוציא שום דבר מן הבית לחוץ ולא להכניס שום דבר מן החוץ לתוך הבית, ולא מבית אחד לחבירו, וכל מה שמוציאים או מכניסים הרי זה חילול שבת"...

ענה המנהל: "אם תגידו לי שצריך להקיף את כל המושב בכתלים גבוהים ואז יהיה מותר לטלטל בכל המושב, הייתי עושה זאת. אבל כשאתם אומרים - אין צורך למחיצה שלמה אלא רק להקיף את כל המושב עם חוט דק כחוט השערה, ובזה כבר מותר לטלטל, אני אומר לכם - אם על ידי החוט הזה מותר כבר לטלטל, אז גם בלי החוט מותר! לא ארשה לעשות דבר שאני לא מבין אותו!"

אמר להם רבי זלמן חיים, שמעו סיפור: פעם היה יהודי חולה. הביאו לפניו רופא לטפל בו, ונתן לו מיני רפואה ולא הועיל כלום. הביאו עוד כמה רופאים ונתנו לו מיני רפואות, וגם זה ללא תועלת. והנה באה שמועה כי בא לכאן ממרחקים פרופסור גדול, תיכף הלכו להביאו לבית החולה כדי להציל נפש יהודי.

הפרופסור בא ובדק את החולה ואמר שיש לזה רפואה בדוקה ומקוה לה □ שהחולה יתרפא על ידי זה. הרופא נשאר יושב ליד החולה ואמר לבני ביתו של החולה שיביאו את הרפואה מבית מרקחת כי הוא רוצה לראות איך החולה מתחיל לקחת את התרופה. תיכף הביאו קופסה קטנה עם טבליות ומסרו אותה ליד הרופא, הוא פתח את הקופסה והוציא משם טבליה קטנה (כדור קטן מאד) ונתן אותו לחולה ואמר לו תבלע את זה.

אמר החולה לרופא: "אני לא אקח טבליה זו". שאל הרופא: "מדוע?" אמר החולה: "תראה כמה טבליות גדולות כבר לקחתי וכמה כפות גדולות של רפואה כבר שתיתי ולא הועיל לי כלום, ומה תועיל לי טבליה קטנטנה זו? לא אקח את זה!"

אמר הרופא: "שמע נא ידידי, יעילות הרפואה אינה תלויה בגודל הטבליות ולא בגודל בקבוקים עם רפואה, אלא השי"ת הוא בורא רפואות, וצריך סיוע מן השמים לכוין את התרופה שתועיל בעזרת ה'. אם אתה רוצה, בוא אלי ותלמד חכמת הרפואה ותבין את זה, אבל חבל שעד שתלמד להבין זה תוכל למות חלילה מגודל מחלתך. אני מייעץ לך שתיקח את הרפואה וכשתתרפא בעזרת ה' תבוא אלי ותלמד חכמת הרפואה".

החולה קיבל את הדברים ובלע את התרופה, ובעזרת ה' נתרפא והיה כאחד האדם. אחר כך אמר: מודה אני לה' יתברך שריפא אותי, ולמה אני צריך עכשיו ללמוד רפואה? אני תפילה שה' יתברך יצליח את הרופאים הנאמנים ויהיו שלוחים מאתו יתעלה להמציא לחולים את רפואתם הנכונה".

"כך אתה, המנהל", סיים רבי זלמן חיים, "אם ברצונך להבין למה חוט דק מתיר את הטלטול, עליך לבוא לירושלים ותכנס לשיבה ותלמד מסכת שבת, ומסכת עירובין, ותבין את זה, אבל חבל שעד שתלמד את זה, יחללו כאן את השבת. אני מייעץ לך לסדר את העירוב וישמרו את השבת כהלכתה, ואחר כך תבוא עמי לירושלם ללמוד".

המנהל התרגש מאד מן הדברים, קם ממקומו ואמר: "אני מביא תיכף קורות עם חוטי ברזל, ומבקש מהרב לתת הוראה לפועלים לסדר את העירוב כהלכתו". לא עברו כמה שעות והעירוב הוקם מסביב למושב.

גיליון שבת אורה מתוך הספר צוואת מרדכי)

סיפר הרב עזריאל טאובר זצ"ל: השתתפתי באחד הסמינרים שנערכו לבעלי תשובה, בליל שבת לאחר מספר הרצאות, המשכתי לדבר עם צעיר שבצעירותו היתה לו שייכות ליהדות, אולם הוא נטש ועזב את הכל, בנוסף לכך היו לו צרות רבות בחייו והוא הגיע עד הדיוטא התחתונה ממש. ישבנו ושוחחנו על עניני אמונה ומצוות, לפתע באמצע שיחתנו הוא מבקש את סליחתי, כי הוא רוצה לצאת החוצה לכמה רגעים, שאלתי אותו להיכן הוא הולך בשעה כה מאוחרת בלילה, והוא השיב לי כי אין לו את העוז והחוצפה לעשן בפניי בליל שבת, אך הוא חייב לעשן, ולכן הוא רוצה לצאת לעשן לכמה רגעים.

לא ידעתי מה לעשות, התחבטתי מאד, מצד אחד אם אומר לו שאסור והוא יענש על כך, אוכל לאבד אותו לגמרי, שהרי הוא יודע את כל הדברים הללו ולמרות זאת הם אינם משפיעים עליו, מצד שני איך אוכל לשתוק לנוכח חילול השבת וצער השכינה העצום הנוצר כשיהודי מעשן בשבת, והנה הקב"ה האיר את עיני, פניתי לבחור ושאלתי אותו: נניח לרגע, כביכול, שהקב"ה מתגלה אליך ומבקש ממך: "תן לי בבקשה סיגריה", האם היית נותן לו.

כן!

המשכתי לשאול: אפילו אם היתה זו הסיגריה האחרונה שלך!

כן! אם הייתי יודע שהוא צריך את זה, הייתי נותן לו, והייתי מתכבד בכך.

פניתי שוב ואמרתי לו: דע לך כי בכך שלא תעשן עכשיו, אתה נותן לו הרבה יותר מסיגריה אחת. האם אתה מסכים לתת לו את זה.

הוא השיב לי: אם זה נכון, ואתה רציני, אני מוכן.

אמרתי לו כי אני מוכן להשבע לו שזה נכון.

כך התחילה שמירת השבת הראשונה שלו. בכל פעם שהוא אינו מעשן הוא נותן, כביכול, סיגריה לקב"ה. אותו בחור התעלה במשך השנים וב"ה כיום הוא עצמו מחזיר יהודים בתשובה.

גם בעולמנו שלנו, לו היינו חיים מתוך אמונה פשוטה ותמימה בדברי חז"ל, היה קל לנו הרבה יותר לעמוד מול נסיונות ופתויי היצר, אם היינו מאמינים באמונה שלימה כי אנו נותנים לקב"ה את קיום התורה והמצוות שלנו, והוא כביכול אינו יכול לקבל זאת מאף אחד אחר מלבדנו, נמצא אם כן שהוא כביכול צריך אותנו, לנוכח מחשבות אלו היינו נראים אחרת.

יתר על כן, אם היתה לנו תחושת אמת שכביכול הדבר פוגע ומכאיב לה' יתברך כאשר
איננו נוהגים כשורה, היינו מתייחסים באופן שונה ונעלה יותר לכל עבודת ה'.

(הג"ר עזריאל טאובער ז"ל, פרקי מחשבה - אמונה ובטחון, עמ' סה)

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

למה נבחר בצלאל לבנות המשכן

ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה (לא, ב)

איתא בגמ' ברכות (נה). "א"ר יוחנן פרנס טוב מכריז עליו הקב"ה בעצמו דכתיב ראה קראתי בשם בצלאל". והנה צריכים להבין כוונת הגמרא איך היה אופן ההכרזה, האם היה בת קול שיצא בתוך המחנה או שהיה הכרזה באופן אחרת, וכן תמה על זה בדרש משה מהגר"מ פיינשטיין זצ"ל (ח"א לפר' ויקהל), שלכאורה אינו מובן איך היו בני אדם רואים דבר זה, ומ"ש מבחירת אהרן שלא נאמר דבר זה. וע"ע בזה באגרות משה סוף חלק ט במכתב ג' שגם עמד על זה.

והנה מלשון רש"י בגמ' ברכות (שם) נראה שבא ליישב תמיה זו שכתב "ראה משמע הבן בלבך תן עינך בדבר", מדבריו נראה שלא היה הכרזה כפשוטו, וכוונת הגמרא היא שעל ידי מעט התבוננות ועיון, היו יכולים להבין ולראות בעליל איך שנבחר בצלאל למלאכת המשכן. וצריך להבין אין אנו רואים את זה?

ונראה לומר בהקדם דברי הגמרא סנהדרין (סט:): שציין דבר פלא שדורות הראשונים היו מולידים בנים כשהיו בני שמונה שנים, ולמד הגמרא דבר זה מבצלאל שהיה בן י"ג שנים כשעשה המשכן וזקנו חור היה בנו של כלב בן יפונה, וכתיב בספר יהושע שכלב היה בן ארבעים שנה בשלח משה אותו, נמצא דכולם הולידו בני שמונה שנים עיי"ש.

(וז"ל הגמרא "תניא דורות הראשונים לבר תמניא אולידו מנלן דכתיב בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה וכתיב (ד.ה. א' א') זיקח לו את אפרת ותלד לו את חור, וכי עבד בצלאל משכן בר כמה הוי, בר תליסר דכתיב 'איש איש ממלאכתו' ותניא שנה ראשונה עשה משכן שניה הקימו ושלח מרגלים וכתיב (יהושע י"ד) ויאמר כלב בן ארבעים שנה אנכי בשלח משה עבד ה' אותי, דל ארביסר דהוי בצלאל פשי להו עשרים ושית, דל תרתי שני דתלתא עבורי אשתכח דכל חד וחד בתמני אוליד").

וכתב על זה בחי' הר"ן (שם סט). "מאי דאמרינן דדורות הראשונים אולידו מקמי גדלות, היינו דוקא באותם שמוכרח לנו לומר כן מכח הפסוק אבל באחרים לא אולידו אלא בני י"ג שנה ויום אחד ואם ימצא קטן מוליד הוי מעוטא דמעוטא ולא חיישינן לו". וכן איתא ביד רמה (שם סט). "והא דאמרינן לקמן גבי דורות הראשונים דאוליד בתמני ההיא סייעתא דשמיא הואי ולא גמרינן מיניה".

ובדבריהם מיושב קושית הספר סנהדרי קטנה (מהגאון ר' אברהם יהושע העשיל אב"ד קאזניץ) שתמה ממה שכתב רש"י בחומש פר' תולדות בפסוק "ויצחק בן ישיש שנה בלדת אותם" דמפרש כיון דרבקה היתה בת ג' שנים כשנשאה המתין לה עשר שנים עד שתהיה

ראויה להריון, והלא דורות הראשונים היו כבר מולידים בשמונה ומ"ש מבת שבע שמבואר בקרא שאוליד בשית משום איתתא בריא? ולפי הר"ן ויד רמה מיושב תמיהתו.

וכן איתא ברבינו בחיי (ויצא כט טו) שהטעם שאמר יעקב אבינו אעבדך שבע שנים "כדי שתשלים רחל י"ב שניה ותהיה ראויה להריון כי קטנה היתה בת חמש שנים כשבאה עם הצאן ולא היתה ראויה לאיש כלל" עכ"ל. ובחת"ם (ליקוטים פר' ויצא ד.ה. אעבדך) הקשה על רבינו בחיי "ודבריו תמוהים הא קיי"ל ר"פ בן סורר ומורה דדורות הראשונים היו האנשים מולידים בני שמונה שנה ונשים בנות שש וא"כ אכתי קשה למה הרחיק זמן שבע שנים וצ"ע על דברי רבינו בחיי ז"ל" עכ"ל החת"ם. ולפי דברי הר"ן ויד רמ"ה מיושב תמיהתו.

(אמנם יש לציין לדברי חז"ל במסכת סופרים (פר' כא) שדינה בת שש שנים היתה כשהולידה את אסנת, ובסנהדרין (סט:)) איתא שבת שבע אשת דוד המלך אמרה שילדה בהיות בת שש שנים, אבל בדרך כלל אמרו (יבמות יב:)) שאין אשה מתעברת בפחותה מי"א שנים ויום אחד, ובגמ' נדה (מה.) אמרו על אשה אחת שאמרה שהרתה בת שבע שנים (שעדותה שקר).

ומעתה מובן מעצמו איך היו יכולים לראות שנבחר בצלאל למלאכת המשכן, דהלא גם אז לא היה הדרך שבני אדם יולידו קודם שנת הי"ג, ופתאום ראוי כולם שינוי גדול בטבע תולדות האדם בדבר היוצא מן הכלל כולו, איך ששלשה דורות זה אחר זה ממשפחה אחת, כלב, חור ואורי, כולם הולידו כשהיו בני שמונה שנים מה שלא היה כן בשום אדם אחר במדבר, והכל היה כדי שיהא בצלאל בן י"ג שנים וכשר לעשות מלאכת המשכן.

הרי שבמעט התבוונות היו יכולים לראות בעליל איך שמן השמים נשתנו סדרי הולדה של משפחת בצלצל, כדי שבצלצל יהא גדול בן י"ג שנים וכשר לבנות המשכן. ובזה גם מבואר למה התורה מתייחס לבצלצל בן אורי בן חור, ולא הסתפק רק בהזכרת שם אביו בצלצל בן אורי, כמו בשאר אנשים שמוזכרים רק בשם אביהם ולא בשם זקניהם, אלא שטעמא של דבר משום ששלשה דורות הללו כולם נולדו כשאביהם הן רק בן ח' שנים, וכלשון הגמרא סנהדרין הנ"ל "אשתכח דכל חד וחד בתמני אוליד" וזה היה פלא מופלא.

אמנם, עדיין צריכים להבין למה נבחר דוקא בצלאל מכל ישראל לתפקיד נשגב זה, ואיזה מידה ומעלה היה בו יותר מכל בני ישראל, ובחתם סופר (ה"ח פר' ויקהל) כתב "זהו דבר נפלא מאוד שיהיה אדם אחד ממולא בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה והוא בן י"ג שנה, ויש בישראל חכמי לב זקנים ונבונים ולא נמצא אחד כמוהו, ואין זה אלא מתנת אלקים לו על שהיה בן בנו של חור שנתן נפשו על עשיית העגל". עיי"ש.

וכן כתב במשך חכמה (שמות לה, לא) שמעלת בצלצל היה תוצאה משרשיו שהיה "בן אורי בן חור למטה יהודה". בצלאל בא ממשפחה של יהודים שהראו מסירות נפשם להקב"ה, בעת קריאת ים סוף היה זה מטה יהודה שקפצו לתוך הים, ובעת העגל נהרג חור על קידוש ה' כשמיחה על עובדי העגל. ויש להוסיף דגם כלב אביו של חור הראה מסירות נפשו כשעמד נגד המרגלים וכדכתיב "ועבדי כלב עקב רוח אחרת היתה עמו".

למה נבחר בצלאל לבנות המשכן

ומהלך אחרת שמעתי לפני שנים רבות מיהודי אחד מארץ ישראל (ת"ח חשוב מכולל חזון איש ואיני זוכר שמו) שאמר דבר נפלא דמצינו דחור מוזכר בתורה בקשר לשלשה דברים, ובכל פעם רש"י מדגיש ומודיע אותנו שחור היה בנה של מרים. הפעם הראשון הוא בסוף פרשת בשלח כאשר יצאו למלחמה כנגד עמלק כתיב "ומשה ואהרן וחור עלו ראש הגבעה", "אהרן וחור תמכו ידיו" ורש"י כותב שם "חור בנה של מרים היה". בפעם שניה מוזכר חור בסוף פרשת משפטים, כאשר משה רבינו עלה להר סיני, וכשמשה רבינו נפרד מבני ישראל אמר להם "אהרן וחור עמכם מי בעל דברים יגש עליהם" וגם שם כתב רש"י "חור בנה של מרים היה", ופעם שלישית כאשר נבחר בצלאל לבנות המשכן, מודיע לנו התורה שבצלאל היה בן אורי בן חור, ורש"י בריש ויקהל מודיע לנו לפעם שלישית "חור בנה של מרים היה".

והנה צ"ב למה רש"י כפל ושילש לנו שלשה פעמים שחור היה בנה של מרים ולא הסתפק בפעם הראשון שהוזכר בפרשת בשלח? והקושיא בולטת ביותר מדברי רש"י בפר' ואתחנן שלא פירש עוד הפעם העשרת הדברות, וכתב רש"י הטעם "כבר פירשתים" וכן בפר' ויקהל בפרשת לחם הפנים כתב רש"י "כבר פירשתים", ואם כן מה נשתנה כאן שרש"י מפרש שלשה פעמים שחור היה בנה של מרים.

ואמר אותו יהודי דבר נפלא לפי מה דאמרו חז"ל (סוטה יא:), והובא ברש"י בפר' שמות) עה"פ "ויעש להם בתים", שמיוכבד יצא בתי כהונה ובתי לוייה, וממרים יצא בתי מלכות. והנה במסירת נפשם של יוכבד ומרים, שניהם מסרו נפשם בשוה וסירבו לשמוע לגזירת פרעה, ולמה נגרע שכר מרים שלא זכתה לראות בחייה פרי מעשיה ושיהא צאצאיה נוהג במלכות, ורק מאות שנים אחרי פטירתה התחיל מלכות בית דוד, משא"כ יוכבד זכתה שממנה יצאה בניה משה רבינו ואהרן הכהן, וזכתה לראות בחייה השכר של בתי כהונה ובתי מלכות, משא"כ מרים לא ראתה בחייה קיום השכר של בתי מלכות, והדבר צ"ב למה נשתנה שכר מרים משכר יוכבד, שלא זכתה לראות בחייה שצאצאיה הם מלכים?

ואמר היהודי הנ"ל דקושיא זה בא רש"י לתרץ, והיינו דאע"פ שכולנו מצווים לשמור ולקיים כל התרי"ג מצוות, אבל בפועל א"א לשום יחיד לקיים כל התרי"ג מצוות, דיש מצות שמוטלות רק על אנשים, ויש מצות המיוחדות רק לנשים, ויש מצוות המיוחדות רק לכהנים וכו'. וכמו כן יש מצות המוטלות על מלכים, וכמבואר ברמב"ם הל' מלכים (ריש פר' ה) שמוטל על המלך להחליט מתי היא הזמן הנכון לערוך ולצאת במלחמה כנגד עמלק ולמחקו מן העולם, וז"ל הרמב"ם שם "אין המלך נלחם תחלה אלא על מלחמת מצוה ואיזו היא מלחמת מצוה זו מלחמת שבעת עממים ומלחמת עמלק, מלחמת מצוה אינו צריך ליטול בה רשות בית דין אלא יוצא מעצמו בכל עת וכופה העם לצאת".

וכמו כן המלך מצווה להעמיד הדעת על תילה לראות שהבתי דינין והסנהדרין נמצאים בכל עיר ועיר, וז"ל הרמב"ם (סוף פר' ד) "ותהיה מחשבתו ומגמתו להרים דת האמת ולמלאות העולם צדק שאין ממליכין מלך תחלה אלא לעשות משפט ומלחמה שנאמר ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו".

למה נבחר בצלאל לבנות המשכן

וכן מוטל על המלך לבנות הבית המקדש כמבואר ברד"ק (שמואל ב, ז,א) וז"ל "מצוה היה על ישראל לבנות בית המקדש אחר שינוחו מן המלחמות שנאמר והניח לכם מכל אויביכם מסביב וגו' והיה המקום אשר יבחר וגו' לשכנו תדרשו ועל המלך מוטל לעשות ולצוות את ישראל לעשות לפיכך ויאמר המלך אל נתן הנביא כלומר שישאל את פי ה' על בנין הבית ובאיזה מקום יבנה".

ולכן בפר' בשלח כאשר עמלק תקף את כלל ישראל, צוה הקב"ה למשה אהרן וחור לעלות ראש הגבעה, וצריכים להבין למה נבחר דוקא חור מכל ישראל לעלות עם משה ואהרן, ומי הוא איש זה שזכה למדריגה נשגבה זאת, ומתרץ רש"י "חור בנה של מרים היה", והיינו דמאחר שממרים יוצא בתי מלכות לכן נבחר חור מכיון שזה מצוה המוטל על המלך.

וכמו כן בפר' משפטים כאשר משה רבינו עלה להר סיני שוב נבחר חור, והפעם הוא נבחר לתרץ כל דבר קשה וללמד תורה לישראל, ועוד הפעם קשה למה מכל ישראל נבחר דוקא חור, ומתרץ רש"י עוד הפעם "חור בנה של מרים היה", כלומר שלכן נבחר חור משום שגם זה מצוה המוטל על המלך להרים דת האמת ולהעמיד הדעת על תילה. וכאשר נהרג חור, נבחר נכדו בצלאל לבנות המשכן, ולכן מפרט התורה יחוסו של בצלאל, "בצלאל בן אורי בן חור" ומדגיש רש"י "חור בנה של מרים" ולכן המצוה שייכת לו משום שזהו ממצות המלך לבנות בית המקדש.

ומזה אנו רואים איך נתקיים "כי לא יטוש ה' את עמו" ואין הקב"ה נשאר חייב לאף אחד, ומכיון שמרים הנביאה מסרה נפשה להציל יהודים מגזרת פרעה ושיהיה המשך לכלל ישראל, לכן אע"פ שלא היו מלכים במדבר, עכ"ז זכתה מרים הנביאה לראות בחייה איך חור בנה נתכבד מכל ישראל כאילו היה מלך ומצוות המלך נעשים על פיו, ואחריו נבחר בצלאל לבנות המשכן מכיון שהיה נכדה של מרים.

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה.

בעריכת ה' מ"צ גולדבאום, עורך ספרי קובץ פרשיות, קובץ מאמרים ושמחת אלעזר

בחירה - כח חיובי או שלילי?

וְהִלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹקִים הַמָּה, וְהַמְכַתֵּב מִכְתָּב אֱלֹקִים הוּא, חֲרוּת עַל הַלַּחַת (לב, טז)

דרוש חז"ל (אבות פרק ו) "אל תקרא 'חרות' אלא 'חרות', שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה".

*

אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה

כח-הבחירה אינו כח חיובי מחמת עצמו, אלא מחמת האפשרות שניתנה לאדם לשלוט עליו. חז"ל אומרים: "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה". ולכאורה הדברים דורשים הסבר. אם אדם נמצא במקום שאינו יכול להשיג אוכל כשר, והוא רעב, ודאי שאסור לו לאכול. נשאלת השאלה: האם הוא בן-חורין?

על כרחך צריך לומר שישנם דברים רבים שאמנם אין הוא חופשי לעשותם, אך בכל זאת הוא מוגדר "בן חורין", וזהו מחמת שחירות אמיתית תלויה בשליטה-עצמית.

*

פחז כמים

יעקב אבינו אומר לראובן, בנו-בכורו: "פחז כמים אל תותר" (בראשית מט, ד), ופירש רש"י: "פחז כמים. הפחז והבהלה אשר מהרת וכו', כמים הללו הממהרים למרוצתם. לכך: 'אל תותר'. אל תרבה ליטול כל היתרות הללו (כהונה ומלכות) שהיו ראויות לך" וכו'.

ראובן היה הבכור ועל כן השלטון על אחיו היה צריך להיות שלו. אך יעקב אבינו ע"ה המשיל את הנהגתו למים. לנוול אין צורה עצמית. הוא זקוק לכלי כדי שיהיה שמור, והוא מקבל את צורת הכלי. לעומתו, מוצק שומר על צורתו. ויעקב אומר: היות וטבעך הוא כמים, אתה לא יכול לשבת במלכות. כדי לקבל שלטון, להיות מנהיג, אדם זקוק לשליטה-עצמית מפותחת ביותר.

*

אל תהיו כסוס כפרד אין הבין

בדומה לכך, הרמב"ם (פירוש המשנה, הקדמה לפרק חלק) מבאר את הפסוק בתהילים (לב, ט): "אל תהיו כסוס, כפרד אין הבין, במתג ורסן עדיו לבלום בל קרב אליך", שאין

בחירה - כח חיובי או שלילי?

לבהמה דעת לכוון את תנועותיה בדרך שלא תזיק. ולכן, אם יש לאדם בהמה, אסור לו לתת לה לנוע בחופשיות. עליו לרסן ולכוון אותה.

וממשיך הרמב"ם שכוונת הפסוק היא, שהרי אתם בני-אדם. לכם יש דעת ושכל. אם כן עליכם להשתמש בשכלכם כדי להבין מה מותר ומה אסור לעשות. עליכם לשלוט על עצמכם בשלטון פנימי, ואז לא יהיה צורך לרסן אתכם מבחוץ.

[וז"ל הרמב"ם שם: "...אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במתג ורסן עדיו לבלום, כמו שהמונע את הבהמות מן ההשתלחות הוא דבר מבחוץ, כמו המתג והרסן, ואין ראוי שיהיה אדם כן, אבל יהיה המונעו מאתו ומעצמו, רצוני לומר צורת האנושית כשתהיה שלימה היא תמנענו מאותן הדברים שמונעין ממנו השלמות, והם הנקראים מדות רעות, והיא תזרז אותו ותדחנו אל מה שיביאהו אל השלמות, וזהו המדות הטובות..."].

*

דרך ארץ קדמה לתורה

כאמור, השלטון על הבחירה החפשית הוא עיקרו של בחינת בן-החורין שבאדם. המידות הטובות הן תוצאה משליטה מוחלטת על הבחירה-החופשית, ובכוחו ומחובתו של האדם לסגל לעצמו מידות אלו.

על פי התורה עלינו לשנות את עצמנו לטובה, והתורה גם נותנת לנו את הכלים לעשות זאת. כשם שמים זקוקים לכלי, גם לימוד התורה זקוק לכלי, לאדם בעל מידות טובות. המידות הן הכלי של התורה, ולכן "דרך ארץ קדמה לתורה".

*

הדרך לקניית מדות טובות

לדעת הרמב"ם רוכשים מידות טובות על ידי עשיית מעשים טובים לרוב, וההרגל על כל דבר שלטון [א"ה: עיין הלכות דעות פ"א הלכה ז: "וכיצד ירגיל אדם עצמו בדעות אלו עד שיקבעו בו? יעשה וישנה וישלש במעשים שעושה... ויחזור בהם תמיד, עד שיהיו מעשיהם קלים עליו ולא יהיה בהם טורח עליו ויקבעו הדעות בנפשו" וכו']. על האדם לחזור בתדירות על מעשים המתאימים למידות טובות, ולאחר שחוזרים על המעשה כמה פעמים, הוא הופך לחלק מאישיות האדם. ובנוסף, כמובן שאין להזניח את לימוד התורה נכי "בראתי יצר הרע, בראתי לו תורה תבלין".

*

רק "חירות" עם תורה היא ברכה

כמעט מיד לאחר יציאת מצרים עמדו בני ישראל לפני הר סיני וקיבלו את התורה. זו היתה השלמה ליציאה לחירות, כי אז הם נעשו, כאמור, בני חורין אמיתיים (ולכן "ולקחתי", המדבר על מעמד הר סיני, הוא אחד מארבעה לשונות הגאולה). ללא קבלת התורה, וללא האפשרות שהתורה מעניקה לאדם לשפר את מידותיו, היציאה הגשמית מעבדות היתה עלולה להפוך להם לרועץ. עתה, עם קבלת התורה, החירות הפכה לברכה גדולה, המאפשרת עבודת השם ותיקון המידות.

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

ה'דעת' הישנה, וה'דעת' החדשה

הַעֲשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהַדֵּל לֹא יִמְעִיט מִמִּחְצֵית הַשֶּׁקֶל לְתֵת אֶת תְּרוּמַת ה' לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁיכֶם
(ל, טו).

נראה כאן מהפסוק שההיפך של 'עשיר' הוא 'דל', אולם בשאר מקומות ברוב פעמים
מצינו שההיפך של עשיר הוא 'רש', וכן מצינו שההיפך הוא 'אביון', גם יש להבין למה
תופס הפסוק רק את הדוגמא של עשיר ודל, ואינו מזכיר שהדין שאסור להרבות ולהמעט
הוא גם אצל 'נדיב וקמצן'.

ונעיין בס"ד בשורשים של 'עשיר' ו'דל'.

עשיר

חז"ל אמרו 'איזהו עשיר השמח בחלקו', והיות וכל סגנון המשנה שם הוא לחדש שם הוא
שיש מעלות שמשיג אותם דוקא מי שעושה את ההיפך, מבואר מזה שהפשטות של 'עשיר'
הוא מישהו שאינו שמח בחלקו, והיינו, שטרוד להרבות את נכסיו יותר ויותר, תמיד מחפש
איזה השקעה חדשה וכיוצא בזה, אינו רגוע עם הכסף והנכסים שיש לו כבר.

אך לפי זה לא מובן הפסוק שלפנינו, כי אדרבא 'עשיר' הוא סיבה להתקמצן ולא להרבות,
שהרי אין לו כסף מיותר, אצלו כל שקל שוה עשרה שקלים שהרי יכול להשקיע אותו
ולהרבות אותו, אין זה כמו חצי שקל של עני שאם יוותר עליו יצטרך לטרוח לקבץ עוד
קצת נדבות...

ולכן נראה ש'עשיר' מסוגל להיות נדיב, מחמת שסבור שאינו מפסיד מרכושו כי הרכוש
שלו מתרבה תמיד, ואם יחסר ממנו, לא יקח הרבה זמן עד שהרכוש יחזור למה שהיה,
ולכן קל לו להתנדב, כי אינו מרגיש שמפסיד ומחסר ממה שיש לו, וזהו גם ההסבר למה
שקראנו כעת במגילה 'בהראותו את עושר כבוד מלכותו', שהראה שאין לו בעיה לבזבז כל
כך הרבה כסף, כי הכל יחזור ויתמלא...

אך הנה מהמשנה של 'איזהו עשיר השמח בחלקו' נראה שהשאיפה של העשיר היא
להיות רגוע, שאין לו דאגות של כלכלה או שחסר לו משהו, ולכן מחדשת המשנה שעשיר
אמיתי שאכן יש לו את המנוחה הזו, הוא דוקא במי ש'שמח בחלקו', מתרצה בזה, זה נותן
את ההרגעה האמתית -

אבל לכאורה אין השאיפה הזו מתאימה עם מה שכתבנו שעשיר עסוק עם ריבוי הנכסים
ומילוי ההוצאות והמחסורים, שהרי לא נראה שהעשיר מחפש מרגוע ומנוחה, אולם דוקא
זהו חידוש המשנה, שהעשיר חי בסתירה מסוימת, מצד אחד מפחד מכל מחסור ומיעוט

נכסיו, ולכן זקוק תמיד להרוויח יותר, כדי לבטח את עצמו שתמיד לא ירגיש מחסור או הפסד, שהרי הינו כל הזמן במצב של ריבוי הממלא את המחסור, ועל זה מחדשת המשנה, שלא צריך כלל את הפחד מההוצאות המחסרות אותו, אדרבא יהא שמח בחלקו, ישמח לראות את מה שיש לו, ואת היכולת והזכות ליהנות ממה שנתן לו ה'.

דלו עיני למרום...

את הענין של 'דל' מצאנו אצל 'עני', וכן מצינו 'דלות ורעות תואר', שהכוונה לכחישות, וכן מפרש רש"י את הפסוק 'מדוע אתה ככה דל בן המלך' שהיה נראה כחוש, אולם הרד"ק מפרש שזהו ענין חולי, ואומר שכן הוא פירוש הפסוק 'אשרי משכיל אל דל' שהכוונה לחולה כמבואר שם בהמשך הפרק (תהלים מא), וחזקיה המלך בתפלתו אמר 'מדלה יבצעני ומפרש הרד"ק שהכוונה שחשב שהחולי הזה ישלים את חיו, אך רש"י מפרש שזהו לשון גוה, דהיינו שגאותו וגדולתו תסתיים, ומביא סמך מהפסוק 'ודלת ראשך כארגמן', אבל הרד"ק גם כן משייך את 'ודלת ראשך' לשורש 'דלל' ומפרש שהכוונה לקצוות השיער, וכן משייך לשורש זה את הפסוק שאמר חזקיהו בתפלתו הנזכרת: 'דלו עיני למרום', וכן 'דללו וחרבו' שהכוונה ש'התייבשו', וכן משייך את הפסוק 'דלותי ולי יהושיע' -

והנה יש גם כן שורש 'דלה', ולו שייכים כל הענינים של 'דלי' ושל 'דלה דלה לנו', ואיש תבונות ידלנה', והנה דלי כאשר דולים בו, מעלים אותו כלפי מעלה, והיה אפשר לפרש שזאת היא הכונה של 'דלו עיני למרום'.

ונסביר את דעת הרד"ק, שהנה שיש לך אדם שכאשר רוצה לשפר את מצב צרכי עולמו מתחיל לחפש רעיונות מה חסר לו ומה יכול להשלים בקלות, אבל היות ואין לו כסף הריהו מוגבל גם בפעולות אלו, ועליו לייחל לחסדי ה', שיקבל איזה השפעה מלמעלה, עד שזהו המצב שלו, שתמיד מייחל לחסד ה'... וזהו הענין של 'עני' המכונה 'דל'.

וזה שייך גם במעיין שמקורו מתבטל שנעשה מצב של 'דללו וחרבו' שמייחל למקור המים, ואינם מגיעים, יכול רק להמשיך לייחל.

זה גם המצב של חולה שאין לו רפואה ידועה, וגם כאשר נעשה כחוש מחוסר יכולת למלאות את תשוקתו זהו גם כן 'דל', והנה אמרו חז"ל שעד חזקיה המלך לא היה חולה שהבריא, ונמצא שבזמנו חולה היה גרוע מ'דל' כי לא היה לו כלל פתח לייחל, אך הוא חידש שגם חולה יכול לייחל, והיה מייחל לרפואה, לכן הגדיר את מחלתו כ'דלה', וביאר בהמשך שהוא 'דל' מחמת כי 'דלו עיני למרום' שהייחול שלהם היא לרפואה שתגיע ממרום, כי מבשר ודם עדיין לא היה נמצא רפואה, וכנראה המהלך הזה היה כבר גם אצל דוד שאמר 'דלותי ולי יהושיע' כי בכל מיני מצבים שלא היה ידוע על יכולת להשיג ישועה, עשה עצמו כ'דל' שבכל זאת מייחל ומייחל לישועה - ולי יהושיע.

ולפי זה 'ודלת ראשך' הכוונה לקצוות השיער שבתחילה היו קרובים לראש, ונדחו כלפי מטה, ואין להם יכולת לחזור למעלתם הראשונה, ואולי זה רמז לכל מיני שאיפות היוצאות מהראש ודומות לשערות, שיש מהם כאלו שמתרחקים ונדחים מחמת דלותם, אולם גם

הם יכולים להיות כארגמן שיש לו עוד גוון אדום, כי אינה מתייאשת לגמרי, ממשיכה לייחל.

וכעת נסביר את דעת רש"י, שהיות ואמרנו ש'דל' הוא ייחול למשהו שלא מגיע, לכן אין זה נראה כשאיפה המגיעה מתוך פנימיות לבו של האדם, אלא זה כמו שאיפה חיצונית שהחליט לאמץ לעצמו, לגובה שסבור שמגיע לו, ולכן פירש 'דלה' שזהו כמו משהו המודלה בגובה הראש, וכמו 'דלת ראש' שמפרש שזהו קליעת שער התלויה על הראש, אבל כנראה כמו שגם השיער הזה המשתלשל עד שצריך להגביהו, למעשה יוצא הוא מהראש, כנראה יש לו איזה שורש ומקום מפנימיות האדם, ולכן מותר לו כבר לייחל.

ומובן הענין של שורש 'דלל', אולם השורש 'דלה' מורה על משהו שאין הדרך לייחל ושוב לייחל, אלא יש לו תנועה ששואף למשהו, ומשיגו, ושוב שואף שוב, וזהו המצב של דלי שדולים בו מים מהבאר, ולא שייך לפרש כן על 'דלו עיני למרום' שנאמר במחלתו של חזקיה.

ביאור הפסוק

ועתה מובן ההיפוך בין 'עשיר' ל'דל':

כי ה'עשיר' המצב החיצוני שלו נראה כמאד מבטיח, ממלא את הייחול שלו, הרכוש מתרבה כל הזמן, אבל בעומק יש לו איזה פחד שאינו נרגע כל זמן שלא יהא 'שמח בחלקו', ויהא מרוצה גם כאשר הרכוש משום מה לא מתרבה...

ולעומתו ה'דל' המצב החיצוני מייאש לגמרי, לא רואים תקוה, רואים רק שאפשר לייחל ולייחל למשהו שלעולם לא מגיע, אבל בעומק היות ומייחל למשהו הנצרך לו, וזה 'חלקו', לכן יכול לזכות לישועה של 'דלותי ולא יהושיע', כאשר יקיים 'דלו עיני למרום' - יאמין שה' משביע לכל חי רצון, כי 'היד ה' תקצר?'

ולפי זה, לכאורה לפי העומק הזה כבר היה הפסוק יכול לומר 'העשיר לא ימעיט והדל לא ירבה', אבל כנראה הפסוק מדבר מצד המצב החיצוני שבו נראה שהצדק הוא שהעשיר ירבה והדל ימעיט, אבל כנראה התורה רוצה שהתרומה תהא הן מתוך המצב הפנימי והן מתוך המצב החיצוני, ולכן העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט.

פסוק בזמנו!

והנה המצוה זו של 'העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט' היא מצוה האמורה להתקיים בימים אלו, כאשר מתכוננים לראש חודש ניסן, מתחילים לעסוק במצוה זו כבר בפרשת שקלים, כבר אז חושבים על ראש חודש ניסן, וכעת כאשר מגיעים לפרשת פרה ועוסקים כבר בטהרה לקראת פסח, עדיין פרשת השבוע מזכירה לנו את השקלים של ניסן, וביני וביני זכינו גם לענין של 'פורים'... ונראה שכל האורות הללו באים להבהיר את המצוה הזו של 'העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט'...

כי הנה חז"ל אומרים 'אין עני אלא בדעה', וההסבר הוא כי הכח של ה'דעת' הוא הכח המעורר אדם לאמץ תכניות ולהסכים להתאמץ להשיג אותם, וכאשר חסר למישהו הכח

השאפתני הזה, אינו מתקדם בעולמו, אינו לו שאיפות מפעילות, ואינו מתקדם בחייו, נשאר עני, וכאשר מתחילה שנה חדשה, אביב חדש, זהו זמן שהדעת מתעוררת להפעיל ולהתפעל, וידוע גם שההשפעה של יציאת מצרים היא 'דעת', כי ה'דעת' היתה בגלות, עבדו בכפיה ללא רצון עצמי אמתי, ונמצא שבחודש ניסן נעשים עשירים - מפעילים תכניות חדשות אשר ביכולת האדם לממש אותם ולהשיג אותם...

אולם דוקא כאשר נכנסים לשלושים יום קודם החג הזה, יש את החיוב של 'עד דלא ידע', שבו מאבדים את ה'דעת', ומה פשר הדבר?

אך ההסבר הוא 'כי האדם יראה לעינים והא'לקים יראה ללבב', אדם מביט בעיניו, מרגיש את ה'דעת' החדשה ונראה לו שהוא 'עשיר', אבל כל זה לעינים החיצונות, בלב פנימה הוא מודאג ופוחד, כנראה יודע שההצלחה אינה בכוחו, ואינה מובטחת לו... ומי יודע אולי באמת עדיף לו להיות עני המייחל לשפע שה' הכין לו, והשפע הזה הוא מה שלבו חפץ בו, לא ידוע כיצד יגיע אליו, ולכן לא שייך רק לייחל לזה, לקיים 'דלו עיני למרום', וזה בלבד כבר ההשתדלות, שבה יזכה ל'דלותי ולי יהושיע'...

וכאשר יהודי מביט על השנה החולפת, ורואה כמה שאיפות שהיה בטוח שיצליח בהם - לא יתממשו, וכמה השפעות טובות ונפלאות זכה להם למרות שלא חשב להשקיע בהם, היו בסך הכל ייחולי לב... מתברר לו שאמנם לקראת השנה החדשה צריך להיות 'עשיר', לתכנן מהלכים ושאיפות נפלאים, אבל 'העשיר לא ירבה' לא יחשוב שזה כבר מובטח לו וכאילו כבר ברשותו... ולעומת זה ו'הדל לא ימעט' - לא יזניח את קניני 'דלותו', יביט על העבר ויראה שגם הענינים של ה'דלות' מתברכים, וידע שגם בשנה החדשה יהא כך, יהיו ענינים מוצלחים אשר ההשקעה שלהם היא רק מתוך הייחול של הדלות, מתוך 'דלו עיני למרום', ולא יזלזל בייחולים הללו... ואת ה'דלות' הזו זכינו לראות בפורים, במצב של 'עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי', כי הנה המן העשיר נותר בעירום וחוסר כל, ומרדכי שהרגיש כמו עני הוא אשר קיבל את בית המן, וממילא 'לא יודעים' במה עדיף לבחור ולהשקיע...

ובפרט שהרבה פעמים מתבשלים לאדם בראשו כל מיני תכניות של פעולות נפלאות, מרגיש בטוח שיצליח לעשותם, ובטוח שיצליחו בפעולתם, אבל כאשר מביט על העבר כמה הצליח בעבר בתכניות מעין אלו, וכמה הצליח בענינים אחרים שלא התעורר כל כך כלפיהם, יתכן שיראה שתמיד הצליח יותר בענינים שלא תכנן, ויבין שכנראה עדיף לו המצב של 'עד דלא ידע' מאשר המצב של ה'דעת'.

ולכן, לפני שנכנסים לחודש ניסן עם הדעת החדשה, צריכים אנו לטהרת פרה אדומה, עם עץ ארז ואזוב, שמי שנראה לו שהוא כמו עץ ארז, ישפיל עצמו כאזוב!

*

תבונות ההלכה - טהרה בפועל ובלב

ר' אלעזר הקליר ביוצרות לפרשת פרה פוסק: "... שאם לא ימך כאזוב ויחשב כתולעת - לא יוטהר באזוב ובשני תולעת, ואם לא ישפוך לב כמים לא יוטהר בזריקת מים", אך לא מסתבר שפוסק כך להלכה, שהרי כל הדינים יש להם הלכה קבועה, ומי שנכנס לכוונות והרעיון של כל מצוה ללא שיקיים את מעשה המצוה, לא יצא ידי חובתו, ומי שלא כוון והתרגש אך עשה את מעשה המצוה - יצא ידי חובתו, ופשוט שמי שישפיל עצמו כאזוב לא יהא טהור ואם יכנס למקדש יהא חייב חטאת, ומי שנטהר באפר פרה וטבל - נעשה טהור, ולא משנה מה נעשה בלבו, ולכן לא מובן מה שכותב הקליר ש'לא יוטהר'.

ואולי הקליר מדבר בזמן שאין לנו אפר פרה, כי בזמן שיש אפר פרה העיקר הוא המעשה המצוה בפועל, וכנראה עצם המצוה יש לה סגולה גם לעורר את הלב, אבל בזמן הזה שאין לנו אפר פרה, צריך לקיים את הטהרה הזו דרך רגשות הלב והכנעתו וכו', כל הד' פרשיות שלנו באים להעיר את רגשי הלב, שהלב יתעורר להתנדב במחצית השקל, והלב ימאס בעמלק ויעמיק את שנאתו אליו, והלב יטהר את המחשבות והדעות המתרברבות ומבלבלות, וכך נזכר לרוח החדשה והדעה החדשה של השנה החדשה.

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנדש, מח"ס תשובות הגר"ח

שו"ת בפרשת כי תשא

ביהכ"נ שאין בו כהן כיצד ינהגו בקריה"ת של שבת פרשת כי תשא

א] ש. או"ח קל"ה ו'. מעשה שהיה אצלינו בבהכ"נ בקריאת התורה דשבת פרשת כי תשא, לא היה כהן והעלו לוי במקום כהן, וכשהגיעו לשני מקום עליית הלוי לא הפסיקו הקריאה, רק המשיכו עד שלישי, ובסוף הקריאה הוסיפו 'אחרון' כדי שיהיה ז' קרואים, ועשו כן כדי שבקריאה של חטא העגל לא יעלה ישראל^{טו} (דשבט לוי לא חטא בעגל). האם נכון עשו, או שהי' לעשות אחרת.

ת. יפה עשו.

*

ב] ש.טו כי תשא ל', י"ב י"ג. כי תשא וגו' ולא יהיה בהם נגף בפקד אתם. זה יתנו וגו' מחצית השקל וגו'. יש להבין למה לא היה הציווי ליתן שקל שלם, ומה ענין דווקא ב'מחצית' השקל, דהרי כדי שלא יספרו אותם עצמם מה לי אם סופרים עם חצאי שקלים או עם שקלים שלימים.

ת. שלא יתגאו.

*

ג] ש. בהנ"ל. חשבתי בעזה"י ליישב, דאם היו נותנים שקלים שלימים [ולא 'חצאי' שקלים], כשהיו גומרים לספור כמה שקלים יש, היו מגיעים למספר המדוייק של כלל ישראל, והרי זה כמי שספרו אותם עצמם, ולכן היה הציווי ליתן 'חצאי' שקלים כדי שכשיגמרו לספור החצאי שקלים יגיעו למספר אחר ממה שהוא באמת [והיינו כפול ממה שהם באמת] וכל זה כדי שלא יהיה עין הרע והיינו עי"כ שלא יצא מספר החצאי שקלים כפי מנינם המדוייק של כלל ישראל. והאם נכון ליישב כן.

ת. לא הי' עין הרע במדבר.

*

^{טו} עי' משנ"ב (סי' קל"ח ס"ק ה') מש"כ מספר חסידים יעו"ש.
^{טז} ע"ע לפרשת כי תשא בתשובות למסכת מגילה כ"ב ב' יעו"ש.

דן ש. כי תשא ל' י"ח. ועשית כיוור נחשת וגו'. איתא (סוכה ה' א') דתני ר"ח כל הכלים שעשה משה נתנה בהן תורה מדה כו' כפורת מדת קומתה לא נתנה כו'. מבואר בכל הכלים ניתן בהם שיעור חוץ מכפורת לענין קומתה, וצ"ב דהא גם הכיוור אין לו שיעור, (ואף הוא כלי שהרי נמשח בשמן המשחה כשאר הכלים, ואולי אינו כשאר הכלים שהרי לא נאמר עם כל הכלים בפ' תרומה תצוה אלא נ' לחוד בפ' כי תשא, והטעם לזה י"ל כי הכיוור לא נעשה מהתרומה כשאר הכלים אלא מהמראות הצובאות ולכן לא נ' עם כל הכלים בפ' תרומה תצוה).

ת. ניתנה בקבלה.

*

הן ש. בהנ"ל. גם יל"ה מהו שעשה משה והרי לא עשה שום מלאכה מלבד הקמת המשכן.
ת. נעשה ע"פ.

*

ו] ש. כי תשא ל' כ"ג - כ"ה. ואתה קח לך בשמים ראש וגו'. ועשית אתו שמן משחת קרש וגו'. איתא (הוריות י"ב א') ועדיין היה אהרן דואג אמר שמא משה לא מעל אבל אני מעלתי כו'. פרש"י וז"ל, ואני מעלתי. שמא נפל עלי מן השמן במקום שאין ראוי למשיחה ומעלתי עכ"ל, קצת יש לשאול למה לא פרש"י דשמא נפל שמן לתוך פיו בעת שיצקו השמן על ראשו. (וממשיחה לא קשיא כי עושין כמין כף יוני ואיך יגיע לפיו, אבל כששופכים על הראש השמן יוכל להגיע לפה). [וחשבתי אולי ליישב מהא דאמרו בברכות (ל"ה ב') דשמן ששותה אותו כמות שהוא ה"ז אזוקי מזיק ליה והיינו שאין מזה שום הנאה כמ"ש במשנה ברורה סי' ר"ב ס"ק כ"ז דלכן לא מברכים ע"ז כלל, וה"נ שמן המשחה אף ששמא נכנס לפיו מ"מ יתכן דאין בזה מעילה כי לא נהנה מזה. ואף שהיה עם בשמים כדכתיב בפ' כי תשא וכדאמר לעיל י"א ב' מ"מ כל זה לענין ריח אבל לענין טעם מסתמא לא היה בזה טעם, וכיון שלא נהנה משמן המשחה אי נפל לפיו לכן לא הוי מעילה. ולכן לא פרש"י דזה היה החשש של אהרן. והאם נכון לומר כן).

ת. בפה מרגישים.

*

ז] ש. כי תשא ל', כ"ו - כ"ח. ומשחת בו את אהל מועד ואת ארון העדות. ואת השלחן ואת כל כליו ואת המנרה ואת כליה ואת מזבח הקטרת. ואת מזבח העלה ואת כל כליו וגו'. ולהלן ל"א ז' - ט' גבי הציווי כתיב, את אהל מועד ואת הארן לעדת ואת הכפרת אשר עליו ואת כלי האהל. ואת השלחן ואת כליו ואת המנרה הטהרה ואת כל כליה ואת מזבח

^{יז} לכאן כונת מרן שליט"א, דאם היה השמן נופל ונכנס לתוך פיו של אהרן, היה אהרן מרגיש שהשמן נכנס לתוך פיו, כי בפה מרגישים אם נכנס לתוך הפה, ומדאמר אהרן שמא מעלתי ש"מ שלפיו לא נכנס, ולכן רק חשש אולי היה מעילה על ידי ענין אחר.

הקטרת. ואת מזבח העלה ואת כל כליו וגו', ומצינו בזה כמה הפרשים: א. דאילו במשיחה כתיב ואת ארון העדות, ואילו בציוויי כתיב ואת הארן לעדת. ב. דאילו במשיחה כתיב ארון מלא ו' ואילו בציוויי כתיב ארן חסר ו'. ג. דאילו במשיחה כתיב רק ואת הארן העדות' ואילו בציוויי כתיב גם ואת הכפרת אשר עליו' ומ"ט לא נאמר גם במשיחה. ד. דאילו במשיחה כתיב העדות מלא ו', ואילו בציוויי כתיב לעדת חסר ו'. ה. מה דכתיב בציווי ואת כל כלי האהל' בפשוטו של מקרא לכאורה קאי על כל הנמצא בקודש הקדשים כי פסוק זה מיירי על קה"ק כמ"ש את אהל מועד ואת הארן לעדת ואת הכפרת אשר עליו וגו' והפסוק שאח"כ מיירי על ההיכל כמ"ש שם שולחן ומנורה וכו' וכיון שכן לכאו' צ"ב מהו ואת כל כלי האהל דאיזה כלים נוספים היו בקה"ק מלבד הארון והכפורת (ולכאו' אין ליישב ולומר דהכונה היא להכף והמחתה של יוה"כ והיינו כי כלי הוא ל' רבים ומיעוט רבים שנים וא"כ הול"ל ואת כלי האהל ומהו ואת 'כל' כלי האהל ועל כרחק דאין הכונה לכף ומחתה וא"כ צ"ב מהו ואת כל כלי האהל וכנ"ל). ו. למה ואת כל כלי האהל' לא נאמר במשיחה. ז. דאילו במשיחה כתיב ואת השלחן ואת כל כלי, ואילו בציוויי כתיב ואת השלחן ואת כליו, מבלי תיבת 'כל' כליו. ח. דאילו במשיחה כתיב ואת המנרה, ואילו בציוויי כתיב ואת המנרה 'הטהרה'. ט. דאילו במשיחה כתיב ואת המנרה ואת כליה, ואילו בציוויי כתיב ואת 'כל' כליה. ולכאו' צ"ב כל ההפרשים והשאלות.

ת. א. בכל דבר יש הרבה כוונות וסודות התורה והתורה רמזה כל דבר כפי מדרשה ועלינו לכווין הכל כמו שנאמר למשה בסיני.

ב. כ"ז סודות התורה ואין בידינו לדעת.

*

ח [ש. כי תשא ל' ל"ג. איש אשר ירקח כמהו וגו' ונכרת מעמיו. הקשה אאמו"ר הגאון ר' יעקב שליט"א, דבכריתות ה' ב' ובהוריות י"א ב' מבואר דכל עשיית שמן המשחה מעיקרו נעשה ע"י נס, ובלי נס לא שייך להיעשות כלל שמן המשחה, וכיון שכן צ"ב טובא מ"ד איש אשר ירקח כמהו וגו' שהרי א"א לעשותו כלל, וכי ס"ד שיעשה נס בשביל להתחייב כרת. וצ"ב.

ת. א. כמינו.

ב. אחרי שנעשה כל אחד יכול לעשותו. י"ח

*

ט [ש. כי תשא ל"א ב'. ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה. מבואר בגמרא סנהדרין שכלב הוליד את חור בגיל שמונה וכן חור את אורי וכן אורי את בצלאל ולכן אף שכלב הי' בן ארבעים כשנשלח לרגל וכמ"ש בספר יהושע מ"מ בצלאל הי' איש

י"ח תשובה ב' היתה בעל פה.

שו"ת בפרשת כי תשא

בן י"ג. והנה כלב נולד לאביו חצרון שהי' מיורדי מצרים וכמש"כ רש"י עה"פ ודור רביעי ישובו הנה [בפ' לך לך] וא"כ אביו הולידו בגיל ק"ע לפחות, אבל אח"כ הולידו בגיל יותר צעיר. ובמדרש רבה (פמ"ח סי' ג') מבואר שהכח של בצלאל הי' מהמסירות נפש של חור. ולכאורה ניכרת כאן ההשגחה מהקב"ה שבצלאל יספיק להיות בן י"ג לפני בניית המשכן אבל צריך להבין למה דווקא נכד של חור ולא הבן שלו. (מחכ"א).

ת. לא הי' עדיין ראוי.יט

*

[י' ש. כי תשא ל"ב ח'. עשו להם עגל מסכה. איתא במדרש (שוח"ט תהלים ג') ארשב"י י"ג עגלים עשו אחד לכל שבט ושבת ואחד דימוס לכולם שנא' ויעשו נאצות גדולות, צ"ב שהרי במקראות התורה כתוב בכל פעם עגל לשון יחיד ולא משמע שהיו יותר עגלים מאחד.

ת. האחד הי' ראש לכולם.י

*

[יא' ש. שם. כתיב (נחמיה ט' י"ח) אף כי עשו להם עגל מסכה ויאמרו זה אלהיך אשר העלך ממצרים ויעשו נאצות גדולות, ולכאו' צ"ב דבפ' כי תשא (ל"ב ח') כתיב ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר 'העלוך' מארץ מצרים, ולמה כאן אמר 'העלך' ל' יחיד. (ויש עוד ב' הפרשים דהכא כתיב 'זה' אלהיך ובפ' כי תשא לא כתיב 'זה' [אלא כתיב 'אלה']], ועוד דבפ' כי תשא כתיב אלהיך 'ישראל' וכאן לא כתיב 'ישראל').

ת. עי' סנהדרין ס"ג א' אלמלי וי"ו שבהעלוך נתחייבו כו' וכאן כתיב כפי מחשבתן.כא

*

[יב' ש. כי תשא ל"ב י"ב. למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם להרג אותם 'בהרים' ולכלתם מעל פני האדמה וגו'. יש לדקדק, דהרי הענן היה מיישר לבנ"י את ההרים ובקעות, א"כ מאי - קאמר להרג אותם 'בהרים' והרי לא היו שם הרים. ואולי יש להוכיח מכאן דאזה"ע לא ידעו מהנס הזה שנעשה לישראל והיינו מה שנעשו להם ההרים ובקעות למישור, דעל כן היו מצרים אומרים שהוציאם - להרג אותם 'בהרים'.

יט אולי הי' כתוב: לא הי' מדאי ראוי. והגראי"ש קניבסקי שליט"א כתב שאולי הי' כתוב: לא הי' אביו ראוי. כ עמש"כ בזה בספרנו מאור אהרן עה"ת כי תשא ל"ב א', ל"ב ד' ד"ה ארו"ל.

כא היינו שבאמת אמרו העלוך ששיתפו שם שמים ודבר אחר היינו העגל, ומכח השאלה מהשינוי שבנחמיה, הוכיח מרן שליט"א שצריך לומר שרק אמירתם היה העלוך אבל מחשבתן וכונתן היה לעגל לבד, מיהו לכאורה היינו לת"ק התם אבל לרשב"י התם דהעלוך היינו שאיוו אלהות הרבה, לכאורה א"א לומר שמחשבתן היה רק לעגל דא"כ מה הטענה עליהם שאיוו אלהות הרבה הרי רק בפה אמרו אלהות הרבה ולא נתכוונו לזה. מיהו לפי דברי המהרש"א לכאורה אתי שפיר גם לרשב"י דאמירתם בפועל היה שיש נמצא יחיד שנתן כוחות לאלהות הרבה ועל זה אין כליה אף שזה ודאי עבירה מן התורה, והרווח בכל זה בין לת"ק ובין לרשב"י הוא שאין בדבריהם עבודת כאלו או אלי אתה המבואר בסנהדרין שם דאף שמחשבתן היה כאומר לו אלי אתה מ"מ לא אמרו כן.

ת. ג' הרים נשארו. כב

*

יג] ש. כי תשא ל"ג ב'. ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי את הכנעני האמרי והחתי והפרזי החוי והיבוסי. ולהלן ל"ד י"א כתיב שמר לך וגו' הנני גרש מפניך את האמרי והכנעני והחתי והפרזי והחוי והיבוסי, ויש לשאול, דאילו בפסוק ראשון כתיב קודם הכנעני ואח"כ האמרי, ואילו בפסוק שני כתיב קודם האמרי ואח"כ הכנעני.

ת. א. הוא הי' גדול ממנו ונכבש^{כי} אחריו.

ב. תחלת המלחמה הי' באמורי, אבל עיקר כח הכיבוש הי' הכנעני.

ג. ... כל דבר במדרש כנ"ל עלינו לכוין בפ' התורה. כד

ד. מלמד ששניהם שוים.

*

יד] ש. בהנ"ל. עוד יש לשאול, דאילו בפסוק שני כתיב בכולהו ו' והיינו ו' הכנעני ו' החתי כו' ואילו בפסוק ראשון כתיב ו' רק אצל ו' החתי ו' הפרזי, ומאי שנא.

ת. הם היו העיקרים. כה

*

טו] ש. כי תשא ל"ג י'. איתא בתדא"ר פי"ז, וכן שהיו ישראל במדבר וסרחו במעשיהם וחזרו ועשו תשובה בסתר שנאמר (שמות ל"ג) וראה כל העם את עמוד הענן עומד פתח האהל וקם כל העם והשתחוו איש פתח אהלו וגו' מלמד שעשו תשובה בסתר לפיכך נתגלגלו רחמיו של הקב"ה עליהם ונתן להם יוה"כ למחילה ולסליחה להם ולבניהם עד

כב כדפרש"י (חוקת כ' כ"ב) וז"ל, על ההר. הר על גבי הר כתפוח קטן על גבי תפוח גדול ואע"פ שהענן הולך לפניהם ומשוה את ההרים שלשה נשארו בהן הר סיני לתורה והר נבו לקבורת משה והר ההר לקבורת אהרן עכ"ל. (ומ"ש רש"י שלשה נשארו היינו מאלו שבמדבר שהרי בא"י נשארו הרי תבור וחרמון עי' להלן). [דאיתנין להא יש להביא בדרך אגב מה דפרש"י בס' שופטים, דכתיב שם בשירת דבורה הנביאה אחר מפלת סיסרא (ה' ג') שמעו מלכים האזינו רוזנים אנכי לה' אנכי אשירה אומר לה' אלקי ישראל, ופרש"י וז"ל, אנכי. אנכי. כפול, שמעתי מדרש אגדה (ילקוט שמעוני ב' מ"ז) לא קפח הקב"ה שכר תבור וכרמל שבאו למתן תורה לתת עליהם את התורה וחזרו בבושת פנים, אמר להם הקב"ה סוף שאני פורע לכם כפלים, נאמר בסיני (שמות כ' ב') אנכי ה' אלקיך בתבור יאמר אנכי אנכי, נאמר בסיני (שם) אנכי ה' אלקיך בכרמל יאמר כפול (מלכים א', י"ח ל"ט) ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים בימי אליהו עכ"ל. ושם צ"ב דהא גם הר חרמון ביקש ליתן עליו התורה כדאי' שם בת"י והיכן שכרו, ועי' בזה להלן תשו' מרן שליט"א].

כג יתכן שבמקום תיבת 'ונכבש' היה הלשון 'ונתגרש'.

כד ב' תיבות הראשונות לא היה ברור בהעתק המכתב שהגיע אלינו, ומ"מ הדפסנו כך, כיון שעדיין ניתן להבין משמעות התשובה גם כך. והגרא"ש קניבסקי שליט"א אמר שאף שאי"ז ברור מ"מ כוונת תשובה זו היא כמו שהשיב מרן שליט"א לעיל תשובה כי תשא ל' כ"ו - כ"ח.

כה לכאורה, היינו, דהחתי והפרזי הנזכרים בפסוק ראשון עם ו' הם היו העיקרים יותר משאר האומות הנזכרות בפסוק הראשון.

שו"ת בפרשת כי תשא

סוף כל הדורות. ע"כ. וצ"ב איך לומדים מפסו' זה שעשו 'תשובה'. (ומה שחזי' מהפסוק שעשו תשובה 'בסתר' כבר פירש שם בישועות יעקב).

ת. כמ"ד לשבח קידושין ל"ג ב'.

*

טז] ש. בהנ"ל. כנראה דכונת מרן שליט"א בתשו' שכיון שכיבדו למשה ע"כ שעשו תשובה, אך קצת צ"ב איך זה מוכיח שעשו תשובה (על העגל), ואולי כונת מרן דעכ"פ התד"א לא אזיל כמ"ד לגנאי. וצ"ב כונת מרן.

ת. זכו לראות עמוד הענן.

*

יז] ש. בהנ"ל. לכאורה צ"ב מי הוצרך שם לעשות תשובה, דהא מי שחטא בחטא העגל הרי כבר מת (כמבו' בפ' כי תשא שהיו ג' מיתות לחוטאים בעגל), וא"כ הנשארים למה הוצרכו לעשות תשובה. (ואין ליישב שהכונה שעשו תשובה על ענינים אחרים, כיון דממה שאמר לפיכך נתגלגלו כו' ונתן להם יוה"כ כו' מבואר שהכונה היא שעשו תשובה על העגל).

ת. החוטאים במחשבה.

*

יח] ש. כי תשא ל"ג י"א. ודבר ה' אל משה פנים אל פנים וגו' ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל. ולעיל פסוק ט' כתיב והיה כבא משה האהלה ירד עמוד הענן ועמד פתח האהל ודבר עם משה, ולכאו' מבואר בזה דאף כשהקב"ה בא לאהל ודבר עם משה הי' יהושע ג"כ בתוך האהל, לכאו' כך משמע פשטיה דקרא, והאם נכון הוא.

ת. נכון.

*

יט] ש. שם. ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל. כ"ה הנה בטעמא דקרא פ' שלח הביא מרן שליט"א מבעה"ת שהמרגלים היו גבוהים שישיש אמה (וכתב שם מרן שליט"א דלכן הס' רבתי), ושאלנו את מרן שליט"א האם גם יהושע וכלב היו גבוהים ס'

---

^{יב} הכי אמרי' התם, והביטו אחרי משה עד בואו האהלה ר' אמי ור' יצחק נפחא חד אמר לגנאי וחד אמר לשבח מאן דאמר לגנאי כדאיתא מ"ד לשבח אמר חזקיה אמר לי ר' תנינא בריה דר' אבהו א"ר אבהו א"ר אבדימי דמן חיפא חכם עובר עומד מלפניו ד' אמות וכיון שעבר ד' אמות יושב אב ב"ד עובר עומד מלפניו מלא עיניו וכיון שעבר ד' אמות יושב נשיא עובר עומד מלפניו מלא עיניו ואינו יושב עד שישב במקומו שנאמר והביטו אחרי משה עד באו האהלה, ע"כ. וכנ' דכונת מרן בתשובה דכיון שכיבדו למשה ע"כ שעשו תשובה, אך קצת צ"ב איך זה מוכיח שעשו תשובה (על העגל), ואולי כונת מרן דעכ"פ התד"א לא אזיל כמ"ד לגנאי. ויל"ע.

^{יג} לפי"ז, בני לוי דאי' שלא חטאו כלל בעגל, היינו שלא חטאו אפילו במחשבה.

^כ ע"ע לפסוק זה בספרנו תשובות הגר"ח ח"א תשובה תנ"ג, יעו"ש.

אמות, והשיב לן מרן שליט"א: כן. וכיון שכן צ"ב איך נכנס יהושע בתוך אהלו של משה רבינו שמסתמא הי' גבוה קצת יותר מי' אמותכ"ט.

ת. זה היה רק כשהיו בארץ ישראל אבל כשחזרו למדבר חזרו להיות רגיל כמו כולם.

*

כן ש. בהנ"ל. האם זה היה מעשה ניסים שנהיו גבוהים ואח"כ נמוכים.

ת. כן, ונהי בעינינו כחגבים וגו'.

*

כ"ט ועי' ברכות ס"ג ב' דאמרי' התם, אמר רבא אף על פי כן לא יצא הדבר לבטלה שנאמר ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל, ומבואר דמה שיהושע היה באהל משה הי' זה מאחר חטא העגל יעו"ש, וכ"ש כאן דמיירי במרגלים שהיה זה אחר מעשה העגל וכמבואר נמי ברש"י פ' קרח ט"ז ד' יעו"ש. ועי' רש"י פ' משפטים כ"ד י"ג שבכל מ' יום שהיה משה רבינו בשמים היה יהושע בהר סיני למטה באהלו ממתין למשה רבו יעו"ש אלא שלא היה ב'אהל משה' אלא היה ב'אהלו' כדפרש"י שם יעו"ש ודו"ק.

ל מה שהוסיף מרן שליט"א הפסוק (במדבר י"ג ל"ג) ונהי בעינינו כחגבים, ר"ל דהתורה באה לומר עד כמה היו הנפילים בני ענק ענקים והיינו שאף שהמרגלים נהיו שם ע"י נס גבוהים שישים אמה עם כל זה עדיין ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם, והנס הזה שהמרגלים נהיו שם כה גבוהים היה זה כדי להראות כמה היו ענקים הנפילים בני ענק ודו"ק [ושוב הצעתי הדברים בעזה"י לפני מרן שליט"א והסכים שאכן לזה נתכוין. עוד שאלנו בזאת העת דאם זו כוונת מרן שליט"א, קצת ק' ממ"ש בבעל הטורים פ' נח (והובא להלן) שהענקים היו מאה אמה והיינו שכיון שהמרגלים היו ס' אמה איך היו כ'חגבים' לעומת מי שהוא ק' אמה. והשיב לן מרן שליט"א, שאעפ"כ היו נראים להם כעין חגבים]. ויש להוסיף בזה מה שפרש"י בפ' שלח שם וז"ל ענק. שמעניקים חמה בקומתן עכ"ל וכמ"ש בשפ"ח שם יעו"ש, וע"ע מש"כ בזה בספרנו מאור אהרן שלח י"ג כ"ב בד"ה פירש הרשב"ם.

עוד יש להוסיף בזה, דהנה אמרי' (ברכות נ"ד ב') דא"ר שמעון בן לקיש מאי דכתיב שני רשעים שברת אל תרי שברת אלא שרבת משה כמה הוה עשר אמות שקיל נרגא בר עשר אמין שוור עשר אמין ומחיה בקרסוליה וקטליה יעו"ש ומבואר שבשביל להגיע רק לקרסולו של עוג היה צריך לזה גובה של שלושים אמה (ועוג היה צאצא של הנפילים כמבואר בס' תשובות הגר"ח ח"א פ' שלח תשובות קמ"ט - קנ"א יעו"ש), וא"כ נמצאו דאף שהמרגלים היו שישים אמה מ"מ עדיין היו קטנים לעומת הענקים. וע"ע רש"י פ' דברים ב' י"א.

וע"ע תוס' שאנץ סוטה ל"ה ב' דכתב וז"ל בתו"ד: איתא במדרש מעשה בבתו של ענה שהלכה לפרדס אביה ולקטה רמון מן האילן וזרקה הקליפה והיה שם אחד מן המרגלים ונכנס בתוכה והיתה יראה פן יבוא אביה בפרדס ויראה הקליפה ונטלה הקליפה וזרקה חוץ מן הפרדס ויצא המרגל משם והלך לו עכ"ל התוס' שאנץ שם, והנה כיון שהיה המרגל שישים אמה נמצאו למידין מזה כמה היה גדול הקליפה שהצליח ליכנס בתוכה, וכן כיון שבת ענה הצליחה לזרוק הקליפה יחד עם המרגל ואע"פ שהיא בת ולא בן על כרחך שהיה כוחה רב מאד וכן על כרחך שהיתה ענקית מאד שהצליחה לתפוס רמון כזה גבוה וענק, וכל זה הוא סייעתא לדברי מרן שליט"א שבנס זה שנהיו המרגלים ס' אמה רצו להראות עד כמה היו הנפילים ענקים.

ושו"ר בעזה"י מ"ש בבעל הטורים פ' נח ו' י"ג וז"ל, משחיתם את הארץ ר"ת מאה לומר לך שהשחית קומתן שהיתה גבוהה מאה אמה עכ"ל, והרי לנו בהדיא כמה היה גובהן של דור המבול שהיו מהנפילים כדלעיל סוף פ' בראשית ו' ד' והוא מאה אמות, ונמצא שהיו המרגלים בעת ההיא שהיו שישים אמה, ארבעים אמה פחות מהענקים. (ומה שהיו נראים כ'חגבים' כבר כ' לעיל).

אך עצם דברי הבעה"ט לכאורה צ"ב טובא מהא דאיתא בברכות שקרסולו של עוג היה שלושים אמה וכדלעיל, כי כיון שקרסולו היה ל' אמה על כרחך שהיה גובה כל גופו יותר ממאה אמה, שאין יחס שוה לגופו אם קרסולו היה ל' אמה ושאר כל גופו היה שבעים אמה, ולכאורה להמבואר בגמ' ברכות הנ"ל היה צריך להיות גובהו יותר ממאה אמות, ואאמור"ר הגאון ר' יעקב הלוי שליט"א אמר לן דיתכן שהכוונה היא שהנמוכים שבענקים היה גובה של מאה אמה והיינו שלא היו בענקים גבוהים פחות ממאה אמה. ואולי אפשר לומר עוד, דאה"נ עוג היה בעל מום דמהיכי תיתי שלא היה בעל מום, וכן השיב לן מרן שליט"א שעוג היה אדם משונה.

ומענין לענין באותו ענין עיין במחזור ליוה"כ 'שי"ח שפתותינו' ממרן שליט"א שגם אנו נהיה גבוהים ביותר לע"ל, דכתב שם בזה"ל: ותולכנו קוממיות לארצנו. הוא עוד ברכה שילכו קוממיות גבוה מאה אמה או מאתיים כמו שאיתא בתורת כהנים (בחוקותי פרשת א' סוף פרק ג') עה"פ ואולך אתכם קוממיות עכ"ל.

כא] ש. בהנ"ל. צ"ב היאך קיים יהושע מצוות סוכה והרי למעלה מעשרים אמה היא פסולה, ואיך נכנס בסוכה של עשרים אמה בעוד היא גבוהה ס' אמה. וכן גבי כלב. (ובשלמא למ"ד ענני כבוד היו (עכ"פ בזמן המדבר) י"ל שהיו העננים גבוהים יותר מס' אמה^{לא}, כי אין לומר שיצא בראשו מחוץ לענן שהרי כתיב צא והלחם בעמלק ופרש"י חוץ מהענן ומבו' דבלא זה היא בתוך הענן).

ת. א. הם דחפו הרגלים בפנים האדמה.

ב. זה היה רק בא"י אבל אח"כ חזרו להיות כמו כולם.

*

כב] ש. בהנ"ל. כמו כן השאלה גבי אברהם אבינו שהיה גבוה כנגד ע"ד איש כמ"ש מרן שליט"א בטעמא דקרא פ' חיי שרה^{לב} ממס' סופרים^{לג}, ואע"ה קיים גם דרבנן שאפי' עירוב תבשילין קיים.

ת. הוא דחף את הרגלים בתוך האדמה. לי

*

כג] ש. בהנ"ל. מרן שליט"א כתב בלמכסה עתיק שהמרגלים שיהושע שלח ליריחו היו כלב ופנחס, וצ"ב דכיון שכלב היה גבוה ס' אמה, למה הוצרכה להורידו בחבל מהחלון, שמסתמא בפסיעה אחת היה עובר החומה.

ת. זה היא רק כשהם היו בא"י אבל אח"כ חזרו להיות רגיל כמו כולם.

^{לא} ולכאורה יש לסייע לזה ממה שהמן שירד לבני היה בגובה ס' אמה כדאיתא ביומא ע"ה א' יעו"ש.

^{לב} במהדורה האחרונה של הספר טעמא דקרא, זה נדפס בפרשת לך לך.

^{לג} ועיין בטעמא דקרא שם החשבון שכתב מרן שליט"א לבאר מנין ידעו חז"ל שהיה גובהו כנגד ע"ד איש יעו"ש ותרונה נחת.

^{לד} הנני להעתיק פה שו"ת שהדפסנוהו בס' תשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתתתרמ"ג כי הוא שייך [בד"א] גם לכאן, וז"ל השאלה שם: איתא במסכת סופרים (סוף פכ"א) האדם הגדול בענקים, בענקים זה אברהם אבינו שהיה גבוה קומתו כנגד שבעים וארבעה אנשים כו', ויש לשאול כך, דהנה איתא בחז"ל (וכמדומה שכן הוא בזוה"ק פ' לך לך דפ"ו ע"ב) דהמלכים תפסו את לוט משום שהיה דומה לאברהם (וכן פרש"י בפ' לך לך י"ג ח') ורצו להתגרות באברהם שיאמרו שתפסו את אברהם ובאמת היא זה לוט. והשתא לכאן ק' ממ"נ, דאם לוט היא גבוהה ג"כ כמו הגובה של אברהם אבינו א"כ אמנם ניחא שתפסו את לוט ואמרו שזה אברהם אבל א"כ מה הרבותא במסכת סופרים שאע"ה היא גבוהה כנגד ע"ד איש והרי גם לוט היא כן, ואם לוט לא היא גבוהה כאברהם אע"ה א"כ מה הועילו המלכים כי אף שלוט היא דומה לאברהם מ"מ הגובה היא שונה לגמרי וודאי היו יכולים להבחין שאי"ז אברהם מאחר שהיא גבוהה במיוחד, וצ"ב ממ"נ. עכ"ל השאלה שם. והשיב לן מרן שליט"א שם בזה"ל: אברהם היו רגליו שוקעות בארץ ומוציאם בנס מן השמים בלי טורח וזה לא היא בלוט. עכ"ל התשובה. [ובהערות שם הוספנו בזה"ל: והיינו דכיון דרגלי אברהם אבינו היו שוקעות בארץ, לכן נהיה כגובהו של לוט (וכשל כל אדם), וממילא יכלו המלכים להתגרות וכנ"ל בשאלה. ובזה ניחא נמי הא דאיתא בתנחומא חיי שרה סימן א' שאברהם ויצחק נכנסו לעיר ולא היא ניתן להבחין ביניהם עד שהקב"ה הלבין שער ראשו וקנו של אברהם יעו"ש היטב, והיינו דק' למה לא היא אפשר להבחין ביניהם והלא אברהם היא גבוהה מיוחד ביותר, ולדברי מרן שליט"א גם פה ניחא ודו"ק. עכ"ל ההערה שכתבנו שם. [אמנם חכ"א העיר לשאלה דאברהם שהיא גבוהה כ"כ, מסתמא גם היא רחב ביותר גם מיצחק וגם מלוט ועדיין היא ניתן להבחין ע"י הרוחב אף שלא היא ניתן להבחין בגלל הגובה כנ"ל וקצת צ"ב]. ומ"מ הוצרך מרן שליט"א ליישב כאן גבי הסוכה שאברהם אע"ה דחף רגליו לאדמה כי אף שבלא"ה היו רגליו שוקעות באדמה וכנ"ל מ"מ עדיין היה יותר גבוה מכ' אמה מרוב גובהו ודו"ק.

*

כד] ש. כי תשא ל"ד א'. ויאמר ה' אל משה פסל לך שני לוחות אבנים כראשנים וכתבתי על הלחת את הדברים אשר היו על הלחת הראשנים אשר שברת. צ"ב שהרי יש הרבה הבדלים בלשונות הכתובים בין י' הדברות שבפ' יתרו לבין י' הדברות שבפ' ואתחנן, וא"כ איך שייך הלשון וכתבתי על הלחת את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים.^{לה}
ת. אולי על הלוחות הראשונות הי' כתוב שבפ' יתרו ועל הלוחות השניות שבפ' ואתחנן. לו

*

כה] ש. שם. פרש"י (שה"ש ה' י"ד) ד"ה גלילי זהב כו' אמר רבי יהושע בן נחמיה מעשה נסים היו של סנפרינון היו והיו נגללין כו' עכ"ל, ויש לשאול למה היה צריך שיהיו הלוחות נגללין, ועוד האם זה לוחות ראשונות או שניות. (אולי י"ל שהרי ה' דברות היו כנגד ה' דברות כמשפרש"י שה"ש ד' ה' והרי הי' כתוב כל עשרת הדברות והיינו כל הפסוקים שבפ' יתרו או פ' ואתחנן^{לו} וכיון שכן היה צריך שיהיו הלוחות רחבות מאד כי לא מסתבר שהיה כתוב באותיות כה קטנות, והרי הארון בו היו הלוחות היה רק ב' אמות וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ולכן היה צריך שיהיו הלוחות נגללין והיינו כדי שיכנסו לארון, ולגבי השאלה אם זה לוחות ראשונות או שניות אולי י"ל דברש"י בפ' כי תשא עה"פ פסל לך פירש שהיו לוחות שניות מסנפרינון, ואולי ש"מ דדוקא לוחות שניות היו מסנפרינון ולא לוחות

^{לה} [והרי אי"ז אותם דברים שהיו על הלוחות הראשונים]. ועיין פסחים ו' ב' תוד"ה אבל. ואולי י"ל עוד דמה דכתיב את הדברים אין הכונה את המילים דהיינו את אותם המילים בדיוק שהיה כתוב בלוחות ראשונים, והכונה לתוכן, כי ודאי התורה נשארה אותה התורה בין בלוחות ראשונים ובין בלוחות אחרונים, ועי' להלן בהערה הבאה. ועיין ס' בית אלקים להמבי"ט שער י"ב.

^{לו} עי' ב"ק נ"ד ב'. וע"ע רש"י סנהדרין נ"ו ב' ד"ה כאשר צוך.

והנה צריך להבין היאך תשו' מרן שליט"א מיישב השאלה, והעירוני דשמא נתכוין מרן שליט"א למה שכתב בעל ההפלאה בספרו 'פנים יפות' עה"ת כאן בפ' כי תשא וז"ל שם, וכתבתי על הלוחות וגו', לכאורה יפלא הא דאמר בב"ק דף נ"ד מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר בהם טוב וכו' הואיל וסופן להשתבר, משמע שעשרת הדברות דכתיב בפ' יתרו היה בלוחות הראשונות ושבפ' ואתחנן היה בלוחות אחרונות, ואינו משמעות הכתוב וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונות, וכן הוא בפ' עקב [י' ד'] ויכתוב על הלוחות כמכתב הראשון וגו'. ונראה דיש לדקדק עוד במ"ש את הדברים אשר היו על הלוחות ולא אמר אשר כתבתי על הלוחות. ולפי פשוטו לפמ"ש חז"ל [אבות פ"ה מ"ו] עשרה דברים נבראו בין השמשות הכתב והמכתב והלוחות, וענינו לפי שאין כל חדש תחת השמש ע"כ נבראו בשעת מעשה בראשית, ומטעם זה נראה מ"ש פסל לך ולא ברא הש"י לוחות שניות כראשונים כיון דלא נבראו במעשה בראשית אין לברוא חדש מן השמים, לכך אמר פסל לך אבנים שכבר נבראו, אלא דקשה האיך אמר וכתבתי על הלוחות שהרי זה הכתב לא היה במעשה בראשית, אלא כיון שכבר היה בלוחות ראשונות אין זה דבר חדשוהיינו דאמר אשר היו, ומיאה אכתי קשה שאותיות הנוספות בלוחות האחרונות הם דבר חדש ובפרט אות ט"ת שלא היו בלוחות האחרונות כלל, ונראה דבאמת הא דאמר במתניתין [שם] הכתב והמכתב הכתב הם האותיות בעצמם והמכתב הם קביעותן בלוחות כמו שפירש הרע"ב, וי"ל דבאמת כבר נבראו כל האותיות היתירות אלא שלא נקבעו כולן בלוחות ראשונות, והוצרך בלוחות לכתוב עוד הפעם אותיות שכבר היו נקבעים בלוחות ראשונות, אבל אותיות שלא היו בלוחות ראשונים כבר היו מוכנים ממעשה בראשית, ואפשר לפרש דהיינו דכתיב וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו דבאמת היו ראויין ליכתב כולן בלוחות הראשונות, אלא כיון שסופן להשתבר לא נקבעו בהן, וזהו אשר שברת לכאורה הוא מיותר, אלא שהוא ליתן טעם על האותיות הנוספות שכבר היו ראויים להיות בלוחות הראשונות, אלא כיון שסופן להשתבר לא נקבעו בו, ועמ"ש בפ' יתרו לפרש לשון הסוגיא שם, עכ"ל ספר פנים יפות. ושמא לזה נתכוין מרן שליט"א בתשו'.

^{לו} עיין תשובת מרן שליט"א לעיל פר' כי תשא.

שו"ת בפרשת כי תשא

ראשונות, אמנם לפי"ז יקשה מ"ש דלוחות ראשונות נכנסו לארון והשניות לא עד כדי שהי' צריך לנס כדי שיכנסו, מיהו האמת שרק שבירי הלוחות ראשונות נכנסו ולא כל הלוחות קודם שנשברו ושבירי הלוחות היו יכולים ליכנס, ומ"מ זה ק' איך היו אמורים ליכנס בלי שהיו נשברים אם לא היו ג"כ מסנפרינון שהיו נגללים, וצל"ע בס' בית אלקים להמבי"ט שער י"ב).

ת. שניהן.

*

כז] ש. **איתא בסנהדרין ז' א'** דקודם העגל הרגו את חור על שמיחה על העגל, ולכאורה צ"ב איך חור נהרג, והרי אי' במדרש דממתן תורה עד העגל חזרו בניי לדרגה של קודם חטא אדה"ר ולא היה מיתה בעולם ומלאך המות לא שלט, וא"כ איך הרגו את חור, וכן מה פחד אהרן שיהרגוהו [דלכן נהיה העגל לבסוף], ואין לומר דהמחשבה נצטרף למעשה משום דרק באוה"ע מחשבה רעה מצטרפת למעשה ואילו בישראל רק מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ולא מחשבה רעה כדאי' בירושלמי פאה ה' א'.

(ושמעתי מזקיני הגה"צ ר' **אריה שכטר** (שליט"א) [זצ"ל], שאהרן לא פחד מעצם זה שיהרגוהו רק פחד משום מ"ד אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא כדאי' בסנהדרין שם, וסבר אהרן שזה חמור טפי ממעשה העגל עכ"ד, ויש לציין דמבו' דחור נביא היה).^{לח}

ת. מה"מ לא שלט אבל ע"י אדם יכול ליהרג.לט

*

כז] ש. כי תשא ל"ד ו'. **ויעבר ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום וחנון וגו'.** קצת צ"ב דהכא במקור של הי"ג מדות רחמים נאמר קודם רחום ואח"כ חנון, ואילו ביונה כתיב חנון ורחום, וכן בתהלים קמ"ה חנון ורחום ה' וגו', וכן ביעלה ויבוא כו' מלך חנון ורחום, וצ"ב מאי שנא, וגם למה שינו מהמקור של הי"ג מדות שהקב"ה גילה למשה רבינו ששם נ' קודם רחום ואח"כ חנון.

^{לח} ואף דאמרי' (מגילה י"ד א') דמ"ח נביאים היו, מ"מ הא אמרי' להלן שם דהיו עוד הרבה נביאים רק נכתבו אלו שנבואתם הם לדורות. ועיין מה שכתבנו לעיל בהארת אהרן פ' בשלח בשאלה ד"ה נמצא לי בלימוד כו', לענין גילו של חור בזמן ההוא.

^{לט} לכאו' יש להביא ראי' לתשו' מרן שליט"א, והוא, מדאיתא בזה"ק פ' תרומה דף קנ"א ע"א כל אנון מתין דעלמא כלהו מתין על ידי דמלאכא מחבלא בר אנון דמתין בארעא קדישא (כלהו מתין על ידי דמלאכא מחבלא דאיהו מלאך המות) דכל אנון מתין די בארעא קדישא לא מתין על ידי דמלאכא דרחמי דשליט בארעא. ולהלן שם ע"ב, ועל דא כל אנון דנפקי נשמתיהו בארעא קדישא לא נפיק על ידי דהוא מחבלא ולא שלטאת מן אלא על ידי דמלאכא דרחמי דארעא קדישא קימא בעדבה. עכ"ל הזה"ק. והיינו דבארץ ישראל לא מלאך המות נוטל הנשמות אלא מלאך של רחמים. וחזינן דשייך ליפטר מן העולם בלי מלאך המות.

עוד ראייה, דהנה ארו"ל (ע"ז כ' ב') אמרו עליו על מלאך המות כו' כיון שחולה רואה אותו מזדעזע ופוחת פיו כו'. והנה גבי אהרן (ערש"י חוקת כ' כ"ו) א"ל משה קמוץ פיך וקמץ, ומבואר שאהרן נפטר שלא ע"י מלאך המות. (ועי' מש"כ במאור אהרן שם דלכן נתאוה משה לאותה מיתה, וע"ע מש"כ שם). וע"ע בתשו' מרן שליט"א להלן ע"ז כ' ב'.

ת. עי' ר"ה י"ז ב' חנון קודם שיחטא וחנון אחר שיחטא ובתוס' שם, לכן בבעלי תשובה מקדימין חנון.

*

כחן ש. כי תשא ל"ד כ"ד. כי וגו' ולא יחמד איש את ארצך בעלתך לראות את פני ה' אלקיך שלש פעמים בשנה. יש לשאול, כשהולך לרבו ברגל (לטעם דהוי במקום עליה לביהמ"ק) האם ג"כ יש ההבטחה דלא יחמוד איש את ארצך.

ת. לא מצינו.

*

כטן ש. בהנ"ל. האם כשהולך ברגל לכותל המערבי יש הבטחה דלא יחמוד איש את ארצך וגו'. (גבי הקבלת פני רבו מרן ענה לי שלא מצינו ואולי גבי הכותל המערבי זה שונה).

ת. לא מצינו רק בזמן הבית.

*

לן ש. כי תשא ל"ד כ"ט. ומשה לא ידע כי קרן אור פניו בדברו אתו. ולהלן מיניה, ויתן על פניו מסוה, ובבא משה לפני ה' לדבר אתו יסיר את המסוה עד צאתו וגו', והשיב משה את המסוה על פניו עד באו לדבר אתו. עד מתי היה כן, האם עד פטירתו של משה היה כן שבנ"י כבר לא ראו פניו ממש עוד משום המסוה, או קודם לכן, כי לא נזכר בזה בהדיא שדבר זה הפסיק.

ת. ראו פניו כשלמד אותם תורה כמפורש בפסוק. מ מא

*

*

המקור לסוברין דפרשת פרה אדומה היא דאורייתא

לאן ש. מ"מה המקור לאלה דס"ל דפר' פרה היא דאורייתא. (דכן כ' התוס' ועוד ומנ"ל מגמ').

ת. עי' בסוף ס' שיעורין של תורה לאאמו"ר שליט"א הנדמ"ח. מג

מ"הנה על עצם השאלה ששאלנו עד מתי היה כן ע"ז לא ענה מרן שליט"א, ויתכן דהיה פשיט ליה למרן שליט"א שכיון שלא נזכר בהדיא שדבר זה הפסיק ממילא אין לנו מהיכן לחדש שהפסיק ופשוט, אך הוסיף מרן דגם מה שכתבנו בשאלה שבנ"י כבר לא ראו פניו ממש עוד מפני המסוה, אינו נכון לגמרי, כי עכ"פ ראו את פניו ממש בעת שלימד אותם ורק בזמן שלא לימד אותם לא ראו פניו ממש מפני המסוה שהיה עליו אז.

מ"בזוה"ק על ס' במדבר מפורש דגם בעולם העליון הוא כן דיש על פניו מסוה. הערת חכ"א.

מ"במח"א שליט"א משנת תשכ"ט. (ועיין נחל איתן למרן שליט"א סי' ט"ו ס"ב סס"ק ר').

מ"כנ"י הכונה למה שכתב מרן הסטייפלער זצ"ל בספר ברכת פרץ פ' חוקת שזה נלמד מ'יהזרתם את בני' מטומאתם ולא ימותו בטומאתם בטמאם את משכני' יעו"ש. ובקו' ברכת אליהו כתב בשם מרן שליט"א עלה בזה"ל: למ"ד שפ'

*

שו"ת בענין נר יארצייט (לרגל היארצייט של מרן שר התורה רבינו הקדוש רבי שמריהו יוסף חיים בן רבי יעקב ישראל זצוקללה"ה, שחל בשבוע זה ביום רביעי ט"ו אדר שושן פורים)

הדלקת נר נשמה ביוה"כ בביהכ"נ

לב[ש. עוד בענין נר ביהכ"נ. ה'נר חיים' וה'נר נשמה' שמדליקין ביום הכיפורים, במשנ"ב
סימן תר"י לכאורה משמע קצת שמדליקים אותם בביהכ"נ דווקא ולא בבית, וכך הוא בחלק
ממקורי הדברים וב'מטה אפרים' ועוד, יעו"ש. ובפשוטו מבואר שם שהנרות הנ"ל [נר חיים,
ונר נשמה] אינם באים להאיר בעלמא אלא הם כשאר נר לכבוד ביהכ"נ שמבואר בברכות
נ"ג א' לפי פירוש הר"ח שאי אפשר לברך עליו 'בורא מאורי האש' כי לא נעשה להאיר
בעלמא, וכך מבואר [שנר לכבוד ביהכ"נ נעשה 'לכבוד' ולא נעשה להאיר בעלמא] בעוד
מקומות.

ולפי זה, אף האידנא שלאורה בעלמא אין רגילים להשתמש בנרות ממש, לכאורה לא
נשתנה דבר בענין הנ"ל, שכמו שבזמנם ה'נר חיים' וה'נר נשמה' הנ"ל לא הי' מטרתו להאיר
בעלמא ואעפ"כ הדליקום בביהכ"נ כי יש בהדלקתם כבוד ביהכ"נ, כך גם האידנא, מה
שאינן אנו רגילים להשתמש לאורה בעלמא בנרות ממש, לא יעשה סיבה שלא להדליק את
ה'נר חיים' ו'נר נשמה' הנ"ל בביהכ"נ דווקא.

ושאלתינו מקמיה מרן שליט"א האם הדברים האלו נכונים. (מהחברותא).

ת. המנהג להדליק מהם נר אחר ולברך.

*

עוד בהנ"ל

לג[ש. בהנ"ל. מתשובת מרן שליט"א נראה שסבר מרן שליט"א ששאלתינו היתה האם
בזמנינו אפשר לברך בורא מאורי האש על נר חיים ונר נשמה וע"ז התשובה המנהג כו',
אמנם כוונת שאלתינו היתה האם כמו שבזמנם בפשוטו הדליקו נר חיים ונר נשמה בביהכ"נ
דוקא ולא בבית, כן הוא גם בזמנינו שיש להדליקם בביהכ"נ דוקא ולא בבית.

ת. לא.

*

שו"ת בענין נר יארצייט (לרגל היארצייט של מרן שר התורה רבינו הקדוש רבי שמריהו יוסף חיים בן רבי יעקב ישראל זצוקללה"ה, שחל בשבוע זה ביום רביעי ט"ו אדר שושן פורים)

עוד בהנ"ל

לדן ש. בהנ"ל. מה שהשיב מרן שליט"א 'לא', האם הכוונה, שאמנם אין הבדל בין זמנם לזמנינו וכמו שנתבאר בשאלה, ולכן אלו שבזמנם הדליקו נר חיים ונר נשמה בביהכ"נ דוקא ולא בבית, היו עושים כך גם בזמנינו, אלא שאנו אין נוהגים להדליק את הנר חיים ואת הנר נשמה של יוה"כ בביהכ"נ דוקא ולא בבית.

ת. אין חילוק.

*

מי המדליק נר ביוה"כ

להן ש. בספר 'דרך החיים' לגבי נר חיים שמדליקין ליום הכיפורים כתב שכל איש מדליקו, ולא הביא את המובא במג"א [ובמשנ"ב] סימן תר"י שעכשיו לא נהגו להדליקו אלא הנשוי, ויש לשאול, האם הוא מפני שהדרך החיים חולק על המג"א. או הוא משום שהדרך החיים לשונו הוא 'איש' [ומשא"כ הרמ"א שלשונו הוא 'איש גדול או קטן'] ולעולם גם הדרך החיים כוונתו שרק לנשוי מדליקין. או משום ש'עכשיו' שכתב המג"א היינו שיש שעת הדחק או כיוצא בזה והדרך החיים בא לכתוב את הדרך הראוי לכתחילה לא מה שהוא בשעת הדחק.

ת. הכל כמנהג המדינה.

*

עוד בהנ"ל

לון ש. בהנ"ל. לשון הקצור שולחן ערוך לגבי נר חיים הנ"ל הוא, 'שכל בעל הבית', האם רוצה לומר ש'נשוי' היינו 'גדול הבית'.

ת. כן.

*

הדלקת נר יארצייט בביהכ"נ

לזן ש. בשו"ת חתם סופר או"ח סימן קס"א כתב שהדלקת נר ביום היארצייט של אביו או אמו הוא לתיקון נשמת המת יעו"ש, ויש לשאול לפי מי שסובר (הדעות הובאו בספר 'נרות לכבוד בית הכנסת' פ"ד סי' ז') שענינה של נר יארצייט הוא בבית הכנסת לשם מצות נר לכבוד בית הכנסת אם יש לומר שהוא גם משום דריע מזליה של הבן (כדמוכח בחתם סופר שם) וכתב בארחות חיים (לרבי אהרן מלוניל) סי' ס"ח - עיוה"כ בשם חז"ל שהמדליק נר בית הכנסת מזלו מתגבר.

ת. ממילא אתיא.

*

שו"ת בענין נר יארצייט (לרגל היארצייט של מרן שר התורה רבינו הקדוש רבי שמריהו
יוסף חיים בן רבי יעקב ישראל זצוקללה"ה, שחל בשבוע זה ביום רביעי ט"ו אדר שושן
פורים)

כיבוי נר יארצייט

לחן ש. בספר גשר החיים (ח"א פרק ל"ב אות ד') כ' שלא מכבים נר יארצייט, וק' שהרי
בלקט יושר (או"ח עמוד ל"ב) כתב שבעל תרומת הדשן אמר לו לכבות נר יא"צ כדי שיהיה
מודלק בתפילה אחרת.

ת. לצורך מותר.

*

עוד בהנ"ל

לטן ש. בהנ"ל. האם התשובה, שהגשר החיים דיבר על נר של כל המעת לעת והלקט
יושר דיבר על נר בשעת התפילה, כמ"ש בספר חיים וברכה למשמרת שלום שמדליקין ב'
הנרות ליא"צ.

ת. אין חילוק.

*

עוד בהנ"ל

מן ש. בהנ"ל. או התשובה, שכדי להדליק אח"כ שרי ומשא"כ בלא על דעת להדליק
אח"כ.

ת. כנ"ל.

*

נר יארצייט ביו"ט

מאן ש. או"ח תקי"ד. בביאור הלכה סי' תקי"ד ד"ה שהרי, הביא מהכתב סופר שאם שכח
בערב יום טוב להדליק נר יארצייט יש עדיפות שידליקנו בבית הכנסת יעו"ש [הביאו מרן
שליט"א בשונה הלכות סי' תקי"ד סעיף ט"ו], ויש לשאול האם גם בלא שכח יש להעדיף
להדליק בבית הכנסת שכך גם יקיים מצות נר לכבוד בית הכנסת כמובא בזה הרבה בספר
'נרות לכבוד בית הכנסת' פרק ד' סימן ז' וכגון המובא שם משו"ת חתם סופר [החדשות,
סימן ס"ח] שכתב בתוך דבריו וז"ל: להדליק בכל שנה ושנה באותו יום נר נשמה לתקון
נשמתו כו' לפני ארון הקודש כו' עכ"ל, או שבלא שכח יש ענין להדליק נר יא"צ בבית
דווקא.

ת. אין עושין מצוות חבילות (ברכות מ"ט א').

*

שו"ת בענין נר יארצייט (לרגל היארצייט של מרן שר התורה רבינו הקדוש רבי שמריהו
יוסף חיים בן רבי יעקב ישראל זצוקללה"ה, שחל בשבוע זה ביום רביעי ט"ו אדר שושן
פורים)

הנהגות מרן החזו"א בהדלקת נר נשמה

מב] ש. הובא מספר ארחות רבינו ח"ב שמרן החזו"א זצ"ל הדליק נר נשמה ביום הכיפורים
כמובא ברמ"א או"ח סי' תר"י. ויש לשאול:

א. האם מרן החזו"א זצ"ל הדליק נר יא"צ, ואם הדליק האם הדליק אותו בבית הכנסת.
ב. כשמרן החזו"א זצ"ל היה אבל על אמו ע"ה האם הדליק נר נשמה כל השבעה ימי
אבילות.

ג. והאם הדליק על אמו נר כל השנה ראשונה. ואם הדליק האם הדליקו בבית הכנסת.
ד. בשו"ת תשובות והנהגות להגר"מ שטרנבוך שליט"א הובא עדות מהרב פינס ז"ל
שבבית הגר"א זצ"ל לא הדליקו נר יארצייט, והנה מובא בספר חיים וברכה למשמרת שלום
ועוד שנהגו להדליק ליום היארצייט ב' נרות, א', נר הדולק כל המעת לעת, ב', נר תפילה
הדולק רק בזמן התפילה בביהכ"נ, ומשמע בשערי תשובה סימן קנ"ד ס"ק כ' שרק הנר
הדולק כל המעת לעת נקרא בפני הבריות נר יארצייט, ואם כן אולי יש לומר שהעדות של
הרב פינס ז"ל הנ"ל קאי רק על הנר הדולק כל המעת לעת, והיינו שעדיין אין אנו יודעים
אם נהגו בבית הגר"א ז"ל להדליק את הנר הנקרא נר תפילה הנ"ל בשביל נר נשמה ליום
היארצייט, ולכן יש לשאול האם הגר"א ז"ל הדליק נר נשמה ביום היא"צ של אביו ואמו
ז"ל. [שהרי נר נשמה של יום הכפורים הנ"ל המובא ברמ"א הנ"ל, מסתמא הגר"א זצ"ל כן
הדליק].

ת. א. לא שמענו. ב. כמדומה. ג. לא. מד. ד. פחמע"ד.

*

היכן הדליק החזו"א הנר נשמה

מג] ש. הובא מספר ארחות רבינו ח"ב שמרן החזו"א זצ"ל הדליק נר נשמה ביום הכיפורים
כמובא ברמ"א או"ח סי' תר"י. ויש לשאול, היכן הדליק מרן החזו"א את הנר נשמה של
יוה"כ, בביהכ"נ או בבית.

ת. בביהכ"נ.

*

מד כשנכנסתי למרן ביום ד' פרשת וארא תשע"ז כתבתי למרן שליט"א שאלה זו וב' שאלות דלעיל בכתב, ומרן שליט"א
קרא השאלות. ואמר: כשר וישר. ע"כ.

שו"ת בענין נר יארצייט (לרגל היארצייט של מרן שר התורה רבינו הקדוש רבי שמריהו יוסף חיים בן רבי יעקב ישראל זצוקלה"ה, שחל בשבוע זה ביום רביעי ט"ו אדר שושן פורים)

עוד בהנ"ל

מדן ש. שאלנו את מרן שליט"א: כשמרן החזו"א זצ"ל היה אבל על אמו ע"ה האם הדליק נר נשמה כל השבעה ימי אבילות. והשיב מרן שליט"א: כמדומה. ויש לשאול היכן הדליק את הנר נשמה האם בביהכ"נ או בבית.

ת. בביהכ"נ.

*

נר יארצייט אצל הגר"א

מהן ש. שאלנו את מרן שליט"א: בשו"ת תשובות והנהגות להגר"מ שטרנבוך שליט"א הובא עדות מהרב פינס ז"ל ש בבית הגר"א זצ"ל לא הדליקו נר יארצייט, והנה מובא בספר חיים וברכה למשמרת שלום ועוד שנהגו להדליק ליום היארצייט ב' נרות, א', נר הדולק כל המעת לעת, ב', נר תפילה הדולק רק בזמן התפילה בביהכ"נ, ומשמע בשערי תשובה סימן קנ"ד ס"ק כ' שרק הנר הדולק כל המעת לעת נקרא בפני הבריות נר יארצייט, ואם כן אולי יש לומר שהעדויות של הרב פינס ז"ל הנ"ל קאי רק על הנר הדולק כל המעת לעת, והיינו שעדיין אין אנו יודעים אם נהגו בבית הגר"א ז"ל להדליק את הנר הנקרא נר תפילה הנ"ל בשביל נר נשמה ליום היארצייט, ולכן יש לשאול האם הגר"א ז"ל הדליק נר נשמה ביום היא"צ של אביו ואמו ז"ל. [שהרי נר נשמה של יום הכפורים הנ"ל המובא ברמ"א הנ"ל, מסתמא הגר"א זצ"ל כן הדליק]. והשיב מרן שליט"א: פחמע"ד.

ויש לשאול, האם הכוונה חזי מה עושים האידנא הנוהגים כהגר"א וכוונת מרן שליט"א לומר שהעדויות כוללת שלא הדליקו גם נר תפלה לעילוי נשמה, או"ד כוונת מרן שליט"א לא על עצם השאלה אם יש עדות על נר תפלה לעילוי נשמה או לא, אלא מרן שליט"א נתכוין שהעולם מדליק נר נשמה שדולק כל המעת לעת לעילוי נשמה ולא מדליק גם נר תפלה לעילוי נשמה, או אולי כוונת מרן שליט"א שהעולם מדליק ב' הנרות הנ"ל לעילוי נשמה.

ת. ככל העולם.

*

נר תפלה בביהכ"נ החזו"א

מון ש. האם בבית הכנסת שהיה אצל מרן החזו"א זצ"ל בביתו היה 'נר תפלה' בעמוד של החזן.

ת. לא.

*

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנדיש,
מח"ס תשובות הגר"ח

שו"ת בענין נר יארצייט (לרגל היארצייט של מרן שר התורה רבינו הקדוש רבי שמריהו
יוסף חיים בן רבי יעקב ישראל זצוקלה"ה, שחל בשבוע זה ביום רביעי ט"ו אדר שושן
פורים)

עוד בהנ"ל

מז] ש. אם היה, האם היה זה מנר ממש או מהעלקטרי.

ת. כנ"ל.

*

עוד בהנ"ל

מח] ש. אם היה מנר ממש, האם יש ללמוד מזה שמרן החזו"א סבר ש'נר תפלה' יש
עדיפות שיהיה מנר ממש דוקא.

ת. כנ"ל.

*

נר תמיד מנר או מחשמל

מט] ש. 'נר תמיד' האם גם יש [עדיפות] לעשותו מנר ממש [ולא מהעלקטרי כמצוי היום
בבתי כנסיות].

ת. ודאי.

*

עוד בהנ"ל

נ] ש. האם היה 'נר תמיד' בבית הכנסת שבבית מרן החזו"א זצ"ל.

ת. לא.

*

נר תמיד בבהכ"נ לדרמן

נא] ש. כמדומה שבבית הכנסת חזו"א - לדרמן אין 'נר תמיד' [מה שעושין בבתי כנסיות
מעל הארון קודש], ומה הטעם. [והאם היה בזה הוראה מפי מרן הסטייפלער זצ"ל].

ת. א"צ.

*

עוד בנר תמיד ונר תפלה בבהכ"נ החזו"א

נב] ש. שאלנו את מרן שליט"א: האם בבית הכנסת שהיה אצל מרן החזו"א זצ"ל בביתו
היה 'נר תפלה' בעמוד של החזן.

והשיב מרן שליט"א: לא.

ועוד שאלנו את מרן שליט"א: האם היה 'נר תמיד' בבית הכנסת שבבית מרן החזו"א
זצ"ל.

שו"ת בענין נר יארצייט (לרגל היארצייט של מרן שר התורה רבינו הקדוש רבי שמריהו יוסף חיים בן רבי יעקב ישראל זצוקללה"ה, שחל בשבוע זה ביום רביעי ט"ו אדר שושן פורים)

והשיב מרן שליט"א: לא.

והנה נמצא דלא הודלק בשעת התפלה נר כלל, לא נר תמיד ולא נר תפלה.

ולכאור' צ"ב דהא בטור או"ח סי' קנ"א כתב וז"ל ונוהגים 'בכל המקומות' להדליק בהם נרות לכבדן עכ"ל והוא מהרמב"ם [שהאריך בלשונו יותר וכתב גם מקומות הרבים שנהגו בזה].

(ולכאור' אין ליישב ולומר דסמכו על אור העלקטרי, והוא, לפי מה ששאלנו את מרן שליט"א עמ"ש בשו"ע סי' קנ"א ס"ט ונוהגין להדליק בהם נרות לכבדן בזה"ל, האם אפשר להדליק נרות חשמל לנרות ביהכ"נ. והשיב מרן שליט"א (והודפס בספר תשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתת"ט): בגמ' כ' נר ולא צריך לשנות ממה שכתוב. ע"כ).

ת. פחמע"ד.

*

עוד בהנ"ל

נג' ש. בהנ"ל. מה שהשיב מרן שליט"א 'פחמע"ד', האם הכוונה, שבביהכ"נ הנ"ל סמכו על אור העלקטרי והוא משום שכן עמא דבר באותו מקום ובאותו זמן ולעולם אם היו שואלים היה מרן החזו"א זצ"ל מורה שיש להעדיף להדליק את הנר תמיד ואת הנר תפילה מנר ממש ולכן כך השיב לנו להבלחט"א מרן שליט"א בספר תשובות הגר"ח הנ"ל.

ת. לא מיחה.

*

הדלקת אש מנר בהכ"נ

נד' ש. או"ח קנ"ד. כתב מרן שליט"א בשונה הלכות סי' קנ"ד סעי' כ"ג וז"ל, ולהדליק הפיפ"א של טבא"ק מנר של תפלה של בהכ"נ אסור אבל מנר של יא"צ שדולק כל המעת לעת יש להתיר, עכ"ל מרן שליט"א שם.

ומש"כ מרן שליט"א 'אבל מנר יא"צ שדולק כל המעת לעת' היינו כשדולק בבית הכנסת וכפי שהוא בהדיא בשערי תשובה שהביא המשנ"ב [וז"ל השערי תשובה בתוך דבריו: וגם שנר יא"צ ג"כ עשוי לכבוד בהכ"נ כו' עכ"ל].

מיהו יש לשאול הרי כמו כן, בשערי תשובה הנ"ל כתוב, דמה שיש להתיר' בזה הוא רק 'לחכמים ותלמידיהם' יעו"ש, וצ"ב דבמשנ"ב ובשונה הלכות כתוב רק ד'יש להתיר' ומשמע שזה לכולם ולא דווקא לחכמים ותלמידיהם, ומאידך במקור הדין שהוא דברי השערי תשובה הנ"ל, איתא בהדיא דמה שיש להתיר הוא דווקא לחכמים ותלמידיהם, וצ"ב שלא כתוב כן במשנ"ב ובשונה הלכות. וצ"ב.

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנודש,
מח"ס תשובות הגר"ח

שו"ת בענין נר יארצייט (לרגל היארצייט של מרן שר התורה רבינו הקדוש רבי שמריהו
יוסף חיים בן רבי יעקב ישראל זצוקללה"ה, שחל בשבוע זה ביום רביעי ט"ו אדר שושן
פורים)

[אמנם יש דפוס ישן של השערי תשובה (הוצאת ספרים 'אל המקורות' הדפיסו צילום של
מהדורא ישנה זו של השערי תשובה) ששם חסר כמה שורות מהשערי תשובה שיש לפנינו,
ומהחסר שם, הוא גם התנאי שמה שיש להתיר הוא דווקא לחכמים ותלמידיהם.

ושמא לפני המשנ"ב היה מהדורא ישנה זו של השערי תשובה ולכן לא הזכיר המשנ"ב
זה התנאי שיש להתיר דווקא לחכמים ותלמידיהם. וצ"ב אם אפשר ליישב כן.

(וגם אם יש ליישב כן, לכאוי לפי הנוסחא של השערי תשובה שלפנינו, דבר זה שכל מה
שיש להתיר הוא דווקא לחכמים ותלמידיהם, הוא פרט חשוב שלכאוי יש להוסיפו). וצ"ב.

ת. א. יתכן.

ב. כך ההלכה.

*

עוד בהנ"ל

נה] ש. שאלנו את מרן שליט"א בזה"ל: ש. או"ח קנ"ד. כתב מרן שליט"א בשונה הלכות
סי' קנ"ד סעי' כ"ג וז"ל, ולהדליק הפיפ"א של טבא"ק מנר של תפלה של בהכ"נ אסור אבל
מנר של יא"צ שדולק כל המעת לעת יש להתיר, עכ"ל מרן שליט"א שם.

ומש"כ מרן שליט"א 'אבל מנר יא"צ שדולק כל המעת לעת' היינו כשדולק בבית הכנסת
וכפי שהוא בהדיא בשערי תשובה שהביא המשנ"ב [וז"ל השערי תשובה בתוך דבריו: וגם
שנר יא"צ ג"כ עשוי לכבוד בהכ"נ כו' עכ"ל].

מיהו יש לשאול הרי כמו כן, בשערי תשובה הנ"ל כתוב, דמה שיש להתיר' בזה הוא רק
'לחכמים ותלמידיהם' יעו"ש, וצ"ב דבמשנ"ב ובשונה הלכות כתוב רק דיש להתיר' ומשמע
שזה לכולם ולא דווקא לחכמים ותלמידיהם, ומאיך במקור הדין שהוא דברי השערי
תשובה הנ"ל, איתא בהדיא דמה שיש להתיר הוא דווקא לחכמים ותלמידיהם, וצ"ב שלא
כתוב כן במשנ"ב ובשונה הלכות. וצ"ב.

[אמנם יש דפוס ישן של השערי תשובה (הוצאת ספרים 'אל המקורות' הדפיסו צילום של
מהדורא ישנה זו של השערי תשובה) ששם חסר כמה שורות מהשערי תשובה שיש לפנינו,
ומהחסר שם, הוא גם התנאי שמה שיש להתיר הוא דווקא לחכמים ותלמידיהם.

ושמא לפני המשנ"ב היה מהדורא ישנה זו של השערי תשובה ולכן לא הזכיר המשנ"ב
זה התנאי שיש להתיר דווקא לחכמים ותלמידיהם. וצ"ב אם אפשר ליישב כן. מה

מה כאן כתב מרן שליט"א: אגב הת"ח ונשותיהן שמצויים. ע"כ.

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנדיש,
מח"ס תשובות הגר"ח

שו"ת בענין נר יארצייט (לרגל היארצייט של מרן שר התורה רבינו הקדוש רבי שמריהו
יוסף חיים בן רבי יעקב ישראל זצוקללה"ה, שחל בשבוע זה ביום רביעי ט"ו אדר שושן
פורים)

(וגם אם יש ליישב כן, לכאור' לפי הנוסחא של השערי תשובה שלפנינו, דבר זה שכל מה
שיש להתיר הוא דווקא לחכמים ותלמידיהם, הוא פרט חשוב שלכאור' יש להוסיפו). וצ"ב.
והשיב מרן שליט"א: כך ההלכה.

ופ"א השיב מרן שליט"א: יתכן.

ומה שהשיב מרן שליט"א: כך ההלכה. יש לשאול האם הכוונה שלמעשה ההלכה היא
כפי ששמע בשונה הלכות שההיתר הוא לכולם ולא רק לחכמים ותלמידיהם, או
שהכוונה היא שלמעשה ההלכה היא כמו שרצינו לומר בשאלה שההיתר הוא רק לחכמים
ותלמידיהם וכמו שלכאור' מובן מהתשובה הנוספת של מרן שליט"א שכתב 'יתכן'.

ת. כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה.

*

עוד בהנ"ל

נון ש. בהנ"ל. מה שהשיב מרן שליט"א 'כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את
התורה', האם הכוונה, ש'חכמים ותלמידיהם' אין הכוונה למי שיש לו דין תלמיד חכם
דווקא אלא הכוונה מי שלומד עתה בביהכ"נ.

ת. מסתמא בביהכ"נ ובביהמ"ד רובן ת"ח.

*

לתגובות: A0548408381@gmail.com

בעזה"י, ניתן להשיג ספרי תשובות הגר"ח בכתובת הנ"ל.

חינוך

בנתיבות החינוך - הדרכה להורים, מחנכים ומשפיעים / הרב יעקב יוסף ווייס, משפיע ומדריך, מח"ס 'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י.

השער הראשון - נחיצות השמחה

נפתח בע"ה בדבר פלפול וחידוד, 'מילתא דשמחתא' לחדש בו את החודש שמרבים בו בשמחה.

הגמרא במסכת עירובין (דף יג ע"ב) מביאה ברייתא: "תנו רבנן. שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא. נמנו וגמרו: נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, עכשיו שנברא יפשפש במעשיו, ואמרי לה ימשמש במעשיו".

יש לשאול כמה שאלות על דברי חז"ל הללו: מה היה עומק מחלוקתם במשך שתי שנים ומחצה? ומה הביא אותם בסופו של דבר למסקנה שנוח לו לאדם שלא נברא? וכן במה שהוסיפו 'ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו', רש"י מבאר שיפשפש היינו על העבירות שכבר עשה ואילו ימשמש היינו על העתידים, ויש לעיין במה תלויות שתי השיטות, אם הדגש יהיה על העבר או על העתיד? כמו כן יש להתבונן, מדוע נחלקו דווקא 'שתי שנים ומחצה', אולי טמון בזה משהו?

ונראה ליישב את דברי הגמרא בעירובין הללו, על פי דברי הגמרא במסכת תענית (דף כט ע"א): "אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב, פשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר מרבים בשמחה". נוסף על זה, שיש לדעת שחודש אב היה מוכן לפורענות מימות עולם, וההפך בחודש אדר שהוא זמן שמחה, והוא במהותו חודש שמחה, ובשורשו הפנימי הנו מוכן לישועה כבר מעת בריאת העולם^מ.

כמו כן בבואנו ליישב, יש להקדים בזה את המחלוקת המובאת במסכת ראש השנה (דף י ע"ב - יא ע"א) מתי נברא העולם: "תניא, רבי אליעזר אומר: בתשרי נברא העולם ... רבי יהושע אומר: בניסן נברא העולם".

לפי דברי חז"ל אלו, כבר נבין היטב את דבריהם במסכת עירובין:

^מ לשון רש"י: "ופשפש מעשיו. שעשה כבר ויבדוק עבירות שבידו ויתודה וישוב: ימשמש במעשיו. כגון אם בא מצוה לידו יחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ולא יניח לעשותה בשביל ההפסד שהרי שכרה עתיד לבוא ואם באת לידו עבירה יחשב שכרו שמשכת בה עכשיו כנגד הפסדה העתיד ליפרע ממנו".

^מ ראה בזהר חדש (מדרש איכה קיב ע"ב), שאדר הוא מהחדשים שיש שמירה עליונה ונסים, לעומת חודש אב שהוא מהחדשים שנקראים 'ימי הרעה'.

השער הראשון - נתיבות השמחה

'הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא' - הם היו סבורים שהעולם נברא בניסן, ואם כן החודש הקרוב שממעטין או מרבים בו שמחה יהיה חודש **אב** שממעטין בו שמחה, ומעתה כאשר נברא האדם הרי היה נוח לו שלא נברא, שהרי אחר בריאתו הגיע חודש **אב** שבו ממעטין בשמחה, ומה יתן כח לאדם להחזיק מעמד שלא יחטא ח"ו? הלא בלי שמחה אי אפשר להתקיים אפילו שעה אחת?

"והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא" - הם היו סבורים שהעולם נברא בתשרי, ואם כן החודש הקרוב שממעטין או מרבים בו שמחה יהיה חודש **אדר** שמרבים בו שמחה, ומעתה כאשר נברא האדם הרי היה נוח לו שנברא, כי בכח ההתחזקות ו'מוחין דגדלות' שהשיגו בזמני השמחה אפשר להחזיק מעמד גם בזמנים החשוכים ו'מוחין דקטנות', חודש **אב** שאחרי כן.

והנה, לפי דברינו שמחלוקת זו קשורה עם המחלוקת מתי נברא העולם, מסתבר לכאורה שהמחלוקת התחילה לפני חודש ניסן, בחודש **אדר**. כי מסתבר שאז אמרו את המימרא, כשעסקו בענייני דיומא של מעלת חודש ניסן, שאז בא המחדש לומר שבניסן נברא העולם^מ. ובפרט לפי דברינו שהמחלוקת היתה תלויה גם בענין 'מרבים בשמחה' של חודש **אדר**, שגם זה מוסיף להסתברות שעמדו אז בחודש **אדר**.

במשך שתי שנים ומחצה מהעת שנחלקו בזה, עברו עליהם שלשה זוגות של חדשי **אדר** ו**אב** [אדר אב אדר אב אדר אב].

אז בחדשי **אדר** ו**אב** בדקו את אופן השפעת חודש **אדר** על חודש **אב**, והבחינו בין שני מצבים: הן מה קרה בחדשי **אב** לאלו שעמלו בחדשי **אדר** להשריש את ההתחזקות באופן שיועיל גם לחודש **אב** שאחריו, והן מה קרה לאלו שלא עמלו, ורק ציפו שההתחזקות תבוא מאיליה.

והנה, בחדשי **אב** אלו נוכחו לראות, שגם אחרי שיש את חודש **אדר** מקודם - לולא היגיעה המתאימה בזמן הנכון, עדיין נשארת גדולה ועצומה מאוד סכנת מיעוט השמחה שיש בחודש **אב**, והזמן עלול מאוד ליפול רח"ל!

לכן נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא - הגיעו למסקנה, שגם אחרי שיש קודם את **אדר** חודש השמחה, עדיין אחר שיש גם את החודש שממעטים בשמחה, שוב נוח לו לאדם שלא נברא, כי בבוא זמני החשכות עלול הוא לבוא לידי נפילה רח"ל.

ומהי אפוא העצה היעוצה למעשה? איך יחזיק האדם מעמד אחרי שנברא, הגם שיש זמני חשכות, יש חודש **אב** שממעטין בו בשמחה? מהי העצה שנוכל להתחזק ולהחזיק מעמד בזמן כזה שאדם עלול בו לנפילה?

^מ ולפני חודש תשרי פחות מסתבר, כי המושכל הראשון של כל אחד הוא שהעולם נברא בראש השנה, יום הזכרון - זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון. לכן מסתבר יותר שהיה זה כשדיברו על מעלת חודש ניסן.

השער הראשון - נחיצות השמחה

העצה לזה היא על ידי התבוננות ותשובה בזמני השמחה. אמנם בלי יגיעה נוח לו שלא נברא, אבל עם היגיעה הנכונה יכול יהודי להאיר מהימים המאירים על הימים החשוכים. החיזוק לא בא מאיליו בחודש אדר, אלא צריך לעמול על כך על ידי התבוננות המחשבה. אכן, בעצם התבוננות המחשבה ייתכנו שני אופנים - להתבונן על תיקון העבר או להתבונן על תיקון העתיד, ומה נכון יותר? במה צריך להתמקד? האם בעיקר צריך להתבונן ולשוב על העבר, או בעיקר להתבונן ולשוב כלפי העתיד?

התשובה היא, שגם זה תלוי בשאלה איך היה מקדם, בשנה הראשונה לבריאה. לכן, גם אחר שנמנו וגמרו שנוח לאדם שלא נברא, תבחר כל אחת מהדעות לתת את העצה באופן המתאים יותר לשיטתה! וזה שורש ומקור מסורות האמוראים, שנחלקו אם לגרוס בברייתא 'פפש' או 'ימשמש':

זה שאחז גם מתחילה שנוח לאדם שלא נברא, כי לפי שיטתו בניסן נברא העולם, אמר במסקנתו בנוסח 'ועכשיו שנברא יפפש במעשיו', אשר כפירוש רש"י הכוונה לפפש בעבירות שעשה כבר. כי לדעה זו חודש אדר הגיע מאז ומעולם אחרי חודש אב, אם כן העולם בנוי כך שאם נפל האדם בחודש אב, באה לו אחר כך ההזדמנות לחזור למעמדו ולשוב בתשובה על מעשיו שעשה כבר, בכח השמחה של אדר הבא אחריו.

ולעומת זאת, זה שאחז תחילה שנוח לו לאדם שנברא, כי לפי שיטתו בתשרי נברא העולם, אמר במסקנתו בנוסח 'ועכשיו שנברא ימשמש במעשיו', אשר כפירוש רש"י הכוונה לפפש בעבירות העתידות לבוא. כי מאחר שבתשרי נברא העולם, מוכרח שעיקר הדגש שצריך לשים בחודש אדר הוא על העתיד, כגון לחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, שהרי חודש אב הגיע מאז ומעולם אחרי חודש אדר. לכן בחודש אדר עליו לקבל עול על להבא, שגם כשיבואו ימי אב עדיין יבחר בטוב. מחשב"ה אותיות בשמח"ה - על ידי השמחה שבחודש אדר יוכל לחשוב ולהתבונן נכון, ובכח זה לבחור את הבחירה הראויה גם בימים החשוכים ומעוטי השמחה של חודש אב הבא אחריו.

ודו"ק ותבין.

*

תוספת נופך לפלפול הנזכר

נוסיף נופך:

ידועה השאלה, איך ייתכן שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, והלוא בעבודת השמחה מחויבים בכל השנה, שהעצבות יכולה להביא לכל הדברים הרעים, ומבארים זאת, שבחודש אב רק ממעטין את אותה שמחה שהוסיפו בחודש אדר, שממשיכה עד חודש אב. נשאלתי על ידי ידידי, בדרך החידוד: הניחא לפי הדעה שבתשרי נברא העולם, יהיה חודש אדר קודם חודש אב, אבל לפי הדעה שבניסן נברא העולם, איזו שמחה מיעטו בחודש אב הראשון לבריאה?

השער השני - שמחת הזולת

נסיק אפוא לפי שאלה זו, שאכן לדעה שבניסן נברא העולם, אין הפירוש ב'ממעטין' למעט בשמחה שהרבו בחודש אדר, אלא במדת-מה יש למעט בחודש אב גם בשמחה הבסיסית. ובוזה נקבל נופך חדש על האמור לעיל: אכן לפי הדעה שבניסן נברא העולם, נוח לו לאדם שלא נברא, מסיבה זו עצמה: כי לדעה זו מיעוט השמחה של חודש אב אינו רק למעט מהשמחה שהרבו בחודש אדר, אלא גם מהשמחה המקורית שנדרש להחזיק בה בכל עת, לכן לדעה זו שנברא היה נוח לו שלא נברא.

*

פירוש חדש למאמר 'נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא'

אגב גררא, נביא כאן משמעות נוספת בדברי חז"ל 'נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא', בדרך הרמז וההתחזקות:

העצה שיהיה 'נוח לו לאדם', שיתנהלו חייו במנוחה וטוב לבב, היא: שישים דגש על העתיד, על הזמן 'שלא נברא' עדיין, כי העבר אין ומאי דהוה הוה. להיות מוסיף והולך, להתקדם בעבודת השי"ת יותר ממה שהיה אצלו בעבר, שהעתיד שלא נברא עדיין, יהיה 'יותר משנברא' - יותר מהעבר שכבר נברא.

*

השער השני - שמחת הזולת

מרבנים בשמחה - הולדת שמחה אצל הזולת!

נביא כאן פירוש נוסף לענין 'מרבנים בשמחה', אותו נעתיק מתוך מכתב שנכתב לאחד מתלמידי 'בנתיבות החיים':

בענין השאלה שתמיד צריך להיות בשמחה ומהו אפוא ענין 'מרבנים בשמחה' שיש משנכנס אדר, וכן מהו הלשון של 'מרבנים' בשמחה?

יש לבאר זאת, על פי מה שראיתי בשם הרבי מגור שליט"א, שעמד על דיוק הלשון 'מרבה תורה מרבה חיים', הלא יש חיוב 'והגית בו יומם ולילה', והיכן אפשר להרבות על כך? היש לך שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה? מט' ופירש, ש'מרבה תורה' היינו להרבות ולהפיץ תורה גם אצל אחרים, כלשון 'פרו ורבו', להוליד תורה אצל אחרים ('מוליד זיין תורה מיט אנדערע') וזהו 'מרבה חיים'. תורה כזו עליה נאמר שמי שמרבה אותה מרבה חיים. עכתו"ד.

מט' ראה במסכת מנחות (דף צט ע"ב) "שאל בן דמה בן אחותו של רבי ישמעאל את רבי ישמעאל: כגון אני שלמדתי כל התורה כולה, מהו ללמוד חכמת יונית? קרא עליו המקרא הזה: 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיק והגית בו יומם ולילה' □ צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה, ולמוד בה חכמת יונית", ועיי"ש דברי הגמרא.

השער השני - שמחת הזולת

בדרך זו יבואר גם ענין 'מרבית בשמחה', שמלבד הצורך להיות בשמחה וטוב לבב בכל השנה, יש באדר גם חיוב מיוחד - לשמח את חבירו, להרבות רעות - 'איש לרעהו', ולהכניס אורה ותקוה בקרבו של הזולת.

*

'בשבילי נברא העולם' - לשון שביל ודרך

חז"ל אומרים 'חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם', ולכאורה מה הפירוש בזה? לכאורה זו מדת אגואיסט שחושב רק על עצמו? זו מדה רעה של 'אנוכיות'?

אלא יש לבאר, ש'בשבילי' הוא מלשון שביל ודרך, הבורא יתברך ברא הרבה אנשים, והוא מוליך את כולם דרך השביל שלי, אשר דרכו הם יוכלו להגיע להצלחה בחייהם. ההצלחה של כולם צריכה לעבור דרכי, ולכן אעשה הכל כדי לעזור לזולת, וכמובן - גם אם הצלחת השני עוברת דרכי לא אקלקל ח"ו את הצלחתו מחמת קנאה ושנאה, לא אסתום בעדו את הדרך, שהרי בדרך זו מונח התפקיד האישי שלי, זה מה שעלי לתקן בזה העולם.^{נא}

*

"אין פנאי למלחמות כי צריך לבנות הנהרות"

אסיים נקודה זו במוסרו של הרבי ה'צמח צדק' זצוק"ל: ... להאיר, ובמילא אין פנאי למלחמות, כי צריך לבנות הנהרות.

לכן התנהג בני כפי החינוך שהקניתי לך, שאב ממקור מים חיים של מעיינות 'בנתיבות החיים' להשכיל כיצד למלאות תפקידך ושליחותך, ואיך לשים את הדגש על המטרה להאיר את סביבתך באורה ותקוה, להשפיע טובה לכל מי שבא עמך במגע, מנער ועד זקן.

הכלל הוא, שלנוכח האמת בטלים לבסוף כל המפריעים, ומה שלוקח זמן עד שהם מתבטלים - אין להבהל מזה, שהלא גם שכינתא עמנו בגלותא... אדרבה, צריכים אנו להודות להשי"ת על חסדיו שב"ה נחלשו ההעלמות וההסתרים ביחס לעבר, ושרואים ב"ה קצה חוט של רווח והצלחה.

לפעמים רוצים להתקדם, ונחסמים בגלל סיבות מסוג 'מה יאמרו הבריות', אמנם כלל נקוט בידינו, שאין לעסוק כלל בחשבון זה, שכולו אך דמיון גדול, ו'אנן פועלי דיממא'.

^נ אגב גררא נביא כאן את לשון השם משמואל (תרומה ור"ח אדר שנת תרע"ג): מה ששמעתי מכ"ק אבי אדמו"ר זצללה"ה בענין ענוה, שאין הפירוש שלא ידע את מעלת נפשו, אדרבה שזה מחובת האדם, אלא המשכיל בגדלות הש"י שכל הנמצאות אינם תופסים מקום כלל, כקטן כגדול, מצד זה יהיה ענו ושפל בעצמו, והדברים מדברים בעד עצמם, ודי בזה.

^{נא} אדאתינן להכי נציע פירוש נוסף: 'בשבילי' היינו בשביל השי"ת, לשם שמיים. אם אדם נוהג כראוי, בשמחה באמונה ובבטחון, הריהו בורא ומקים את עולמו הפרטי, עולם חי ומאיר, וההפך בהפך רח"ל. בידינו לבחור איזה עולם להקים לעצמנו.

השער השלישי - שליטה עצמית

נפנה כל תשומת לבנו להרבות שמחה אצל אחרים, ונדע כי המציאות מלמדת שמי שמרבה שמחה אצל אחרים הוא גם 'מרבה חירות'.

הדברים כפשטם קלי הבנה, ואמנם יש בהם עומק אחר עומק, ואשרי חלקם של המתנהגים לאור זה.

חשוב לדעת שלא תמיד החירות היא ה'הסבה', ולפעמים דווקא הביטול לרב היא היא החירות. בדיני הסבה בליל הסדר מצאנו שאשה לפני בעלה ותלמיד לפני רבו פטורים מהסבה, ומבאר הרשב"ם שזאת מפני שאימת הבעל והרב עליהם. יבואר בזה, שאין הכוונה שחובת מורא דוחה את חובת הסיבה, אלא שבאופן זה לא שייך במציאות לקיים את דין ההסיבה, כי בעבורם הישיבה באופן זה אינה חירות כלל.

אף על פי שעבור שאר אנשי העולם ההסיבה היא דרך חירות, עם זאת, באשה ותלמיד ההפך הוא הנכון, ההסיבה הופכת מחירות לצער. האשה והתלמיד מצטערים בישיבת הסיבה לפני הבעל והרב, אחר שה'חירות' עבורם היא דווקא המורא והכניעה אל הבעל והרב.

אפשר להשוות לזה את דברי חז"ל 'אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה' - המשועבדים לתורה הרי הם בני חורין משעבוד הנפש. אכן, לפי האמת, גם זה תלוי בהנהגת עוסקי התורה ביניהם לבין חבריהם, בהיותם מרבים שלום בעולם, מתוך הכנעה זה לזה. בעת ששוררות ביניהם אהבה, אחוה ורעות, זה עצמו גורם להם להיות 'בני חורין', זוהי 'חירות' של בן תורה.

*

השער השלישי - שליטה עצמית

וכי יפה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקם ינקם (שמות כא, כ) ^{נב}

איתא בספר החינוך (מצוה נ): משרשי מצוה זו, שרצה הא-ל לעקור מתוך אומתו הקדושה רוע הלב והאכזריות הגדולה, ועל כן צוותה שכל מי שיגבר עליו כעס גדול כל כך שיכה הכאת מות עבדו שהוא בביתו ואין לו מושיע, שיומת העושה זה. אף על פי שהעבד קנין כספו ואיבד את ממונו במותו, אף על פי כן יהרג, אחר שהגביר כעסו על נפשו כל כך, ודין ראוי וכשר הוא, משפטי ה' אמת צדקו. עד כאן.

אקדים, שהנני חש חובה לשתף, ששאלתי על הבנת פרשה זו בבית המדרש להרבה ילדים מכתות ח' וט', ואף אחד לא ידע לחזור לי על הטעם המבואר בספר החינוך. כולם ענו לי

^{נב} אגב גררא, נביא כאן ביאור נוסף לפסוק, שכאשר נלחם האדם עם יצרו, ייזהר שלא ייפגע בו עצם כח התאוה להיות כעץ יבש □ כפי שנתפרש בשפתי כהן: 'וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקם ינקם. פירוש, הכה היצר הרע שלו שהוא נקרא עבד, כמו שאמרו ז"ל (סוכה נ"ב ע"ב) על 'מפנק מפער עבדו' (משלי כט, כא), והכהו בעינויים ובסיגופים עד שבטל ממנו לגמרי, 'נקם ינקם' (שמות כא, כ) □ לפי שלא תהו ברָאָה לְשֶׁבֶת יִצְרָה (ישעיהו מה, יח), ואין לו שכר בעמלו, כי יהיה מוכרח במעשיו, ולא כן כוונת הבריאה, וד"ל.

השער השלישי - שליטה עצמית

פחות או יותר את אותה תשובה: שכעת לומדים את החלק השני של הפרשה, וכבר אינם זוכרים מהשנה שעברה... או ילדי הכיתות הנמוכות אמרו שמעולם לא למדו את פרשה זו... זהו פלא! הרי את פרשיות תרומה ותצוה כן לומדים, למרות שאת פרשיות אלו הרבה יותר קשה לילדים צעירים להבין, אחר שאין מפותח אצלם עדיין כח הציור, לעומת פרשתנו שלא צריך כל כך את כח הציור כדי להבינה, שהלוא על בעיטה ומכה - כולם מבינים היטב... ומדוע מדלגים אותה? הרי אלו דיני בין אדם לחבירו הצריכים תיקון! [בכלל, עצם הדבר שלא חוזרים על הפרשה 'למעשה' - זו ממש בכיה לדורות. נניח שצריכים לגמור את כל הסדרא, אבל למה לא חוזרים ונבחנים בכל שבוע על פסקי ההלכות של הפרשה הקודמת, שיזכרו אותם ויגם פי יזקין לא יסור מִמְּנָה' (משלי כב, ו)?! בפרט בעניינים של בין אדם לחבירו שבפרשה זו, שנאמרו כהקדמה למתן תורה וכן בענייני המצוות המעשיות וכדומה. זו ממש מכה שאינה מוזכרת בתורה].

לכאורה, ראשית כל, מובן מדברי בעל החינוך שמצד עצם מציאותו של עבד היה יכול כל אדון להרוג את עבדו, והדבר נכלל במשמעות 'כספו הוא' - שהעבד נחשב כמו חפץ של האדון ויכול לעשות בו כרצונו²². אחר שמבינים זאת, יש להתפלל, וכי בגלל כעס בלבד

²² אכן, עצם הדבר שבמקור הדבר היה כל אדון יכול להרוג את עבדו הכנעני מצד שהוא קניין כספו, תלוי בכמה הסברים, כמבואר ב**מפרשי התורה ומפרשי הרמב"ם** [על דברי הרמב"ם בהלכות רוצח ושמירת נפש (פ"ב ה"י) שהביא את דין זה: 'אֶחָד הַהוֹרֵג אֶת יִשְׂרָאֵל או הַהוֹרֵג עֶבֶד פְּנֵעֵי הָרִי זֶה נִהְרָג עָלָיו']. נעתיק כאן אפוא כמה לשונות וביאורים: אבל עכו"ם וגר תושב פטור, דכתיב 'איש על רעהו' להוציא גר תושב דלאו 'רעהו' הוא. שעבד כנעני כיון שנתחייב בהרבה מצות מקרי 'רעהו' (מזרחי).

שעבד רק קנין כספו ובידו להכותו אך דרך תוכחה, ולא שימית אותו (חזקוני). אסור לו להכותו יותר, כי מצד עצמו ושורשו הוא נעשה אדם שמחויב במצות כאשה, שדינו כרעהו, משא"כ בן נח אם הורגים אותו דינו בידי שמים (כסף משנה שם).

כל זמן שהאדון מכהו בשבט הרי זה סימן שכל כוונתו היא רק להוכיחו להיטיבו, ולכך יש לו במה להצטדק, ונפסק דינו 'אם יום או יומים יעמד לא יקם' (כא, כא). אבל אם מכהו בחרב או באבן, הרי זה סימן שההכאה היא מתוך כעס או תאוות נקם, מחמת חשבונות אישיים ולא בשביל להוכיחו בשבט מוסר. לכן, כיון שכעסו גבר עליו בלי שליטה עד שקם על הזולת שהוא בבחינת 'רעהו' והרגו, מזה נראה שכלל לא דאג לטובת הזולת, ועל זה אין לו שום הצטדקות, ולכן אפילו אם חי העבד שנים רבות לאחר מכן, בא האדון על עונשו (על פי דברי האור החיים הקדוש לפי שיטת הרמב"ם).

הרבי מקאצק זצוק"ל (אהל תורה □ שיח שרפי קודש, בשם הגאון ר' משה שלמה זצ"ל אבד"ק פארציווע בעל 'חשק שלמה' ששמע מהרבי מקאצק זי"ע) מפרש לפי דברי חז"ל (גיטין לח) 'המפקיר עבדו □ יצא לחירות', כיון שהכה אותו מכה רבה שיש בו כדי להמית אותו מיד, הרי מתייאש ממנו ומפקירו, ושוב אינו קנין כספו, ולכן חייב מיתה על הריגת העבד. ולפי פירוש זה הדבר תלוי בכוונת האדון, שאם נתכוין להרגו אז הוא הפקר, ולכן חייב עליו. עכתו"ד.

[אבל לדברי הרמב"ם (שם הל' יד) כל זה לא יתכן, דאם נתכוין להורגו אינו נידון כלל בדין יום או יומיים, אם כן גם בזה שמת תחת ידו מדובר באופן זה, ואם כן לא הפקירו כלל, ועל כרחק צריך לומר שכל זה הוא גזירת הכתוב].

ולפי זה יש לדון, אם הרג האדון את עבדו בשבט בשוגג ונהרג מיד, האם האדון חייב לגלות, שהרי לא נתכוין להורגו וכספו הוא. ועוד ששנינו בגמרא (מסכת מכות) יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח בית דין, שהרג, שאינו גולה, כיון שעושה מצוה. ואף אם מלמדו אומנות והרגו □ פטור, כמבואר בגמרא שם בשוליא דנגרי: 'שוליא דנגרי חיותא היא', וכן כתב הרמב"ם (הלכות רוצח ושמירת נפש שם): 'הבן שהרג את אביו בשגגה □ גולה, וכן האב שהרג את בנו בשגגה □ גולה על ידו. במה דברים אמורים? בשהרגו שלא בשעת לימוד, או שהיה מלמדו אומנות אחרת שאינו צריך לה, אבל אם יסר בנו כדי ללמדו תורה או חכמה או אומנות, ומת □ פטור. וכן הרב המכה את תלמידו, או שליח בית דין שהכה את בעל דין, שנמנע מלבוא לדין והמיתו בשגגה □ פטורין מן הגלות, שנאמר: 'לְחֹטֵב עֵצִים' (דברים יט, ה) לדברי הרשות, יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח בית דין שהרי שגגו והרגו בשעת עשיית המצוה.

השער השלישי - שליטה עצמית

מגיע לאותו אדון עונש מיתה? בעל החינוך מעיד 'ודין ראוי וכשר הוא', ועלינו להבין זאת היטב.

אכן, התשובה היא: **כן!** כל כך מגונה היא מדת הכעס, שמי שכועס ומעניש עד כדי המתת אדם - הריהו חייב מיתה עבור הכעס עצמו!

למדים אנו מכאן דברים פשוטים: כמה חייב האדם לשמור את עצמו ומדותיו הרעות, חס ושלום לא להעניש מתוך כעס!

לכן יזהר אדם מאוד, לערוך בינו לבין עצמו חשבון נפש פרטי לפני שמעניש את בנו או תלמידו, לברר ולאמת בקרבו, האם המטרה שלו בנתינת העונש והעמדת פני כעס היא כדי להוכיח את הבן או את התלמיד ולהעמידו על האמת, או שמא פעולתו נובעת רק מרצונו להשקיט איזו פגיעה אישית שספג. אכן, ברוב הפעמים העונש נובע מכעס גרידא, ויש לכך ראייה מוכחת: שאם לא כן היה יכול לשלוט על עצמו!

כאשר אדם מאבד את השליטה העצמית, הריהו מסוגל להגיע לכעס כה מסוכן, שיהיה מסוגל אף להמית רח"ל, וכדברי בעל החינוך.

ולפי האמת, גם אם לא יגיע להרוג בידיים, הרי מבחינה מסוימת לבייש ולדכא זה עוד יותר קשה מלהרוג! לבייש את הזולת זוהי הריגה ממש, כאילו שופך דמים^{יד}.

גם אם יש מקרים בהם יכול להועיל קצת בדיעבד אם יפייסו אחר כך, מכל מקום חשוב לדעת שבאופן כללי מלה שנשלחה אי אפשר להחזירה! כמאמר הכתוב 'חַץ שְׁחוּט לְשׁוֹנֵם' (ירמיהו ט, ז) - מלה היא כמו חץ, שאחר שנשלח אי אפשר לבטל את הפגיעה.

*

עוד יש להדגיש נקודה חשובה בענין זה:

התורה הקדושה כותבת בפרשה זו של הממית את עבדו: '... וּמֵת תַּחַת יָדוֹ - נָקָם יִנָּקֶם', ושואלים בעלי המוסר מדוע נאמרה כאן לשון 'נקמה' ולא 'מות יומת', שהרי עונשו הוא במיתה?

מבארים **ספרי המוסר**, שבעבד נאמרה לשון 'נקמה' כי אין לו קרובים שיהיו לו 'גואלי דם' לנקום את נקמתו, שהרי גר שנתגייר נחשב 'כקטן שנולד'. זאת לעומת כל יהודי אחר שאם הרגוהו יש לו 'גואלי דם' שדורשים את נקמתו. לכן אומרת התורה כאן לשון 'נקמה', לומר שמשמיים ינקמו את נקמתו וישיבו רעה למי שהרגו!

בדומה לכך, על כל הורה ומלמד לזכור היטב, כי ילד קטן שמזיק לו מלמדו או הורה שלו ואין מי שינקום את נקמתו, הריהו כעבד או יתום שאין לו 'גואל הדם', והשי"ת עצמו ינקום

^{יד} כמו שמצאנו בגמרא (בבא מציעא דף נח ע"ב): 'תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק: כל המלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים, אמר ליה: שפיר קא אמרת, דחזינא ליה דאזיל סומקא ואתי חורא'.

השער השלישי - שליטה עצמית

את נקמתו! ה"י. 'החכם עיניו בראשו' לשקול היטב במאזני צדק לפני כל ענישה, אם זהו המעשה הראוי והנכון, ואם כעת הוא הזמן הנכון והמתאים לכך.

*

נגע כאן בנקודת מבט נוספת, שתוסיף להבהיר לנו כמה חמור ונורא זה כאשר אדם מעניש מתוך כעס, ומאשמה זו לא יוכל אף אב ומלמד שנוהג באכזריות לפטור את עצמו:

כאשר אדם נוהג כלפי בנו או תלמידו באכזריות, זה משאיר בנפשו רושם ממעשה האכזריות שנהגו כלפיו, וזה עלול לגרום למיתת נפשו בידיים רח"ל! אם תיחקק בנפש התלמיד מדת האכזריות, הרי שמלבד גנות מדת האכזריות בפני עצמה, בסופו של דבר גם עתיד דבר זה לגרום לו ולמשפחתו לבכייה לדורות, ה' ישמרנו. כי מי שמדותיו מקולקלות נעשה מקולקל גם במצוות שבין אדם למקום^{יה}.

ומדה טובה מרובה, מי שיחזק את בנו או תלמידו, או את כל אדם אחר, זה גורם להוסיף חיים ארוכים ושפע קודש וכל טוב סלה.

*

עתה נבוא לעסוק מעט בשאלה: מהי הדרך להנצל ממדה מגונה זו, מדת האכזריות, וכן משאר המידות הרעות?

התשובה הכללית על כך היא: שהדרך היא על ידי שיגיע האדם להכרה אמיתית על מצבו ועל מהותו. זה עצמו יכול לעזור לו להחליץ ממצבו.

ומהי הדרך להגיע להכרה האמיתית הנדרשת?

נענה גם על כך בקצרה, ואידך זיל גמור: על ידי שיחזיק בלימוד המוסר!^{יג}.

---

^{יה} וכמו שכתב החזון איש (אמונה ובטחון, פרק ד'): "... כי תיקון המדות מתייחס לאלה המצוות שהן בין אדם לחברו, וחובת היראה בשביל מצוות שבין אדם למקום ית'. ומן המונח הזה קיימת הדעה כי יש בני אדם שלמים במצוות שבין אדם למקום ית' וחסרים בתיקון המדות, והן רעים בין אדם לחברו ... כי באמת זה שמדותיו כבריינתן ולא הותקנו על פי המוסר והדעה, והוא מסור ביד יצרו ואין יצרו מסור בידו, לא יתכן שיהא שלם במצוות שבין אדם למקום".

^{יז} נעתיק כאן את מספר 'אור יחזקאל' (מכתב רמ"ז): "... מה נורא הוא, כמה צריך האדם לפחד תמיד מפני מידותיו, אם בתלמידי רבי עקיבא יתכן חששות כאלו, מה יאמרו אנן, וכמה לראות אמונה והשגחה חוש עונשן של מדות רחמ"ל ... הנה רצוני ביותר שיהיה בידי להיות ממזכי את האנשים בלימוד ובהרגל לימוד המוסר, כי בלי לימוד המוסר כמדומני כי אין אפשרות תיקון המדות.

שאדם הוא גן החיות, כפי שאיתא בקובץ מאמרים ואגרות (דף פ') וז"ל... והוא מבואר על פי הכתוב 'נעשה אדם' (בראשית א, כו), ופירשו בילקוט ראובני (שם) בשם מדרש, שהקב"ה אמר לכל הבריאה כולה: נעשה כולנו יחד אדם, שכולנו נשתתף בבריאתו, היינו שכל אחד יתן לאדם מטבעו ותכונתו. שהשור יתן בו תכונת שור, והארי יתן בו תכונת ארי, והנחש תכונת נחש וכו'. ונמצא כי אדם אחד הוא עולם קטן, הכולל בתוכו תכונת כל הנבראים העליונים והתחתונים. ואם כן כחותיהן של כל חיות רעות שבעולם נכללו באדם, ואין לך חיה רעה נוראה כזו. ולבד זה, הלא יש לאדם כלי משחית אשר אין לשום חיה בעולם, והן הדעה והדיבור. ומאחר שלחיה אחת טורפת צריך לקושרה בשלשלת של ברזל, כמה שלשלאות צריכות לעצור בעד חיה נוראה כהאדם. וכשברא הקב"ה את האדם ודאי ברא גם השלשלת לקושרו שלא יחריב העולם, ומה היא השלשלת הזאת? זוהי יראת ה', אשר רק היא לבדה בכוחה לעצור את האדם שלא יהא כחיה טורפת, וזולתה לא תועיל שום תחבולה בעולם לשמור את האדם מלהזיק, עכ"ל. ולכן, אם לא יתעסק במוסר, בתיקון עצמו, לא ימלט שלא יבוא להזיק לזולתו!"

השער הרביעי - ישוב הדעת

למען לא יטעה האדם בהכרעה מתי נכון להעניש, ושלא יכשל בפעולה מתוך כעס ח"ו, העצה היעוצה היא: **'ישוב הדעת'**. זוהי מדה נחוצה ועצת זהב בכל ענין שעוסקים בו.

בענייננו, ירגיל האדם את עצמו, לדון ביישוב הדעת ובמנוחת נפש על כל שאלה הבאה לפניו. לפני שמדבר או עושה כל מעשה שהוא, יניח לעצמו להמתין ולישון על זה לכל הפחות לילה אחד. זה נחוץ כדי שלא יפעל מתוך התעוררות כוחות הרגש, טרם יתברר הדבר בשכלו ויתיישב על לבו. רק אחרי הדיון המיושב יש מקום להביא ביטוי לרגש, כאשר השכל נותן את הכח להשתמש ברגש באופן הדרוש והנכון.

כמו שכתב בתורת המנחה שמכירת יוסף היתה תוצאה של פעולת כעס בלא ישוב הדעת. אפשר להמליץ זאת בדברי חז"ל "כל שאינו בדרך ארץ - אינו מן הישוב": מי שאינו מתנהג בדרך הארץ, שאינו שולט על עצמו - הרי זה סימן שאינו מבני ישוב הדעת, שאין לו לב להתבונן בטרם יעשה מעשה. ואכן - גם כפשוטו - אינו מן הישוב... מסוכן לעמוד במחיצתו. ומדה טובה מרובה, בעת שאדם מתחזק לכוון מעשיו ביישוב הדעת ומתוך שיקול הדעת, אז יתברך בכפליים לחיים ארוכים.

נציין כאן, כי אף הקב"ה עצמו מתנהג כביכול במדת ישוב ושיקול הדעת, כדברי מורי זקני ז"ל **בקדושת לוי**. וכמו כן, אחת משלש עשרה מדות הרחמים של השי"ת היא מדת 'ארץ אפיים'.

עלינו להדבק במדותיו יתברך, ואחר שגם אצל הקב"ה נראית לפנינו הנהגת מידותיו בדרך זו, כביכול, הרי שאף הנהגת האדם צריכה להיות כן, כפי שאנו מצווים 'הדבק במדותיו'.

---

¹⁰ זו לשון 'תורת המנחה' (דרשה יד): "... וכל זה גרם לראובן ושמעון ולוי מיעוט ישוב הדעת, כי מהרו באפם ובחמתם לעשות הרעה, והאף והחמה גרם להם הפשיעה ולא נתנו לב למה שעשו, דכתיב (משלי כט כב) ובעל חמה רב פשע. ואם היו מתישבים בדעתם עד שיעבור זעם ויחול עליהם רוח הרצון, לא היו דורשים הרעה כי אם הטובה, כי רוח הרצון לעולם דורש הטובה והיושר. הדא הוא דכתיב 'שוחר טוב יבקש רצון', כלומר: הרצון יבקש לבקר ולשחר הטוב, או מי שהוא רוצה לשחר הטוב ימתין עליו הרצון".

¹¹ זו לשון ה'קדושת לוי' (פרשת כי תשא): "... מי שעושה עסקיו בישוב הדעת ובשקול הדעת שוקל דעתו איך לעשות ובוודאי יעשה כסדר, לאוהב יעשה טוב ולשונאו לא יעשה טוב ... אבל כשישראל זוכין בגודל מעשיהם הטובים שעל ידם יבא השפע לכל העולמות, ואז הבורא ברוך הוא כביכול שוקל, לעושי רצונו, אלו ישראל עם קדושו □ ישפיע, ולאלו שאינם עושים רצונו □ לא ישפיע, כיון שיש לפניו זכות ישראל. והנה זה הבחינה שעושה הכל בשיקול הדעת, נראה דעתו כחולק לשנים, לעושים רצונו להשפיע ולאלו שאינם עושים רצונו לא ישפיע. והנה כשישראל עם קדושו רוצים לעשות נקמה בשונאיהם ולכבוש מלחמתם, אז צריכין לעורר מדה הזאת שהבורא יתברך כביכול ישקול בדעתו, לזה להשפיע ולזה לא ישפיע, ובוזה לא יבא השפע רק לישראל, וממילא יהיה המפלה לשונאיהם, כיון שלא יבא השפע רק לישראל ולא להם".

השער הרביעי - ישוב הדעת

האדם נברא בצלם ודמות ה', ועליו להתאים את עצמו עם ההנהגה העליונה, כדוגמת "שיעור קומה".

*

חסרון יישוב הדעת יכול להביא טעות בהלכה, שהיא הרעה הגדולה מכל - כמובא בגמרא (בבא קמא דף ע"ב): 'והאי דלא אמרי לך באורתא - דלא אכלי בשרא דתורא'.

כמו כן ראה בספר **שם משמואל** (תרומה תרע"ב) שאפילו התעוררות בעבודת השי"ת צריך שתבוא מתוך ישוב הדעת: "... כמו שביאר כ"ק אבי אדמו"ר זצללה"ה [ה'אבני נזר'], ... שאף שהתפעלות ורגש הנפש בעבודת השי"ת הוא טוב, מכל מקום צריך שיבוא מחמת ישוב הדעת, אבל בלי ישוב הדעת 'לשמחה מה זו עושה'. ואף שמדמה בנפשו שהוא רגש והתפעלות בדרכי השי"ת, אין זה אלא דמיון בעלמא. וזקני זצוקללה"ה [הרבי מקאצק], דבוריו האחרונים קודם הסתלקותו, אמר: כל מי שיניח את ראשו בתורה, הנני ערב בעדו שיהיה ממנו בזה ובבא, ומה שהוא "לייטשי מטשוטשים" (פירושו רגש ריקם) ילך לנוקבא דתהומא רבה, עכ"ל ... ויבין, כי מי שאין לו הרגש בזה המדה, אינו מן הישוב ממש למבין".

על פי דבריו יש לבאר את הנאמר בפרשת תרומה: 'דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמַתִּי' (שמות כה, ב), שיש לשאול, מהו הדיוק 'מאת כל איש', הלא ברור מאליו שמדברים לאנשים ולא לבהמות?

אכן, על פי המציאות בימינו נבין היטב את אור נצחיות התורה הקדושה. בימינו, אם רוצים לעורר לתרום עבור קופת צדקה כלשהי או עבור כל דבר שבקדושה, למשל - לחזק את נושא 'קביעת עתים לתורה' וכדומה, מכינים כל מיני מודעות צבעוניות ומנוסחות באופן שיעורר את רגשי הלב. התורמים נעשים כמין חתיכת רגש, או אלו שבאים להשתתף בסדר קביעת עתים בין כותלי בית המדרש בכח ההתפעלות הרגשית שנגרמה להם, ולמעשה מאבדים את צורתם האנושית שתלויה בבחירה! האדם אינו מחובר באמת בשכלו לפעולת התרומה או עם המעשה הטוב, אלא עושה כמי שכפאו שד, מתנהג רק עם הרגש ושכלו בל עמו כלל. למעשה זו תשובה לשאלה המנקרת: מפני מה באה עלינו הבכייה שכל כך הרבה צעירים נופלים ועוזבים את כל החינוך שקיבלו, יורדים עד התהום רח"ל. ההסבר לכך: כי מעולם הם לא התחברו בחיבור פנימי אמיתי עם מעשיהם שעשו, אלא הרגש בלבד גרר אותם, ולכן, באותו רגע שהכח המדמה שלהם נסע מענייני הדת - הכל התפוצץ. כמעט לא נמצא כאלו שהרגילו את עצמם להתחבר עם מעשיהם, שעזבו לאחר זמן את יהדותם, וזאת אפילו אם עברו קשיים גדולים. כפי ששמעתי מאחד מגדולי החסידים, שאמר לחסיד אחר שנפל ונעשה 'משכיל': ההבדל בינינו הוא, שאני חושב מה לאהוב ואילו אתה אוהב מה לחשוב, וזהו מרחק עצום כרחוק מזרח ממערב, ודי למבין.

לכן מצווה התורה הקדושה 'דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה' - תצייר בנפשך איזו התעוררות נעשית בין היהודים לתת תרומתם לה' יתברך, כולם מתעוררים בהתלהבות גדולה לתרום נדבת לבם למען משכן ה', בחפץ ורצון עד כלות הנפש. לכן הקדים השי"ת

השער החמישי - כלי קיבול

להזהיר: הנני רוצה דייקא 'מאת כל איש', כפי שמלמדנו ב'שם משמאל' ש'כלי ישוב הדעת' לשמחה מה זו עושה, ואף שמדמה בנפשו שהוא רגש והתפעלות בדרכי הש"י, אין זה אלא דמיון בעלמא". אין לקדוש ברוך הוא נחת רוח מרגשי דמיון הנעדרים חיבור שכלי, שכל כח האדם הוא מעלת שכלו שמחבר אותו למעשיו. כידוע, כל תענוג ה' הוא חיבור אליו, שרגשותינו יבואו על ידי כח שכלינו, שהחיבור אליו צריך להוליד את הרגש משכלינו, ובעת אשר אדם מתחבר למעשיו אז הוא נכנס בגדר 'איש', אשר ידבנו לבו וזה מוליד בו התעוררות, דייקא מאדם כזה תקחו את תרומתי.

חז"ל הקדושים כללו במלותיהם הקצרות היקף רב כל כך של משמעות, ויש להבינה באר היטב, כי דבריהם כוללים את כל התורה כולה להפליא. הנושא הזה נוגע מאוד למעשה, ומי שאין לו הרגש בזה המידה אינו מן הישוב ממש למבין, והמבין יבין.

*

השער החמישי - כלי קיבול

מהר"ל: מי שמפסיק להיות 'בית קיבול' מפסיק להיות 'אדם', וזהו ביאור רציעת אוזן העבד (ב) והגישו אדניו אל האלקים, והגישו אל הדלת או אל המזוזה, ורצע אדניו את אָזְנוֹ בַּמְרִצֵּעַ וְעָבְדוּ לְעֵלָם (כא, ו)

וברש"י: 'ומה ראה אֵזֶן לְהִרְצֵעַ מִכָּל שָׂאֵר אַבְרָהָם שֶׁבְגוֹף, אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זִכְאִי (קְדוּשֵׁין כ"ב ע"ב): אֵזֶן זֹאת שֶׁשָּׁמְעָה עַל הַר סִינַי לֹא תִגְנוֹב, וְהִלֵּךְ וּגְנַב - תִּרְצַע. וְאִם מוֹכֵר עֲצָמוֹ, אֵזֶן שֶׁשָּׁמְעָה עַל הַר סִינַי (ויקרא כה, נה): כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים, וְהִלֵּךְ וּקְנָה אֶדְרוֹן לְעַצְמוֹ - תִּרְצַע'.

*

המהר"ל בחידושי אגדות (קידושין כב.) מקשה, וזו לשונו:

'יש להקשות, אם כן, כל מי שעושה עבירה יאמר עליו 'אוזן ששמע בהר סיני שאל יעשה זה ועשה יהיה נרצע?', מדוע אין רוצעים על כל שאר העבירות?

ומיישב המהר"ל [ראה להלן העתקת לשונו], ששורש חסרון העבדות הוא שמאבד את 'כח השמיעה', שאינו יכול לקבל ולהכניע את עצמו להשי"ת, ובכך אף יוצא מגדר 'אדם'. שכל זמן שאדם משועבד תחת עול התורה והמצוות, אפילו אם עבר על מה שציווה המלך אינו נרצע, כי מאחר שלא קלקל את כח השמיעה שלו נשאר עדיין בחזקת 'אדם', הוא נחשב לכלי קיבול שנפל אבל לא נפגם כלל. לעומת זאת, מי שמכר עצמו לעבד והפקיר את עצמו מתחת עול מלכות שמים, הוא נחשב לכלי פגום, וביטל את חוש שמיעתו, ולכן צריכים שתמצא אֵזֶן.

והדבר מתאים עם מה שכתב בשפת אמת (חיי שרה תרמ"ט. נעתיק דבריו בשילוב ביאור): ... שצריך האדם שלא יתערב ע"י העסק ולא יתקשר בכל העסקים אשר לא לה' המה - שאפילו אם יש לו כל מיני עסקים, יראה שלא יגרום לו הדבר לבלבול, ושלא יהיה לו קשר

השער החמישי - כלי קיבול

נפשי עם עסקיו באופן שירגיש תלוי בזה. **וכן בעול מלכות** - גם הטרדות ששייכות עם עול המלכות, חוקיהם ומיסיהם, יראה שלא להתקשר עם נושא זה בנפשו. **דאיתא** בזהר הקדוש^ט: **מאן דכפית באחרא** - מי שכפות וקשור עם אחר חוץ מעול מלכות שמיים אי אפשר לו לקבל עול מלכות שמים.

(אחר דבריו אלו היה מקום לסבור שאין להתעסק כלל בענייני העולם, וכמובן שזה קלקול גדול, כי אדם יכול לחשוב שהוא פטור מהשתדלות לפרנסתו וכדו', ולכן ממשיך ומסביר: **ומאן דכפית דייקא** - דווקא מי ש'כפות' לעסקיו וכדו' ונעשה מוכרח להם כעבד נרצע, אבל מי שזוכה, הגם שהוא נתון בפועל באיזה עבדות או בדבר אחר, מכל מקום אינו כפות ומשועבד לזה, ממשיך להיות משוחרר מעבדות לעסקיו ונשאר עבד ה', והוא נקרא 'עבד משכיל', כלומר: שהגם שהיה 'עבד' - שנאלץ להתעסק בענייני העולם הזה, במשא ובמתן, אעפ"כ השכיל יחסו אל העבדות בחכמה, וזאת על ידי ההכרה שידע והאמין כי הקב"ה נתן לו זה העבדות, במטרה שמשם יתקדש שם שמיים. אדם צריך להיות 'עבד משכיל' ולקיים בעצמו כמאמר הכתוב **בְּכָל דְרָכֶיךָ דַּעְהוּ, וק"ל**.

מי שיש לו כח שמיעה הריהו משיב אל לבו 'כי לי בני ישראל עבדים', והוא תמיד קשור בנפשו רק לעבדות השי"ת ולא לעבוד אדונים אחרים.

אנו מוכרחים לדעת את האמת הזאת, שאנו עבדים ולא שחררו אותנו! איננו בני חורין לעשות כרצוננו. אם כאשר אדם מניח תפילין בבוקר, הוא מרגיש שמגיע לו שכר על כך - הגישה שלו מוטעית! יהודי שמרגיש שיש לו ברירה שלא ללמוד או לא להתפלל - חסרה לו הנקודה המהותית והיסודית ביותר של היהודי!

עלינו לדעת שאנחנו בעבדות, ובתור עבדים הרינו מחויבים לקיים את המצוות. העבדות הזאת באה לידי ביטוי בכל מצוה כמו תפילין ציצית ומזוזה, וגם בכל תחומי החיים.

המשך הכתוב: **כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים, עֲבָדֵי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם** (ויקרא כה, נה). עבדות זו היא אחד מהיסודות הגדולים של היהדות, וכלפיה אנו מתכוונים באומרנו על כל מועדי ה' שהם 'זכר ליציאת מצרים'. גם כשיצאנו משעבוד מצרים, עדיין נשארנו עבדים. לא קבלנו שטר שחרור, רק עברנו מבעלים לבעלים. אמנם, ישנו שינוי מהותי בין עבדות מצרים לעבדות ה': בעוד שהמצרים כפו עלינו דברים בצורה המנוגדת לטבענו, הרי שהקב"ה כביכול סגר אותנו בתוך העולם הנכון שלנו עצמנו. לכן אמרו חז"ל (אבות פ"ו מ"ב) 'אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה', כי זהו העולם שלנו, מכאן שואבים אנו את כל חיותנו.

*

^ט זוה"ק פרשת בהר (דף קח ע"ח): 'והאי עול לא שריא במאן דאיהו כפית באחרא'.

השער החמישי - כלי קיבול

להשלמת הדברים נעתיק כאן את לשון המהר"ל: 'אבל דבר זה ענין מופלג בחכמה, כי האדם הוא אדם על ידי האוזן בפרט ולא על ידי שאר דברים. וזה, כי כמו הכלי - כאשר הוא גולם אין לו שם כלי וכאשר יש לו בית קיבול הרי נחשב כלי, ואין האדם בעל הקבלה רק על ידי האוזן, ולכך כל שמיעה מתורגם קבלה, וכאשר האדם חרש הרי האדם נחשב כמו גולם, אשר אינו מדבר, ולא נגמר צורתו האחרונה כלל, רק הוא חומר מוכן לקבלה'.

ודבר זה רמזו חכמים הנאמנים בפרק החובל (בבא קמא פה ע"ב) 'חרשו נותן לו דמי כולו', שמזה תראה כי החרש אינו אדם, ולכך נותן לו דמי כולו.

וכן אמרו חכמי מחקר, שאמרו כי האדם הוא 'נפשי כלי', ר"ל שהוא כלי נחשב. וכל עבודת בעולם הוא ענין חמרי. גם זה רמזו חכמים בחכמתם: 'שבו לכם פה עם החמור - עם הדומה לחמור' (קדושין סח ע"א) ובארנו דבר זה במקומות הרבה בחבור גבורת ה' (פ"ד).

וטעם זה, כי העבד מקבל עליו האדם בעל חומר וגוף להיות אדון שלו, הנה בזה נעשה העבד חמרי, לא כמו שאר אדם שהוא תחת רשות הש"י. ולפיכך ראוי שיהיה נרצע העבד, מפני שנתקלקל האוזן שהוא הקבלה שלו, שעל ידי קבלה זאת היה ראוי להיות אדם גמור כאשר ראוי, והוא מבטל קבלתו כאשר ירצה להיות עבד, וזהו טעם הרציעה, עכ"ל מהר"ל.

וראוי לציין לדברי המדרש (דברים רבה, פרשת האזינו), ששמע שם שגדול כח השמיעה שהוא כל בנין האדם: אמר רבי חנינא בר פפא, כל מי שמסיר אזנו משמוע תורה - תפלתו נמאסת, שנאמר (משלי כח, ט) 'מסיר אָזְנוֹ מִשְׁמֹעַ תּוֹרָה - גַּם תִּפְלְתוֹ תוֹעֵבָה'. רבי לוי אמר: האוזן לגוף כקינקל לכלים, שכן הקינקל כמה כלים ניתנין עליו ואת נותן מוגמר תחתיו וכולם מתעשנים, כך מאתים וארבעים ושמונה איברים שבאדם הזה, על ידי האוזן כולן חייין'.

ובעבודת ישראל (פרשת ראה) כתב על דברי המדרש: 'זביאור הענין, כי על ידי האזנת קול הנשמע מתהווה ומצטייר הדבר הנשמע במוחין, ולכן נקרא אָזְן, כענין שנקרא יד הכלי בשם אָזְן, כי כל הכלי ניטל ומטולטל על ידי היד, כן האדם על ידי חוש השמע'. עי"ש.

כמו כן לעצם הדבר שהשמיעה הופכת את האדם ל'כלי קיבול', יש להביא מלשון התרגום, שתרגם 'וישמע אברם לקול שרי' - 'וקביל', ודו"ק.

*

לתגובות, ולייעוץ והדרכה בענייני חינוך ושלוש בית: Achdus123@gmail.com

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

בפנים מאירות!

פגשתי צעיר יהודי בחו"ל, בעל משפחה, ששומר על זיקה מועטה בלבד ליהדותו. הוא פתח את סגור לבו: "גדלתי כבן בכור למשפחת 'בעלי תשובה' ביישוב חרדי. בהיותי בכתה ח' התלהבנו, הורי ואני, שהמחנך רשם אותי לישיבה בבני ברק. הגעתי בראש חודש אלול מרוגש כמו 'בחלום'. אך החלום הפך לבלהות. ראש הישיבה היה אישיות מכובדת ונעימה, אך 'המשגיח' התעלל בנו נפשית. הוא ניהל אותנו בפקודות, באיומים ובסנקציות. לא ידעתי מה נפל עלי. לא הסבירו לנו 'מה זה להיות בחור ישיבה'. בישיבה עשו עסק מ'חודש אלול', אך בקושי ידעתי מה זה. העירו אותנו לסליחות ב-4.30 לפנות בוקר. היקיצה היתה בצעקות, בהתזות מים ומשיכת שמיכות ומזרונים. נזכרתי מסיפורי שואה! לא חזרתי לישיבה אחרי החגים. האחים שלי כבר לא הלכו לישיבות... וכך אני נראה היום... רחוק, רחוק...

הוא לא דיבר בקנטרנות אלא בעצבות. ראינו בעיניו כאב. נשמתו עדיין שסועה. הוא ממש התחנן בפני שאעביר את המסר. לעזור לדומים לו. לצערנו יש רבים כמותו, בארץ ובחו"ל, יש שעזבו לגמרי את הדת, ואחרים עזבו מבפנים...

בפרשתנו מתארת התורה את מעשה הלוחות: וַיִּרְדּוּ מֹשֶׁה מִן הָהָר וַשְּׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת בְּיָדוֹ, לַחַת כְּתָבִים מְשֻׁנֵי עֵבְרִיָהֶם, מִזָּה וּמִזָּה הֵם כְּתָבִים. בספרי הקדמונים מבואר כי הלוחות נכתבו בצורה שאין 'צד חיצון וצד פנים', אלא הכל שוה. כך על האדם לקבל את התורה ולחזרתה על לוח לבו, באופן מוחלט ומקיף, ללא כל הבדל בין חיצוניותו לפנימיותו.

בדורנו מחצינים מדי את היהדות. נותנים ביטוי מוגזם לקוד לבוש עד לניואנסים הקטנים ביותר. כלל ישראל נעשה סקטוריאלי יותר ויותר, מתפללים אף בימות החול בביכנ"ס הקהילתי בלבד, רוכשים מצרכים ב'מכירה הקהילתית' 'שלנו', גני ילדים ובתי חינוך קהילתיים לבנים ולבנות, עיתון לכל חוג ומגזר, וכל אחד בטוח שהוא הכי יהודי שיש.

האם החיצוניות באה על חשבון הפנימיות? ברור שמשכימים לסליחות, אך יש להסביר, ללמד ולחנך, ולא לכפות. האם ילדינו יודעים למה עושים כל דבר? בימים אלה מציינים שלש שנים לפרוץ הקורונה בישראל [לא תקפ"ץ]. בס"ד חזרנו לשגרה, אך לדלג על הפקת לקחים. הניתוק מהמסגרות ה'חיצוניות' אפשרה בחינה איך אנו נראים בלי כל אותן 'המסגרות' שמכתיבות את קצב החיים. תפילות ללא בית כנסת, לימוד התורה בלי כולל וישיבה, ועוד. כאשר דברי התורה חרותה בלבנו כראוי אין הבדל בין מצב למצב, בין 'זמן' ל'בין הזמנים', בין ימי שגרה לימי מגפה רח"ל.

אדם שחלה ל"ע, נדבק בחיידק או במחלה, מבררים ושואלים כדי לקבל תמונת מצב על הגורמים לכך. אסתר שולחת את התך ותצוהו על מרדכי ל'דעת מה זה ועל מה זה'. אמרו

חז"ל שאסתר מבררת: **שָׁמָא כָּפְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּיָזָה אֶ-לֵי וְאֶנְוְהוּ, וְשָׁמָא כָּפְרוּ בְּלוּחוֹת, דְּכַתְיִב בְּהָן: 'מְזָה וּמְזָה הֵם כְּתָבִים'.** אסתר מבינה שיש שתי סיבות שמביאות להתדרדרות רוחנית ומוסרית בעם ישראל, חוסר שמחה והתרגשות בעשיית המצוות, וחוסר ב'חיבור פנימי' כאשר מקיימים את היהדות בחיצוניות חלולה. לא סתם 'כפרו בלוחות', אלא כפירה באופן חריטתם, בהבנה ובפנימיות.

בהחלט יש מקום חשוב לסממנים חיצוניים, ו'אחר הפעולות נמשכות הלבבות' כדברי בעל ה'חינוך' המונומנטליים. אבל חייבים את הפנימיות, העיקר, מֵעֵבֶר לחיצוניות. לקיים שיחות הסברה על טעמי המצוות (לא רק עם בעלי תשובה ותלמידי קירוב), להחכים במעלות ואושר היהדות, ולהעשיר בסיפורי נצח והוד המגביהים טפח מעל אדמת החולין.

ביקרתי השבוע בתערוכת 'מלאכות שבת' באחד הת"תים שבפיקוחי. תלמידים והוריהם עמלו בכישרון והשקיעו זמן, מחשבה ומשאבים ליצור מוצגים מוחשיים המתארים מלאכות השבת. שמו דגש להבלטת הצדדים המעשיים שבמלאכות. לא רק מלאכת מְפָרוֹת כמו הכותב, האופה, והקושר. העמידו מוצגים על מלאכות 'הגוזז' (כולל קציצת ציפורניים), 'המוחק' (ופתיחת אריזות מזון כשיש עליהן כיתוב), 'החורש' (כולל משחקי גולות). התלמידים חיים הלכות שבת! לא לימוד יבש וּמְשָׁמִים, אלא לימוד חי ופנימי! סיפרתי למנהל חידור על התערוכה, במטרה להלהיבו. הוא השיב לי "אסור לי לעשות זאת. אֶחָשֵׁב 'תלמוד תורה' ולא 'חידור', זה יפגע בשם שלנו" ... בת"ת שלומדים הל' שבת בחוויה - 'מנפץ' הוא 'אב מלאכה' שעוסק בסיבי חוטים, ולא המנפץ חזיונים מסוכנים. תנו לתלמידים חוויה רוחנית!

חז"ל מלמדים כי בהר סיני קבלו את התורה ב'כפייה', וְהָדוּר (שוב) קבלוה בשמחה בימי אחשורוש, שנא' קִיְמוּ וְקָבְלוּ הַיְהוּדִים, 'קיימו מה שקיבלו כבר'. והנה, כאשר קיבלו בשנית מתוך שמחה יש תוספת חשובה! קִיְמוּ וְקָבְלוּ הַיְהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זִרְעָם! הנחלת התורה לזרענו היא רק כאשר מקבלים בשמחה, זֶה אֶ-לֵי וְאֶנְוְהוּ בהתרגשות! מְזָה וּמְזָה הֵם כְּתָבִים, בהסברה פנימית עמוקה, ולא בשטחיות מְצוֹת אֲנָשִׁים מְלַמְּדָה. כן! גם ב'חידור' תעשו תערוכות!

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ

123ymm@gmail.com

חידות

**פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא
יסור שבט מיהודה'
חידה בפרשת השבוע!**

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן
הכתב')

עמוד הכן מראש שובעה

באמירה בשניים בעשרה ושבעה

כי אפילו אחת לנו חשובה

לאחרים פתרונים זו התשובה

*

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון: היתר עשיית מלאכה לצורך אוכל נפש (על פי רש"י שמות לא, טו)
עמוד הכן מראש שובעה - עמוד והכן מראש את המאכלים,

באמירה בשניים בעשרה ובשבעה - בזמנים בהם כפלה התורה "שבת שבתון": בציווי על השביתה ביום כפור, וכן בשבת.

כי אפילו אחת לנו חשובה - כי אפילו תיבה אחת חשובה ונכתבה ללימוד ודרשה כלשהי.

לאחרים פתרונים זו התשובה - בימים טובים אחרים מותרת מלאכת אוכל נפש. שם קיים פתרון החידה, התשובה: 'היתר עשיית מלאכה לצורך אוכל נפש', כי לגביהם נכתב רק "שבתון".

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף מו. תנופה בנזיר מעכבת. ולל"ק אתיא כר"א וללישנא בתרא אולי אפילו לרבנן תנופה מעכבת דילפי' מזאת תורת הנזיר בין שיש לו כפים ובין שאין לו ועי' בתוד"ה והתניא, והנה אם נימא שהתנופה מעכב היינו ע"כ שזהו חלק מן העבודות של הנזיר שצריך להתירו בין, ולפ"ז היה אפשר לומר שזהו אותו תנופה שנתחדש בשלמי נזיר יותר מכל שלמים והיינו התנופה של הזרוע בשילה והחלות, ובזה היה אפשר ליישב קושית הרש"ש במשנה למה לא נקט המשנה גם החזק ושוק אבל להנ"ל זה ודאי אינו מעכב בשתיית יין מכיון שזה נוהג בכל שלמים ואין זה מדין נזירות שו"מ כעין זה בחי' הגרי"ז, ובזה מובן מה דאיתא בקידושין דף לו: שהגם בכל קרבנות של אשה ליכא דין תנופה אבל בקרבן נזירות של אשה יש דין תנופה ולפ"ז על החזקה ושוק לא יהא דין תנופה באשה מכיון שאין זה מצד נזירות וצ"ב בזה, ולפ"ז מה דאיתא בהמשך מהו דתימא כיון דלענין כפרה שירי מצוה היינו דכיון שבעלמא אינו מעכב ס"ד אמינא דגם הכא בלא יהא מעכב.

דף מז. כה"ג ונזיר אין מיטמאין לקרוביהן. וראיתי [כמדומני במשך חכמה] דהחילוק בין כהן הדיוט דמטמא לקרובים לכה"ג שאינו מטמא היינו דכהן הדיוט כל קדושתו הוא מכח דהוא שייך למשפחת כהונה משא"כ כה"ג שנתעלה בכוחות עצמו, ומה"ט גם נזיר הוי ככה"ג לענין טומאה, ובזה מובן שנוזירות שמשון שהיה מכח הוריו מותר לטמא לקרובים, אבל במת מצוה מותר בשניהם, והנה רש"י בברכות דף כ. איתא דהא דהותר מת מצוה וקרובים לכהנים אין זה מצד כבוד הבריות שדוחה דהא אינו דוחה בקום ועשה אלא מעיקרא לא ניתן בכלל האיסור לענין קרובים ומת מצוה, ועיי"ש בתוס' שחולקים על זה דהוא בגדר דחוייה מצד כבוד הבריות [וצ"ל שזהו כבוד המת שקרוביו יטפלו בו] ויש לדון בנזיר דהותר במת מצוה אם לרש"י הפשט הוא ג"כ דלא נאסר בכלל דמהמשנה משמע דכהן ונזיר בעצם שוים בזה, ועי' לעיל מד. במשנה דטומאה הותרה מכללה במת מצוה משמע דהוא בעצם באיסור אלא שהותר מכללה [ועי' לקמן מח: מה לי לאו חד לאו מה לי תרי לאוין ולדברי רש"י אין ראייה מכאן לענין עדל"ת והתוס' לעיל מא: דהביאו ראייה מזה לענין עדל"ת זהו לשיטתם שזהו מדין דחיה] והנה לשי' רש"י שלא נאסר בכלל במקום מת מצוה צריך לומר דמה דאיתא כאן בסוגיא מי עדיף והגם שלא נאסר בכלל היינו משום דכלפיה השני אין זה נחשב בכלל מת מצוה מכיון שמוטל על האחר, והנה מדברי התוד"ה ומרובה כתבו שהסוגיא איירי ביוכ"פ ולא לענין לקבורה רק לענין לטלטל מחמה לצל דשרי, ובשו"ע יו"ד שעג' ה' ברמ"א מובא שני דיעות אם מותר כהן לטמא עצמו לקרוביו לצורך כבוד המת בשבת דאין קוברין אותו אם הותר רק קבורה או כל כבוד המת ואולי תלוי במ"ח רש"י ותוס' ועי' בתוס' נזיר אם במת מצוה תלוי בהך מ"ח או אולי מכיון שאין אחרים שיכולים לעשות או לכו"ע הותרה.

דף מח. בנפשות המטמאות בביאה הכתוב מדבר. וצ"ל שהגם שמוזהר גם על עצם כשעורה הגם שאינו מטמא באהל אבל העיקר שיהא סוג טומאה שיש בו טומאת אהל, והא דצריכים לעיל למעט שאינו מוזהר על נגעם וזיבתם צ"ל כמו שמבואר בתוס' שעל זיבה בעצם א"צ מיעוט ורק על מצורע שמטמא כמת וגם מצינו שמצורע מטמא בביאה [והגם שאינו ממש כטומאת אהל במת דבעינן כניסה ברוב] צריכים קרא למעט, ועי' בנמק"י בב"מ קיד. שהביא בשם היראים שכתב דלפ"ז למה דקי"ל כר"ש שאין גוי מטמא באהל דאתם קרוים אדם ורק במגע ובמשא מטמא ליכא איסור לכהן לטמא עצמו לגוי אפילו במגע ומשא דהוי כטומאת נבילות דאינו מוזהר עיי"ש [והנה לשונו דהוי כטומאת נבילות צ"ב דהא טמא טומאת ז' כנוגע במת] והנה המחבר בסי' שעב' ב' כתב קברי עכו"ם נכון ליזהר הכהן מליך עליהם והרמ"א כתב אע"פ שיש מקילין ונכון להחמיר, והש"ך שם כתב שהמקילין מטעם דכתיב אדם כי ימות ואתם קרוים אדם אבל במגע ומשא י"א דאפילו המקילים אוסרים, אבל לשי' היראים מותר אפילו במגע ומשא וע"ע במשנה למלך ריש פ"ג אבילות, ולהחולקים על היראים יש לדון להנך שי' שכל טומאה רצוצה הוי כמגע [עי' באו"ש הל' טו"מ פ"א יג' בשם הגר"א] אז אסור לילך בקברות עכו"ם אפילו לשי' ר"ש דאתם קרוים אדם דהוי כמגע אם ליכא פותח טפח ואכמ"ל.

דף מט. היינו טעמא דלא מיטמא ליה משום דחזקה בעלמא הוא. וידוע הקושיא דהא על הצד דאינו אביו הא לא הוי כהן וא"כ ממה נפשך יכול לטמאות, ובאמת היה אפשר לומר דבפרשת אמור באזהרת לכהן לטמא עצמו כתיב ולא יחללו שם אלקיהם כי את אשי ה' לחם אלקיהם הם מקריבים, ומבואר שהאיסור לכהן לטמאות עצמו היינו מצד שהוא משרת את ה' וכן פרש"י בפ' תצוה דפירוש של כהן הוא שירות [ומה שבעל מום אסור לטמאות עצמו צ"ל שכיון שהוא אוכל קדשים שנקראת עבודה כמבואר בפסחים עב: א"כ נחשב למשרת] וא"כ אפילו על הצד שאינו אביו אבל הא מיהת שיכול לעבוד עבודה דהא על זה אנו סומכים על החזקה וסוקלים ושורפים על החזקות [הכוונה על מוחזקות] כמבואר בקידושין דף פ. ועבודתו כשירה דהא אפילו חלל שעבד עבודתו כשירה כמבואר בקידושין דף סו: מברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה, וא"כ מכיון דהוא משרת בודאי יש עליו איסור לטמאות עצמם אבל מכיון שאינו בודאי שזהו אביו ליכא היתר לטמאות עצמו לקרובים, שו"מ כעין זה בשפ"א בלקוטים פרשת אמור.

דף נ. איזהו נצל. והנה מדברי התוס' מבואר שנצל היינו בשר המת שנימוח ונעשה משקה, או שהרתיח בשר המת ויצא ממנו מוהל ונתחדש בהלכתא שאותו משקה יש לו תורת בשר כמו בשר המת ומטמא ולא פקע שמו ע"י שנשתנה, והנה הגמ' מדמה גם אם לקח שומן של נבלת עוף טהור ונמחה בחמה לדין נצל, אבל אם המחהו באור כתבו התוס' שאז ודאי לא נפקע ממנו שם חלב ורק כשנמחה מעצמו, והגם דלענין בשר המת כתבו התוס' שאירי גם בהרתיח אבל שם קאי על המוהל שיצא מהרתיחה אבל כאן עצם החלב נימוח אז אין לו שם נצל רק כשנמחה מאליו או בחמה ויל"ע בזה, והנה הגמ' נסתפק אם גם בטומאת נבילות של בהמה נתחדש שהנצל הוי כבשר ומטמא, והגמ' מדמה גם לענין השומן של נבלת עוף טהור, והנה ידוע שאלת האחרונים אם הא דנבלת עוף טמא מטמא בבית הבליעה

אם זהו מצד שאכל נבילה זהו שמטמא או שבנבלת עוף טהור נתחדש שאינו מטמא רק כשהוא בבית הבליעה, והנה ממה שהגמ' מדמה נבלת עוף לנבלת בהמה אם נפקע הדין טומאה כשנפסל מאכילת אדם או לכלב מוכח שעצם הדבר מטמא דאם טומאתו הוא מצד שאוכל נבלת עוף אז בודאי יהא תלוי באכילת אדם שו"מ באתוון דאורייתא כלל א' שהביא הך ראייה, אבל לכאור' מיניה וביה יש סתירה דהא חלב של נבלת בהמה טהורה אינו טמא בכלל כמבואר בפסחים כג. אבל לענין אוכל חלב של נבלת עוף טהור מבואר בביצה ז. וכן בתוס' שמטמא [ועי' בהגהות חת"ס בסוגין] והדברים מובנים אם נימא שאינו מצד שהנבילה מטמא רק אם אוכל נבלת עוף מקבל טומאה והדברים ארוכים ואכמ"ל.

דף נא. הכי קאמר גזז הרי זה גלגלים לא גזז מיבעי ליה. וזהו דוקא בשער העומד לגזז אבל אם אינו עומד לגזז אז בודאי אינו נעשה גלגלים מכיון שמחובר למת הוי כמת, ועי' בתוס' דהא דבשעת חיבורן טמא היינו מצד דהוי יד לטומאת מת, ולכאור' מוכח מזה דדין יד היינו דעצם היד נעשה טמא דאם אינו רק מוציא ומכניס אז למה לא יעשה גלגלים [ועי' בסוכה יג. בענין לסכך בידות אם נחשב כדבר המקבל טומאה ועי' בקה"י שם] ובזה אולי אפשר ליישב קושית הרבינו פרץ על ספיקת הגמ' אם עור אדם נעשה גלגלים והא לכאורה לא גרע משער דאינו עומד לגזוז, ולפי הנ"ל אולי אפשר לומר שדין ידות לא נאמר רק בדבר שהוא בעצם יד אבל עור אדם אינו יכול לקבל טומאה מדין יד [אלא דעדיין צ"ב דתיפוק ליה מדין שומר] והנה לענין ספיקת הגמ' מרקב הבאה מן העקב לכאור' לא קשה דשם אין הספק לענין נעשה גלגלים רק הספק אם יש דין רקב על על העקב ונ"מ אם יכול להשלים השיעור של כמלא תרווד, וכן מוכח לכאור' דהא גם השער אין לו חיות ולמה יהא עדיף מהעקב וע"כ דבשער דנים רק לענין גלגלים ולא שיהא לו דין רקב בעצמותו משא"כ בעקב הספק הוא אם יש דין רקב בעצם על העקב אבל בודאי לא נעשה גלגלים וכן מבואר מדברי רבינו פרץ.

דף נב. שכן חומט תחלת ברייתו הוא בכעדשה ש"מ שיעורא הוא. והנה לפי התוס' ספיקת הגמ' הוא על מה דאיתא במכות דהאוכל נמלה חייב עליה בכל שהוא משום דהוי בריה, ועי' שם בדף יז. שיש מ"ח ר"ש ורבנן באכל חטה שלימה אם לוקה משום דהוי כבריה אבל בבריית נשמה בדבר שיש בו חיות לכו"ע יש דין של בריה, וספיקת הגמ' בנמלה שנקצצו רגליה אם יש לו דין בריה מכיון שהוא חי וזהו דמחשבו כבריה [ועי' במפרש שכתב שהצד בסוגין שמהני חסר היינו משום דרובו ככולו וצ"ב דהא לא שייך רובו ככולו אלא רובו מתוך כולו וכמ"ש לעיל] או שבעינן גם שיהא שלם, ואין הספק לענין טומאה דהא ליכא דין בריה לענין טומאה אלא דתלוי אם הוי כעדשה [ועי' ברא"ש שלמד שהספק הוא לענין טומאה ועי' בחי' הגרי"ז ביאור הספק לדבריו] ולפי התוס' צ"ב מהו ראיית הגמ' מטומאה לענין איסורים וצ"ל דראיית הגמ' דרואים משם דאינו נחשב כולו רק בכעדשה והיינו עם רגליה וע"ז מדחה הגמ' שבתחלת ברייתן אם לא היו עם רגליה לא היה נכנס בה נשמת חיים ומש"ה נקבע השיעור בכעדשה אבל אם יש לנו נמלה שנחתכה רגליה מכיון שאפשר לחיות יש לה דין בריה, והנה הגמ' נשאר בספק ומה"ט בשו"ע ביו"ד סי' קי' איתא דבריה אינה בטילה רק בדבר שיש בו רוח חיים והוי שלם ולא חסר כלום וכתבו הפוסקים דכיון שנשאר

ספק בגמ' אם הוי בריה ומכיון שכל הדין דבריה אינה בטילה הוי רק מדרבנן מש"ה ספק דרבנן לקולא, והנה בשו"ע או"ח סי' רי' הביא המחבר ספק אם אוכל דבר שהוא בריה שצריך לברך ברכה אחרונה הגם דלא היה בו שיעור נזיר"ע דביו"ד נפסק דרק בריית נשמה נחשב בריה] ואם חסר כל שהוא לכאן, יהא הדין דא"צ לברך אבל המג"א שם כתב חידוש גדול דמה שהוא דרך לחסור בשעה שמבשלים אותו נחשב בריה אפילו אם חסר כל שהוא וכמו כן לענין ביטול באיסורים.

*

תמצית נזיר פרק ה' - הרב אהרן פוטולסקי, גני איילון (אחיסמך) לוד

סיכום נזיר פרק ה'

הקדש וקבלת נזירות בטעות, איזה פתח מתיר, וקבלת נזירות מסופקת

מפתח הסוגיות

הקדש טעות (דף ל"א, ל"ב ל"ג)

נזיר ששתה יין איך מונה (דף ל"ב א')

התירו חכם קרבנותיו חולין (דף ל"ב א')

פתח בנולד ובחורבן ביהמ"ק (ל"ב ב')

קבלת נזירות בטעות וכשהספק לא יתברר (ל"ב ב' - ל"ד א')

*

תמצית נזיר פרק ה'

דף ל"א - הקדש טעות, למה טוב שור שחור

• משנה א' ב': בית שמאי אומרים, הקדש טעות הקדש, ובית הלל אומרים אינו הקדש (ג' אופנים).

• ב"ש ילפי תחילת הקדש מסוף הקדש, מתמורה שחלה בטעות, וב"ה מחלקים שאחותי הקדש ל"ש בטעות.

• הגמ' מקשה לב"ש שלא יחול ההקדש אלא כשיתקיימו דבריו, כמו באומר שתחול התמורה לחצי היום שחלה רק אז.

• רב פפא מפרש: "דאטעייה לדיבורא" ופירוש דבריו ראשון (עיינן תוס' ומפרש).

עמוד ב'

• מוכיח דב"ש סברי הקדש טעות הקדש (ממשנה ה' אבל לא ממשנה ג'), אך ממח' דשור שחור ליכא למשמע.

- **אביי מפרש:** שלא הקדיש את העתיד לצאת ראשון אלא את זה שיצא ראשון וטעה בו.
  - מתרץ לכולה מתניתין שתתפרש כאביי.
  - למסקנא כל שור מעולה לשימוש אחר, שור שחור לעורו, שור אדום לבשרו ושור לבן לחרישה.
  - **דף ל"ב - נזיר שנשאל לחכם ואסרו איך מונה, התירו חכם קרבנותיו חולין. דין פתח בנולד ובחורבן ביהמ"ק**
  - **משנה ג':** מי שנדר בנזיר ואסרו מונה משעה שנדר.
  - נזיר ששתה יין אין נזקקין לו עד שינהג איסור כנגד הימים שנהג היתר. רבי יוסי אומר דיו שלשים יום. מקשה מתניתין כמאן.
  - איבעית תימא כרבי יוסי - שמייירי בנזירות מועטת ומתניתין במרובה וימי האיסור - פרט לל' - עולין למניין.
  - איבעית תימא כרבנן - אימא "כמשעה שנזר":
  - מי שנדר בנזיר וחכם התירו, והייתה לו בהמה מופרשת תצא לחולין ותרעה בעדר.
  - הקשו מכאן ב"ה לב"ש שמוכח שהקדש טעות אינו הקדש, השיבו להם ב"ש ממעשר בהמה ותי' להם ב"ה שאף הוא אינו אלא בסמוכין לעשירי.
  - מב"ש נשמע לב"ה שבתמורה, כשמתעקר עיקר ההקדש אינו הקדש אף שהוא בטעות:
  - מעשר בהמה שחל גם על תשיעי ואחד עשר, לרב נחמן דווקא בטעות, לר"ח ורבה בר"ה אף בכוונה.
  - רבא דחי לר"נ, שאם כדבריו היה לב"ש לדחות שמעשר אינו בכוונה.
  - ר"ש בר אשי רוצה להכניס את מה שאינו בכוונה לקל וחומר, ולא היא "דהקדש בדעתא דמריה תלי" ואין להוכיח ממה שכלל לא תלוי בדעת:
- עמוד ב'**
- **משנה ד':** נזיר שנגנב קרבנו, אם נגנב קודם שנזר יכול להישאל על נזירותו.
  - בטעות זו טעה נחום המדי שהתיר נזירים שנדרו קודם שחרב הבית.
  - שטפוהו רבנן לרבי אליעזר דאמר במסכת נדרים שפותחין בנולד, ואוקמיה כשיטתם.
  - אמר רבא לרבנן, פותחין בתנאי נולד. אילו היה אדם מייעצך שלא לנזור שמא יחרב הבית אם היית שומע.
  - אמר רב יוסף אילו הייתי שם הייתי אומר להם למה נזרו וכי לא ידעו שעתיד הבית ליחרב מקרא דהיכל ה' וגו' (לתוס' הוא תוכחה גרידא, למפרש מקשה על חכמים שאמרו שמי שנזר אחר שחרב ולא ידע מתירין לו). *

• אמר אביי אף ידעו באיזה שנה.

• מ"מ מי ידעו באיזה יום.

ל"ב ב' - ל"ג - היו מהלכין בדרך ואחד בא כנגדן

• משנה ה' ו': היו מהלכין בדרך ואחד בא כנגדן ואמר אחד הריני נזיר שזה פלוני וכו'*

• **ב"ש**: כולם נזירים. **ב"ה**: אינו נזיר אלא מי שלא נתקיימו דבריו. **רבי טרפון**: אינם נזירים.

• ביאור דברי ב"ה. רב יהודה אימר מי שנתקיימו דבריו נזיר.*

• אביי אמר, מי שלא נתקיימו דבריו הראשונים שחזר תוכ"ד ואמר שיהא נזיר מ"מ.

• הרתיע לאחוריו ולא נודע מיהו, אינו נזיר. ר"ש אומר ספק נזיר, ועצתו שיתנה ויעשה לנזירות ודאי.

• לרבי טרפון אינו נזיר כלל דלא נתנה נזירות אלא להפלאה.

ל"ד א'

• ת"ק הוא רבי יהודה דפליג על רבי שמעון בברייתא, הריני נזיר על מנת שיש בכרי הזה מאה כור ונגנב או שאבד.

ל"ד א' - ראו את הכוי, תשע נזירים ונזירויות

• **משנה ז'**: ראה את הכוי ואמר הריני נזיר שזה חיה וכו' כולם נזירים (למפרש המשנה כב"ש, לרא"ש אף לב"ה).

• תני חדא הרי כאן תשעה נזירים, הוא כשנוספו עוד שלשה כבמשנה דלעיל.

• תניא אידך תשע נזירויות, אף אחד גברא. משכחת לה שאמר "הריני נזיר ונזירות הכל עלי" (למפרש קיבל עליו נזירות בכל האפשרויות, לתוס' ראה תשע ספק נזירים כברייתא קמא וקיבל עליו נזירות כולם).

פרק ה' - ענייני הדפים

דף ל"א - הקדש טעות לבית שמאי ובית הלל. למה טוב כל סוג שור.

דף ל"ב - נזיר שנשאל לחכם ואסרו איך מונה ימים ששתה בהם יין, התירו חכם קרבנותיו חולין, פתח בנולד ובחורבן ביהמ"ק

ל"ב ב' ל"ג - היו מהלכין בדרך ואחד בא כנגדן. נזירות שתלויה בדבר ולא תתברר.

ריש ל"ד - ראו את הכוי, תשע נזירים ונזירויות.

*

ניתן להאזין טלפונית לשיעורים דרך מערכת קול הלשון במספר 03-6171111 או במספר 07671* < 7* (חיפוש לפי מגיד שיעור) < 905680 (קוד מגיד שיעור, לא להקיש סולמית אחר כך).

לחילופין, להקיש סולמית וכוכבית, לזיהוי קולי, ולומר אהרן פוטולסקי.
בזמן שיש "שידור חי" המערכת מציעה להקיש * להיכנס לשמוע את שיעור החי.
לשיעור מיוחד על עניין כתיבת המשנה והברייתות, 03-6171111 לאחר מכן כוכבית*
וסולמית# ולאחר מכן את מספר השיעור 34466163 וסולמית#
להערות והארות, אהרן פוטולסקי 1234daf.daf@gmail.com

סיפור

סיפור / מתוך המדור 'פרחים לתורה' באספקלריא

הנוכחי

אם הקב"ה היה מבקש סיגריה...

סיפר הרב עזריאל טאובר זצ"ל: השתתפתי באחד הסמינרים שנערכו לבעלי תשובה, בליל שבת לאחר מספר הרצאות, המשכתי לדבר עם צעיר שבצעירותו היתה לו שייכות ליהדות, אולם הוא נטש ועזב את הכל, בנוסף לכך היו לו צרות רבות בחייו והוא הגיע עד הדיוטא התחתונה ממש. ישבנו ושוחחנו על עניני אמונה ומצוות, לפתע באמצע שיחתנו הוא מבקש את סליחתי, כי הוא רוצה לצאת החוצה לכמה רגעים, שאלתי אותו להיכן הוא הולך בשעה כה מאוחרת בלילה, והוא השיב לי כי אין לו את העוז והחוצפה לעשן בפניי בליל שבת, אך הוא חייב לעשן, ולכן הוא רוצה לצאת לעשן לכמה רגעים.

לא ידעתי מה לעשות, התחבטתי מאוד, מצד אחד אם אומר לו שאסור והוא יענש על כך, אוכל לאבד אותו לגמרי, שהרי הוא יודע את כל הדברים הללו ולמרות זאת הם אינם משפיעים עליו, מצד שני איך אוכל לשתוק לנוכח חילול השבת וצער השכינה העצום הנוצר כשיהודי מעשן בשבת, והנה הקב"ה האיר את עיני, פניתי לבחור ושאלתי אותו:

נניח לרגע, כביכול, שהקב"ה מתגלה אליך ומבקש ממך: "תן לי בבקשה סיגריה", האם היית נותן לו.

כן!

המשכתי לשאול" אפילו אם היתה זו הסיגריה האחרונה שלך!

כן! אם הייתי יודע שהוא צריך את זה, הייתי נותן לו, והייתי מתכבד בכך.

פניתי שוב ואמרתי לו: דע לך כי בכך שלא תעשן עכשיו, אתה נותן לו הרבה יותר מסיגריה אחת. האם אתה מסכים לתת לו את זה.

הוא השיב לי: אם זה נכון, ואתה רציני, אני מוכן.

אמרתי לו כי אני מוכן להשבע לו שזה נכון.

כך התחילה שמירת השבת הראשונה שלו. בכל פעם שהוא אינו מעשן הוא נותן, כביכול, סיגריה לקב"ה. אותו בחור התעלה במשך השנים וב"ה כיום הוא עצמו מחזיר יהודים בתשובה.

גם בעולמנו שלנו, לו היינו חיים מתוך אמונה פשוטה ותמימה בדברי חז"ל, היה קל לנו הרבה יותר לעמוד מול נסיונות ופתויי היצר, אם היינו מאמינים באמונה שלימה כי אנו נותנים לקב"ה את קיום התורה והמצוות שלנו, והוא כביכול אינו יכול לקבל זאת מאף אחד אחר מלבדנו, נמצא אם כן שהוא כביכול צריך אותנו, לנוכח מחשבות אלו היינו נראים אחרת.

יתר על כן, אם היתה לנו תחושת אמת שכביכול הדבר פוגע ומכאיב לה' יתברך כאשר
איננו נוהגים כשורה, היינו מתייחסים באופן שונה ונעלה יותר לכל עבודת ה'.
הג"ר עזריאל טאובער ז"ל, פרקי מחשבה (אמונה ובטחון), עמ' סה